Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՍեՐեՔ
56

1 5/82

2002

56

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՇՆՈՐՀԱՑ:

(Եւ եւ այս իմաստութեան է ճա-
նաչել թէ յումմէ՛ է շնորհն
Իմաստ. Սող. Ը. 21:)

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ:

Մովսիսի Զօհրապեանց:

Ի ՇԱՄԱԽԻ:

Ի Տպարանի երից ընկերացն Մովսիսի
Զօհրապեանց, Մինասի Տաղլեիջեանց
և Մարգարէի Գուլեանց:

1851 — ՌՅ

23061

Печатать позволяется съ тѣмъ, чтобы по напечатанiи было представлено узаконенное число экземпляровъ въ Кавказскiй Ценсурный Комитетъ. Тифлисъ, 1850 года Генваря 22 дня.

Ценсоръ Надворный Совѣтникъ Д. Арзановъ.

(4 4 52
41)

56-200
Լբ 55

ԶՀՈԳԻՆ ՄԻ՛ ՇԻՋՈՒՑԱՆԷՔ։ [*]

Աստուած յօրէնս իւր, տուեալս Նախամարգարէին Մովսիսի խօսի ընդ այսմ. „Եւ դու պատուիրեսցես որդւոցն Իսրայէլի, և առցեն քեզ ձէթ 'ի ձիթենեաց, պարզ, սուրբ, խակակուտ, 'ի լոյս. զի եղիցի ճրագ հանապազորդ" (1) Բանիւս պատուիրանագրութեան Նա հրամայէ Մովսիսի, զի յօրինեսցէ աշտանակն, յորոյ վերայ եղեալ էին եօթն ճրագարան 'ի խորանին, այրեսցի անընդհատ իւղ մաքուր," և լուցանիցէ զնա Ահարոն և որդիք իւր յերեկորեայ մինչև ցառաւօտ առաջի Տեառն։ (2)

Այս կազմակերպուն աշտանակի յաներկբայս կերպարանէր զգերագոյն և

---

*] Ա Թեսաղ. Ե. 19։

գ խորհրդաւոր ինչ: Գլխաւոր նպատակ Ամենաբարձրելոյն էր այն, զի ցուցցէ ժողովրդեան իւրում, թէ նա պաշտօն, որ մատուցանի նմա՝ յայնժամ միայն ունի հաճոյանալ, երբ կատարի այն հոգւով եւ ճշմարտութ՟, բոյակէղ ջերմեռանդութ՟, պաշտօնասիրութ՟, սիրալիր սրտիւ եւ անկեղծութ՟:

Յայս ձեւ Ճրագարանին խորհրդական ակնարկութ՟ իմացեալ լինէր Հոգին սբ՟, թէ ը՟ յատկական բնաւորութեան իւրում, եւ թէ ը՟ փրկարար զօրաւոր ներգործութեան իւրոյ: Աստուածաշունչ գիրք բազմիցս յանդիման կացուցանեն զազգի ազգի ձեւս Հոգւոյն սրբոյ ՚ի նմանութ՟ իւղոյ եւ հրոյ, ը՟ որում սաղմոսերգու Մարգարէն Դաւիթ ասէ.” Վ՟ս այսորիկ օծ զ.քեզ Ա՟ծ Ա՟ծ քո իւղով ուրախութ՟“: (3) Ըստ այսու օրինակաւ իւղոյ եւ ը՟ Առաքեալն Պետրոս բացատրէ զներգործութիւն Հոգւոյն սրբոյ: (գործ Ժ. 58.) Եւ ՚ի

տեսակ հրոյ Հոգին սբ էջ յառաքեալսն ,,և երևեցան նոցա բաժանեալ լեզուք իբրև ՚ի հրոյ՚՚: (4)

Հոգին սբ կարի իրաւացի և պատշաճապէս կերպարանի ՚ի տեսիլ հրոյ և իւղոյ: Իբր զի որպէս առաջինն ունի զյատկութիւն լուսաւորելոյ, կիզանելոյ և աւերելոյ, իսկ վերջինն զզօրութ կակղացուցանելոյ, ապաքինելոյ և կենագործելոյ, նոյն և ներգործութիւնք Հոգւոյն սբյ ունին զայսոսիկ տարբեր յատկութիւնս: Նա է Լոյս, լուսաւորիչ սրտի մարդոյ ՚ի ճշմարիտ գիտութ Հօր Այ, փրկչին և ինքեան: Նա նման հրոյ թափանցանէ ՚ի ներքս մարդկային հոգւոյ և քամահէն լսողանէ զնա ՚ի մեղս, ճմլեցուցանէ զսիրտ մարդոյ իբրև զհուր, վառէ յայնմիկ զլոյս հաւատոյ ՚ի Յս Քս, և բորբոքէ ՚ի հաւատացեալս զեռանդուն և զխանդակաթն առ Նա սէր: Համգոյն հրոյ մտեալ մաքրագործէ զսիրտս նոցա

յամենայն գործս աղտեղութեանց ընդաբոյս մեղաց. և դարձուցանէ ՚ի ճանապարհ ճըշմարտութեան և լուսոյ: Նա խրախուսէ զնոսա ՚ի դիպուածս վհատութեան և կենդանացուցանէ զհոգիս նոցա. յաղօթելն վերածնէ ՚ի սրտի զջերմեռանդ զպաշտմունս և շնորհէ զհաստատութիւն և զհամբերութիւն:

Զօրութիւնք Հոգւոյն Սրբոյ ոչ միայն համանման են հրոյ, այլ և կակղացուցիչ և կենդանարար իւղոյ, որ բուժէ զվէրս հոգւոյ: Այս լինի՝ երբ նա ձօնէ հրաւիրելոց հաստատել հաւատովն ՚ի Յիսուս Քրիստոս զթողութիւն մեղաց, զհաշտութիւն ընդ Աստուծոյ և զհաղորդութիւն Հոգւոյ Սրբոյ ՚ի նոսին, և երբ հեղու ՚ի նոսա զներքին մխիթարութիւն և զհաւաստութիւն, թէ նոքա ընդունելի եղեն ՚ի փրկիչն Քրիստոս: Վառումն ՚ի քահանայից ոսկեայ ճրագարանացն այնոցիկ ոչ ապաքէն մե՛կն և պարզ ՚ի տիպ կացուցանէ զկենարար զօրութիւն Հոգւոյն Սրբոյ, որով վերա-

ծէ զմեզ 'ի խաւարէ 'ի լոյս, 'ի մահուանէ 'ի կեանս:

Այս Ճրագ, որ պարտէր զտիւ և զգիշեր այրել անդադար՝ նշանակէր, թէ որ եղեն հաղորդակից շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ՝ վայելեսցէ զնոյն 'ի դար յաւիտեան, և նա՝ յայնմ՝ հետէ ոչ զըրկեսցի 'ի մխիթարչէս յայսմանէ: Նա բնակեսցի 'ի նմա, եղիցի զօրհանապազ ընդ նմա և պատրաստեսցէ զնա 'ի մշտնջենական բարութիւնն: Ո՛վ անգին պարգևացս:—

Որպէս ը̅ ուխտին հնոյ կտակի պարտ էր քահանայից ճիշտ զգուշութ̅ և դիտողութ̅ ջանալ, զի մի՛ շիջանիցին ճըրագունքն յաշտանակին, նոյնպէս և հաւատացեալք նորոյս կտակի պարտին աչալուրջ արթնութ̅ և տքնիլ և պէտ յանձին կալեալ քաջաջան լինել առ 'ի զՀոգւոյն սրբոյ զներգործութիւն յինքեանս պահել, զհրաւիրանաց նորա երթալ զկնի, և մի՛ յանհոգս շիջու-

ցանել զնա, զի մի՛ ազդեցուլիք նորա մնասցեն վասն նոցա ապարդիւն և անպտուղ:

Սրբազան առաքեալն Պօղոս առ այս իսկ վախճան զայս օրինակ եռանդագին հրաւիրէ զհաւատացեալս 'ի Սելանիկի [Թեսաղոնիկէ], ասելով 'ի թղթին իւր առ նոսա: Ա. Թեսաղ. Ե. 19:

Զհոգին մի՛ շիջուցանէք:

'Ի բանի աստ մեք պարտիմք քննել. նախ զայն, զորմէ աստ առաքեալն խօսի, այն է զՀոգին, և երկրորդ՝ զխրատական յորդորումն թելադիր, զոր նա ը̃ այն յարէ, մի՛ շիջուցանէք:

Արդ՝ առաքեալն Պօղոս յառաջին թղթին իւր առ Թեսաղոնիկեցիս չունէր զայլ ինչ նպատակ, այլ միայն քաջալերել զնոսա 'ի քրիստոնէութ., յոր կոչեցեալ էին քարոզութ. Աւետարանին, կեալ և մնալ միշտ հաստատուն և ան-

խախտ, և անյայտանել, թէ նոքա, որք եղեալ էին հետևող Յսի Քսի սրբոյն ոչ մեկնել 'ի նմանէ և ոչ 'ի ժամանակի իսկ թշուառութեանց և տառապանաց, այլ ընդ հակառակն յաւելուլ ևս զսէր իւրեանց առ նա և օրինակաւ սորին Առաքելոց թեւադիր լինել անձանց և հաստատել 'ի դիտութեան Աւետարանին: Որ համոզէ զնա 'ի կատարել զպէսպէս հոգևորական պարտաւորութիւնս, 'ի բարեպաշտ և յԱծահաճոյ կեանս, ուսուցանելով նոցա ոչ զկանոնս և եթ, այլ և զհնարս և զեղանակս իսկ 'ի հաստատուն և 'ի կատարելագործութիւն յառաջխնութիւն: Ընդ կանոնս այսորիկ նոյն և դասելի է զընտիր ստացուածն որ ունի զկաթողիկոն Առաքելոյն ըղձայն յորդորանաց առ ամ քրիստոնեայս, այն է՝ մի՛ շիջուցանել զհոգին, և կեալ 'ի պատշաճ և յարժանին շնորհալի ներգործութեանց նորա կարգի:

Ապաքէն մատիցո՛ւք այժմ 'ի քննելն, նախ՝ թէ զի՛նչ ցուցանէ Սուրբն Պօղոս բառիւս՝ Հոգի։

Իւրաքանչիւր ոք դիւրեաւ կարէ տեսանել, զի առաքեալն՝ խօսելով աստ զՀոգւոյն, իմացուցանէ զՍուրբ Հոգին, զԵրրորդ անձնաւորութիւն ամենասուրբ, համագոյակից Երրորդութեանն։

Չէ՛ մեզ հարկ աստանօր մտանել 'ի մանրամասն զննելն և խորհրդածութիւն զէութենէ Հոգւոյն սրբոյ Աստուծոյ, և զելմանէ նորին 'ի Հօրէ, որ ո՛չ անկանի ընդ մտօք, այլ կարճ 'ի կարճոյ խօսեսցուք զայնմանէ՝ որ Հոգի է։

Հոգի բառս՝ հայելով 'ի բուն իմաստ իսկութեան, նշանակէ զշնչումն և զփըչումն հողմոյ։ Բայց այն նմանապէս 'ի կիր ածի, երբ խօսիմք զգոյացութենէն Աստուծոյ. վասն զի չի՛ք պատշաճագոյն և յատուկ ա՛յլ ինչ բառ, որով մարթ լինէր արտաբերել զԵրրորդ անձն Աստուածութեան, որպէս բառիւս Հոգի,

որ մերձ ընդարձակաբար առնուլ նշանակէ զԱ՟ծ ՚ի բոլոր յերիս դէմս, ուստի ասի, թէ "Հոգի՛ է Աստուած"։ (5) Այլ յատկապէս ՚ի սուրբ գիրս ՚ի կիր արկանի բառս Հոգի առ ՚ի նշանակել զերրորդ դէմն ամենասուրբ Երրորդութե՟ն, յարելով ընդ այն առանձին ըղ. բառս Սուրբ, ըստ Մատթ. Իը. 19։

Բազմադիմի են պատճառք, որով երրորդ դէմն գոյացութե՟ Ա՟յ յորջորջի Հոգի. և նախ յատկութիւք էութե՟ նորին, որպէս Ա՟յ. երկրորդ բղխմամբ նորա ՚ի Հօրէ՝ որոյ վասն և անուանի "շունչ Ամենակալին. (6) և Հոգի բերանոյ նորա": (7) Հոգի կոչի և ըստ պատկերի ներգործութե՟ իւրոյ, սմին իրի հանգունանայ եւ "հնչման սաստիկ հողմոյ։ (8) Վ՟նկ երբ փրկչին կամ եղև շնորհել առաքելոցն զՀոգին որ՝ ՚նա փչեաց ՚ի նոսա։ (9) Հոգի անուանի եւ ՚ի պատճառս հոգևոր և բարերար ներգործութեանց իւրոյ, որգոն. "վերածնութե՟

կենդագործութեան, հաստատութեան եւ սրբու-
թեան", եւ ընդ օրինակին, որով նա ար-
տաքրէ զներգործութիւնս զայսոսիկ ՚ի
մարդ: "Հոգի՝ ուր կամի շնչէ. սոյնպէս
եւ ամ ծնեալն ՚ի Հոգւոյն": (10)

Այլ ո՛չ միայն այնորիկ Հոգին այս
կոչի սբ, որպէս թէ սուրբ իցէ քան
զմիւս դէմս Ածուն: Նա ունի զնոյն
իսկ սրբութիւն, որպէս Հայր եւ Որդի,
այլ այնու աղագաւ միայն, զի զդար-
ձեալ սրբէ եւ ՚ի սրբութիւն կատարելա-
գործէ, ընդ որում ասի ՚ի Թուղթն առ
Հռոմ. Ժե. 16. "սրբեալ Հոգւովն սըր-
բով," Բ. Թեսաղ", Բ. 12. սրբութբ
Հոգւոյն:"

Ասացաւ մեօք ՚ի վերոյ, թէ բառիս
Հոգի՝ բազմիցս իմացեալ լինին նա եւ
բարերար ներգործութիւնք Հոգւոյն սբյ
յայս իսկ միտս դնի եւ բան առաքելոյն.
զՀոգին մի՛ շիջուցանէք:

Աստանօր գիտելի է միայն, զի բա-
ռիս՝ զՀոգին մի՛ շիջուցանէք, իմա-

ցեալ լինի յայտնապէս, թէ Հոգին Սբ
ներկայանայ և բնակի 'ի հաւատացեալս,
երբ 'ի տաճարս իւր, այլ թէ ոչ՝ կա-
րէ՞ր ոք արդեօք շիջուցանել զնա. Իսկ
գուցէ և ոմանք առարկիցեն, զիա՞րդ
պարտէ հասու լինել բնակութեան այս-
միկ: Պատասխանի է 'ի մէնջ սոյնպիսի
հարցասիրաց, թէ աստ ոչ պիտի բնա-
կութիւն Հոգւոյն սրբոյ միայն իմանալ
զներկայութիւն նորա, որպէս ամենայայր
Աստուծոյ, և ոչ զբաշխումն և նմ
շնորհաց նորա, զորօրինակ՝ հաւատոյ,
յուսոյ, սիրոյ և այլոց նմանեաց, այլ
և թէ Հոգին սուրբ բնակէ կամ ներ-
գործէ և միաւորի ընդ հաւատացելոց
օրինակաւն, որ յատուկ է նմա, իսկ
մեզ անհաս իբրև գերբնական և անճա-
ռելի, ըստ որում ցուցեալ է մեզ 'ի սբ
գիրս յայլ և այլ ամենազդու վարձա-
ռութիւնս:

Չէ՛ պարտ նա՞ և [իմանալ, որպէս թէ
Հոգին սուրբ բաժանեալ իցէ մարդկան

զմատն գոյութեան նորա Աստուածայնոյ: Ո՛չ նոյն և ո՛չ իսկ զայն, թէ իմ՛ գործք հաւատացելոյ էին գործողութիւնք Հոգւոյն սրբոյ. զի յայնժամ անմա՛րթ լինէր տեսել, թէ մարդ աղօթէ, հաւատայ, յուսայ և այլն, այլ Հոգին սբ: Աստուած և ո՛չ այն, թէ Հոգին սուրբ միայնակ իցէ ընդ հաւատացելոյ այնպէս որպէս Աստուածային բնութիւն Քրիստոսի միաւորեալ էր ընդ մարդկայնոյ: Այլ բան մեր է, թէ նա ըստ հաստատելի մեզ, իսկ նմա միայնում յատկացեալ յատկութեան և ներգործութեամբն բնակի 'ի հաւատացեալս: Ո՛վ քանի մեծ է արտօնութիւն առանձնաշնորհութեանս, որում արժանացեալ են քրիստոնեայք: Յիրաւի՛ է, որ ասի ըզ մէնջ 'ի գործս առաքելոց գլ. ժէ. 29. ”Թէ ազգ եմք Աստուծոյ“: Որպէս և յետագայ տեղիք սուրբ գրոց պարզապէս ապացուցանեն զնոյն. Յով. Ժդ. 16. 17”: Նա աղաչեցից զՀայր, և այլ մխիթարիչ տացէ ձեզ. զի ընդ ձեզ

բնակեսցէ 'ի յաւիտեան: Զհոգին ճշմարտութեան, զոր աշխարհս ոչ կարէ ընդունել, զի ոչ տեսանէ զնա՝ և ոչ ճանաչէ զնա: Բայց դուք ճանաչէք զնա, զի առ ձեզ բնակեսցէ, և ընդ ձեզ եղիցի": Նոյնպէս և սուրբ Առաքեալն Պօղոս վկայէ, թէ հաւատացելոց, առ որս գրէ՝ ունին զՀոգին Սբ, 'ի հարցանելն: "Ո՞չ գիտէք եթէ տաճար էք Աստուծոյ, և Հոգի Աստուծոյ բնակեալ է 'ի ձեզ": (11) Նոյն և առ Հռովմայեցիս, (12) և յայլում վայրի, "Այսուհետև որ անարգէ, ոչ զմարդ անարգէ. այլ զԱծ՝ և որ ետ զՀոգին Սբ 'ի ձեզ": (13)

Սուրբն Պօղոս 'ի խրատելն, զՀոգին մի՛ շիջուցանէք՝ ունի զգլխաւոր ինքեան կէտ նպատակի զշնորհալի ներգործութիւնս Հոգւոյն սրբոյ: Իսկ արդ՝ առ 'ի պարզագոյն ևս ցուցանել զայս թելադրութիւն Առաքելոյն, չմտանելով յաւելորդ հանգամանս՝ քննեսցուք զերե-

ւելի ներգործութեամբ Հոգւոյն սրբոյ 'ի մեզ, և այնուհիկ բայերևս տեսցուք, թէ որպիսի՞ օրինակաւ հնար է շիջուցանել զՀոգին։

Ա.

Ա̃ծային լուսաւորութիւնն է պարգև Հոգւոյ Սրբոյ, պարգև՝ որով լուսընկալ լինի նսեմացեալ և խաւարազգած միտք մեղաւորի 'ի բնական վիճակի 'ի գիտութիւն հոգևոր առարկայից, յ̃՝ 'ի գիտութիւն Հօր Աստուծոյ, Յ̅ի Ք̅ի, իբրև միայնակ միջնորդի մերոյ և ինքեան իսկ, և առ 'ի գիտել զբնութիւն իւրոյ զապականութիւն և զկորստական վիճակ Հոգւոյն։ Հոգին սուրբ վասն այնր կոչի և Լոյս, զի նա ո՛չ միայն ինքն յինքեան է Լոյս Աստուածային, այլ զի և 'ի սրտի մեղաւորի համատարած ծաւալէ զԼոյս և շնորհէ զնորոգ կեանս, մինչ մարդ յերևան հանէ պարզապէս և իմանայ

ննջեցին զայն, զոր նախ ոչ տեսանէր երբեք: ՚Ի ձեռն լուսոյ այսորիկ բացերևակի նշմարէ նա զսրբութի՛, զարդարադատութի՛, զամենակարողութի՛ և զիմաստութի՛ն Աստուծոյ: Եւ ընդ նմին հաւատովք առնէ անձին, զիւր սեպհական տկարութի՛ն, և զթուլութի՛ առ հասարակ ա՛մ ստեղծական եղանակաց, մինչ զի կորուսեալ անհետ առնէ զա՛մ զապաւէն ՚ի զօրութե՛ն իւր և ընդագոյն բանադատի, թէ խաչ ելեալն Քս՛ է միայն հնար փրկութե՛ և միջոյ որդէգրութե՛ նորա Հօր Ա՛յ: Այն այս զգացուսմ առնէ վասն նորա զփրկիչն Քս՛ մեծագին և անհամեմատ առարկայ, և ոչ ևս ՚ի յոյզ և ՚ի քննին լինի խմք բայց ՚ի միայնակ զթուէ փրկչին:—

Բ:

Ճշմարիտ և փրկարար հաւատն է նմանապէս ներգործուի Հոգւոյն սրբոյ:

Այս հաւատ ծնանի զայն, զի մարդ՝ յանդիմանեալ 'ի մեղանչականութենէ իւրում և տեսեալ զինքն 'ի կորստական և յանապաւէն վիճակի՝ քաջալերեալ վստահանայ ըստ հրաւիրման և կոչման Աւետարանի դիմել աներկբայ յուսով և սիրալիր սրտիւ առ Քն, իբրև 'ի մի միայն միջնորդ, մխիթարիչ և փրկիչ, հաշտիլ ընդ Աստուծոյ արեամբ Քնի, որ հեղաւն վասն մեղաւորաց փրկուե՛, և ստանալ զթողուլ̃ի մեղաց, և յուսայ արժանանալ երանաւէտ կենացն յաւիտենից։ Զհաւատս զայս 'ի գոյ ածէ Հոգին սուրբ 'ի մարդկային սրտի միջնորդութ̃ Աւետարանի, որոյ աղագաւ կոչի այն հոգի հա—ւատոյ։[14] Առանց հաւատոյս այսորիկ ո՛չ ոք կարէ սիրել և գիտել զՔնի գերօրինակ մեծագնուլ̃ին· և ներհակ սմին՝ որ ո՛չ ունի զջերմեռանդն առ նա սէր, ո՛չ կարէ ունիլ զհաւատ ճշմարիտ։ 'Ի սկզբանէ հաւատն լինի կարօտ, հետայոյզ ապա-

տանի և զօրավիգն ձեռնտուի, ապա ընդունակ, իսկ 'ի վերջնումն հաստատուն, յուսապատար ակնկալու և տէրապէս սեպհականիչ:—

Գ.

Յօժարամտութի և կամակարութի սրտի առ հոգևորս է նոյնպէս ներգործութի Հոգւոյն սրբոյ: Սիրտ մարդկային ըստ ապականութե բնութեն՝ ունի զյատկութի մարմնական, և լի է ամ̃ ունայն և մեղսակեր ցանկութք: Հոգին սուրբ արարչական զօրութ իւրով յառաջնմէ վերածէ զայն և թելադրէ զյօժարութին առ երկնային և հոգևոր առարկայս, զի մարդ՝ որ մինչ ցայն նուագ ատեայն զբարին, սիրեսցէ զնոյն, և ատեսցէ զչարն, զոր սիրէրն յառաջ:

Մարդ առանց այսր փոփոխութե ոչ կարէ սիրել զԱ̃ծ և ոչ զպաշտօն արժանավայել մատուցանել նմա անկեղ-

ծուլք և սուրբ սրտիւ: Ամենայն, զոր աշխարհ համարի ինչ առ Ա՟ծ՝ է մի միայն ցնորք ունայնաց և հակառակ սիրոյն Աստուծոյ, քանզի իւրաքանչիւր ոք ըստ յատկութեան մարմնական յօժարութեան, որ է "խորհուրդ մարմնոյ թշնամի է յԱ՟ծ": (15) Իսկ հոգեկան յօժարութիւն սրտի է ճշմարիտ և անսասանելի ապացուցութիւն, թէ մարդ ծնեալ է 'ի հոգւոյ, և վերածեալ 'ի մահուանէ 'ի կեանս: Այլ երբ ոմն յորդորմունք հոգւոյ, խրախուսանք և արհաւիրք, որք ոչ արտադրեն 'ի սրտի զայս կամակարութիւն հոգևոր՝ ոչ կարեն համարիլ երբ թելադրութիւն 'ի Հոգւոյն Սրբոյ, թէպէտ և հզօրագոյնս լինեն այնոքիկ:—

Գ:

Նախանձ և ձգտումն ջանից 'ի գործս բարեպաշտութեան են ևս անշուշտ շնորհալի ներգործութիւնք Սրբոյ Հոգւոյն, վասն

պայր և խելթ, զի սուրբն են հաւատարիմ ապացուցութիւնք որդեգրութ Աստուծոյ: Այս փոյթ նախանձու համոզէ զհաւատացեալս յայլ և այլ գործս, նախ՝ յաղօթս, զի այն ուսուցանելով ձեռնտու լինի նոցին յաղօթել: Ինքն Հոգին սբ բարեխօս է՝ վասն նոցա և ՚ի նոսա "՚ի հեծութիւնս անմռունչս": (16) Իրաւամբք մարթ է ասել զսոցանէ ընդ առաքելոյն Պօղոսի, թէ "Նոքա անդադար աղօթս առնեն", (17) վասն զի Հոգին սբ շարժէ զնոսա անդուլ վերամբառնալ զսիրտս և զմիտս իւրեանց առ Ած, և շնորհէ նոցա զզօրութիւն յամ նուագի դիմել յաթոռս՝ յաւիտենական շնորհացն: Նոքա ունին զսիրտս իւրեանց ՚ի վեր լնանին աղօթական զգայութբ և հաւաչանօք մաղթանաց, թէ և զայն ոչ կարեն ինքեանք դիտել, և ՚ի լինել նոցա ՚ի տարակուսանս, թէ առ ի՛նչ և զի՞նչ վայել է նոցա կալ յաղօթս՝ Հոգին սուրբ առատաձեռն պարգևէ նո-

ցա կ լ լուծ առաքելոյն և հնարէյ առ-այն, և ծնանին ՚ի նոսին " «աղօթք, խըն-դրուածք, պաղատանք և գոհութիւնք»[16]

Երկրորդ՝ հաստատեալք սովին նա-խանձու շարժին յունկնդրուլ բանին Ա. Յ: Հոգին սուրբ յուշ առնէ նոցա զբարիս զայսոսիկ, զորս ընկալանն ՚ի բանէ աս-տի, առնէ գնալս ձեռնտուութք այնորիկ սրտաջան նախանձորդս ՚ի լսել և յան-սալ նմին, և թելադրէ զայնպիսի սէր առ բանս մշանջենական կենաց, մինչ զի նոքին դառնան նոցա ՚ի բարիս ծան-րագինս, " քան զհազարս ոսկւոյ և ար-ծաթոյ": (19) Միանգամ այն և բանայ զսիրտ նոցա, զի ճիշդ մտադրութք ընկալցին և պահեսցեն զ՚ի բանէն բա-րողեալն:—

Այս նախանձ սիրոյ զարթուցանէ զհաստատեալս ՚ի հոգևոր հնկուն որք-նուն, զի ճշտիւ և զգուշութք պահպա-նեսցեն զսիրտս, զխորհուրդս, զբանս և զգործս իւրեանց. և ուշի ուշով

շիջուցեալ սպառեսցեն զիմ՛ մեղա-ռիթ ցանկութս և զպուլի մտաւուխ անդէն ՚ի մուտս անդ:—

Սովին ասելին նորա և ընդդիմակ-ցիլ և հակառակիլ ընդդէմ հոգւոյ թշնամեաց նորա, մեղաց և ամ անհը-պատակութեանց, որք տակաւին մնան ՚ի նմա, փորձուծ սատանայի և յղա-ման անձընդդէմ կարծեաց. ցրել չքա-ցուցանել զամ՛ երկբայութի և անհա-ւատութի, արմատախիլ առնել զկոր-տակման սէր և միայարուծ ընդ աշխար-հային և այլն: Հոգին սուրբ նպաստ մատուցանէ նմա ՚ի մրցման և ՚ի ժա-մու անկման վերականգնէ, ՚ի թիկունս հասանէ և զօր ամ՛ յանդիման նորա արձանանայ, և տայ զզօրութի ՚ի պար-տութի մառնել զթշնամիս զպատիկ զեռանդն ՚ի յառաջադիմութի և ՚ի, զարգացումն յամ՛ բարիս, ՚ի գիտութի Քսի, ՚ի հաստատութի ինքեանց ՚ի հա-ւատս նորա և ՚ի յառաջադիմութի ըստ

աճման 'ի բարեպաշտ կեանս 'ի փառս Աստուծոյ Արարչին և Փրկչին. 'ի հաստատուն և յանդորր ապաւէնութեան հոգւով 'ի Քրիստոս և յանվախճան սրբութեան և յարդարութեան նորա, յոր ճշմարիտ հաւատն գտանէ զկեանս և զմնունդ իւր: Հաւատացեալն տեսանէ, զի ամենայն անարատութեան իւր նման է աղտեղի և պըղծեալ զգեստու. քանզի պատուական և բարւոք գործք նորա են թերակատար և պակասաւոր: Հոգին սուրբ տայ այնպիսւոյն զվստահութիւն, զգեցուցանելով զանգին, զգերակատար և զամենամաքուր զգեստ արդարութեան Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի: Այս յոյս հաւատոյ 'ի փրկիչն է յաւերժական և մշտակայ երջանկութեան, զոր տացէ տէր ուսանիլ ամենայն որդւոց իւրոց, կեալ 'ի հաւատս յայս և գոչել համարձակաձայն բարբառով և հանդիսիւ ընդ Պօղոսի: „Ո՞վ իցէ՝ որ մեղադիր լինիցի ընտրելոց Աստուծոյ. Աստուած է որ արդարացուցանէ: Ո՞վ է որ դա-

տապալող ամենից է։ Քն Յն՝ որ մեռաւ, մանաւանդ թէ յարուցեալ իսկ է. և է ընդ աջմէ Այ, որ և բարեխօս իսկ է վասն մեր"։ (20)

Ե։

Ընդ այս ներգործութիւն Հոգւոյն սբյ դասելի է նմանապէս և զհաստատութի հաւատացելոց յայնմ, թէ նոքա որդեգրեալք են Այ, ըստ բանից Առաքելոյն Պօղոսի՝ թէ նոյն "ինքն Հոգին վկայէ հոգւոյս մերում, եթէ եմք որդիք Այ"։ (21)

Զ։

Հոգևոր մխիթարութիւնք, որոյ վասն և Հոգին սուրբ կոչի մխիթարիչ։ Զմխիթարիչս զայս Յն Քն եգիտ անդէն արեամբ իւրով վասն ընտրելոց իւրոց և խոստանայ պարգևել զնոյն ամի, որ խնդրէն զնա։ (22) Հաւատացելոյ յաչ-

խորհիս յայսմիկ ծնանին բազմադիմի արգելմունք և դժուարութիւնք, որք յանձինս նոցա, իմա՛ զներքինս, նոյն և յաշխարհէս յայսմանէ, զարտաքինս ասեմ։ Երբեմն մեղք նեղեալ հարստահարեն զնոսա, և երբեմն աշխարհս և սատանայ աղմկեալ շփոթեն։ Յամ՝ դիպուածըս յայսոսիկ Հոգին սուրբ պատսպարեալ զգեցուցանէ նոցա զզօրութիւն և մխիթարէ զնոսա ներքին հաստատութեամբ և սերտ հաւատով յանսահման սէր և բարութիւն տեառն։ Այսու հաստատութեամբ նոքա այնչափ զկորովութիւն զանձամբ արկանեն և զօրանան, մինչ զի կարեն տանիլ ամենայնի, "յայսմ ամենայնի՝ առաւել յաղթեմք նովաւ, որ սիրեացն զմեզ"։(23)

Է։

Կնքումն հաւատացելոց կնքով Հոգւոյն սրբոյ, զոր Պօղոս մեկնօրէն յայտնաբանէ ասելով, " որ և կնքեաց ըզ-

մեզ, և ետ զառհաւատչեայ Հոգւոյն 'ի սիրտս մեր". (24) Նո՛յն օրինակ և առ Եփեսացիս, թէ՝ "որով և դուք իբրև լուարուք զբանն ճշմարտուե՟, զաւետարանն փրկուե՟ ձերոյ, որով հաւատացեալ կնքեցայք Հոգւոյն սրբոյ աւետեաց: Որ է առհաւատչեայ ժառանգուե՟ մերոյ, 'ի փրկուլ՟ նուաճուե՟, 'ի գովեստ փառաց նորա": (25) Ընքումս այս կայանայ յայնմիկ, զի Հոգին սուրբ լուսով իւրով բանայ հանդէպ ական հոգւոց հաւատացելոյն զնորին՝ նոր հոգևոր կեանս, զհաւատն 'ի Քս՟ և զԱ՟ծային դիտաւորուն՟ս այնորիկ, միով բանիւ՝ զա՟մ երանուլ՟ նորա: Սուրբ կնիքս, որ դնի 'ի վերայ նորա՝ հաւատայուցանէ զնա և իւրում այնմիկ արժանաւորութե՟, և անհետս առնելով 'ի նմին զա՟մ երկմտուլ՟՝ նպաստամատոյց լինի նմա լինել ճշմարիտ որդի Ա՟յ, ժառանգորդ երկնից արքայուե՟ և ժառանգակից Քսի, ըստ որում Առաքեալն պարզապէս մեկ-

նէ մեզ թէ այս կնիք Հոգւոյն սրբոյ է Ճշմարտին վասն հաւատացելոց. ” այլ մեք ոչ եթէ զհոգի աշխարհիս այսորիկ առաք, այլ զՀոգին որ յԱյ, զի ծանիցուք զայն որ յԱյ շնորհեցաւ մեզ "։ (26) Ընդ այսորիկ նշանս շնորհաց Հոգին սուրբ կնքէ և զկնիք հաւատարմութեան և միամտութեան, զի ամ ոք, տեսեալ յինքեան զայս դրոշմ ածային՝ կարէ մակաբերել և յանձին զկալ, թէ նա է որդի Ա՟յ։—

Ը։

Առ այսորիկ ներգործութիւն, զհասկն ասասցուք՝ վերաբերի և կատարելագործութի հաւատացելոց աստ 'ի յերկրի և փառաւորութի Նոցա յերկինս։ Հոգին սուրբ ոչ եթէ ընէ միայն զհիմն գործոց փրկութեան 'ի հոգիս հաւատացելոց, այլ և հանապազօրեայ պարապմամբ ցանկորդէ 'ի նոսին և աճէ 'ի բարի վախճանն։ Ըա՛բէ. եթէ հաւատացեալք պար-

տուող լինելին պահել ինքնին միայն զանձինս իւրեանց 'ի շնորհս, ապա 'ի կարծոյ զո՛ւրկ և ձեռնթափ մնայեն յայնմանէ. բայց Հոգին սուրբ անձնադիր է նոցա 'ի նմին, և ուսուցանէ թէ զօրուէ և ամենակարողուէն Ս.Յ պահեսցեն ըզնոսա 'ի յաւիտենական փրկուէ հաւատովն, զոր նա ծնաւ 'ի նոսա վերստին և պահէ 'ի նոսին: "Որ զօրուքն իւրով Ս.Յ պահեալ էիք հաւատովք 'ի պատրաստեալ փրկուէն, յայտնեալ 'ի յետին ժամանակս": (27)

Այնպէս և Յս Քս հաւատացոյց զաշակերտս իւր, թէ Հոգին, զոր առաքեսցէ նոցա՝ ընդ նոսա և 'ի նոսին յաւիտեան ունի բնակել: "Ես աղաչեցից զՀայր, և այլ մխիթարիչ տացէ ձեզ, զի ընդ ձեզ բնակեսցէ 'ի յաւիտեան: Զհոգին ճշմարտուէ, զոր աշխարհս ոչ կարէ ընդունել, զի ոչ տեսանէ զնա՝ և ոչ ճանաչէ զնա: Բայց դուք ճանաչէք զնա, զի առ ձեզ բնակեսցէ, և

ընդ ձեզ՝ եղիցի։ (28) Թէպէտ Հոգին այս երբեմն ծածկեալ մնայցէ 'ի հաւատացելոյ, մինչ զի միխիթարական և խրախուսիչ զգացումն նորին ոչ են այնչափ յայտնի երևելի նոցա, (որում՝ նոքա ինքեանք բազմիցս տեղի տան և պատճառ լինին), սակայն և 'ի դիպուածս յայսոսիկ նա ոչ յետս կայ 'ի նոցանէ ամենևին, քանզի փրկիչն եդիտ զնա վասն նոցա արդեամբք անգին արեան իւրոյ ածայնոյ և շնորհաց նոցա, զի կատարեսցէ նա 'ի նոսա զգործ փրկուե և բնակեսցէ 'ի նոսա իբրև 'ի տաճարս իւր, որպէս և ասաց ԱԾ, "Թէ բնակեցայց 'ի նոսա, և գնացից 'ի նոսա, և եղէց նոցա ԱԾ, և նոքա եղիցին իմ ժողովուրդք։ (29)

Ահա քանի մի գծագրութիւնք փրկարար մեծի ներգործութենց Հոգւոյն սրբոյ 'ի հաւատացելոյս, զնմանէ կախի ամ ինչ, առանց նորա ոչ կարէ մարդ փրկել, ծովաւ միայնով, նորին հզօր զօրուե

անդադար նորը ընծայի, խոստովանօք և առաջնորդութեամբ հնարիցէ միայն հասանել վերջնական հաղորդութեան և միաւորութեան ընդ Ա.Յ ՚ի Քս։ Ո՛վ է անձն յարգանօք, սիրով և հաւատարմութ. պարտաւոր է մերձ Ա՟ծային հոգւոյ։ Առաքեալն Պօղոս կարի ստուգիւ խրատական ստիպմանօք յորդորէ ասելով. Զ Հոգին մի՛ շիջուցանէք։—

Մի՛ շիջուցանէք։ Ահա՛ երկրորդ մասն խորհրդածութեան մերոյ։

Բառս շիջուցանել կերպարանէ զներգործութի, որ յարաբերի աներկբայ առ հուր, զոր մարթ է բորբոքել և զօրացուցանել, այլ ընդ հակառակն չէ և դժուարին ՚նուաղեցուցանել և շիջուցանել ՚ի սպառ։ Ուստի հայելով յիմաստ առաքելախօս բանիցս՝ Զհոգին սուրբ ձևակերպի ՚ի տեսակ հրոյ։ - Աւելորդ իմն վարկանիմք մի առ մի քննել ըզ-

յատկութի հրոյ, որ իւրաքանչիւր ումեք ՚ի ձէնջ յայտնի՛ է։ Այլ զանց զվարկպարագի հանգամանօքդ արարեալ՝ ըզկարեւորագոյնն միայն ցուցցուք ձեզ սոսա, թէ Հոգին սուրբ զո՛րպիսի վերաբերութի եւ հանգիտութի ունի հրոյ յայսմ նմանութե։ Որովհետեւ ՚ի յառաջընթաց շարս բանից մերոց ձեռնարկու եղաք խիք յայս նիւթ, վասն այսորիկ աստանօր արժա՛ն դատեցաք մըտանել հակիրճ բանիւ ՚ի քննին սոցին։

1). Հուրն ունի զյատկութի լուսաւորելոյ։ Ուրանօր գտանի հուր՝ անդ երեւի եւ լոյս. ամ ինչ լուսաւորի այնուիկ, մերժի խաւարն եւ ամ իր յանդիման աչաց ցուցանի յիւրեան բուն տեսակի։ Զնո՛յն իմա՛, զի ուր ուրեք Հոգին սբ ներկայանայ՝ անդ եւ Ածային լոյս նորա լուսաւորէ զխաւարեալ միտս, զկուրացեալ եւ զմոլորեալ սիրտ մարդոյ, առ նովաւ չքացեալ՝ աներեւութանան ամ կանխակալ նախապաշարմունք, ոպ

մեզ առ Ճառագայթիւք արեգականն: Մարդ, որ լուսաւորեալն է լուսով Հոգւոյն սրբոյ՝ ՚ի սկզբան անդ գիտէ զԱ̃Ծ, զՔ̃ս, սմանէ զինքն, և զգայ զտկարութի̃ և զմեղապարտութի̃ իւր, ըստ որում ցուցաւ ՚ի վերոյ:—

2). Հոգին ոչ միայն ինքնին է մաքրագոյն սուրբ, այլ ունի և զմաքրիչ յատկութի̃, զոր տեսանեմք ՚ի հրաշալեալ իս մաքրագործեալս հուրբ:- Այսպէս և Հոգին սուրբ հաւատով մաքրէ զսիրտ ՚ի գարշ աղտեղութե̃ մեղաց, և արեամբ Ք̃նի ազատէ նա և ՚ի դատապարտութե̃ նոցին: Նա սրբէ զհաւատացեալս ՚ի Ճանապարհի բարեպաշտ կենաց յամ՛ մ՛լթացնութե̃ մարմնոյ և հոգւոյ, և թեւարկէ նոցա լինել սուրբ ՚ի Քրիստոս Յիսուս:- (30)

3). Հոգին ունի և զջեռուցիչ յատկութի̃, զի որք նեղեն ՚ի ցրտոյ՝ այնու ջերմանին: Այդ՝ Հոգին սուրբ ոչ սակա-

քէն ջեռուցանէ զսիրտ եղկելի մեղաւորի, երբ նա հեղու 'ի հոգի նորա ըղսէր առ Քն և բորբոքէ նովիմբ ըղսիրտ նորա. մի թէ ոչ զգայ անձին նա զնոյն իսկ տենչ և զեռանդն, զոր ըղկացին աշակերտք Քնի յասելն ցմիմեանս, „ոչ իսկ և սիրտք մեր ջեռլ էին 'ի մեզ, մինչ խօսէրն ընդ մեզ“: (31) Որպիսի եռանդագին և բոցակէզ սէր լցուցանէ զհոգի, երբ Հոգին սուրբ շնորհէ նմա զհաշտութի ընդ Ա.Յ, և տայ նմա հաւատալ աներկբայ, թէ որդեգրեալ է նա Ա.Յ: Որպիսի բոց սիրոյ, գոհութ, օրհնութ և փառաբանութ վառի յայնժամ 'ի սրտի հաւատացելոյն:—

4). Հուրն կակղացուցանէ և հալէ լուծանէ զկարծրանիւթ կուռ մետաղս, խրինձ և երկաթ աղդու զօրութ այնորիկ լինին հեղեղուկ իբրև զջուր. Նոյնպէս և Հոգին սուրբ կակղէ զսիրտ մեղաւորի: Սաղմ", ծա. 15. որպէս բըղջո–ր հէշդյ: Որպիսի վէս և յաւակն իցէ

նա՝ Հոգին սուրբ կարէ հնազանդեցուցանել, և խոնարհել զնա յերկիր առաջի Տեառն Ա.Յ. որչափ ջանզգայ և քան զքար կարծրագոյն էյէ սիրտ նորա՝ Հոգին սուրբ կարէ զայն այնչափ կակղացուցանել, մինչ զի, զհօսանս արտասուաց հեղցէ շարժելեալ մեղաւորն:—

5). Հուրն կիզու և սպառեալ ծախէ զկիզանուտ նիւթս, որք շուրջ զայնու գտանին, և այնմիկ ինչ ոչ կարէ զդէմ ունիլ. նոյնպէս և Հոգին սուրբ 'ի չիք դարձուցեալ բնաբարձ առնէ 'ի սրտի մարդոյ զամ̃, որ մեղս պատճառէ: Ուր Հոգին սուրբ գտանի՝ անդ մեղք պարտին 'ի կորուստ լինել. նա ազատէ զսիրտ 'ի զօրուէ̃ և յիշխանուէ̃ մեղաց, և չքացուցանէ զամ̃ յարակցուն ընդ աշխարհիս, և զհակամիտուն առ հպարտութին. նա արմատախիլ առնէ զամ̃ մարմնական տռփանս, կորուսանէ զփորձ թշնամւոյն, և ստիպէ զնա ա-

մտանեմք հրաժարել 'ի նմանէ:—

Զ). Այլ դժուարն, ո՛չ չար և ուժգնագոյն այն՝ մարթ է շիջուցանել, առաւելն օրինակաւ և Հոգին սուրբ յա՛մ շնորհալի ներգործութեամբ իւր, բացամերժել, խաւարել և 'ի վերջոյ շիջանել կարէ. վասն այսորիկ սրբազան Առաքեալն Պօղոս աղաչէ զՀաւատացեալս, որք 'ի Թեսաղոնիկէ համօղակեր բանիւքս, թէ զՀոգին մի՛ շիջուցանէք:

Որք 'ի գործ ածէ ասացուածս՝ մի՛ շիջուցանէք, խօսելով զՀոգւոյն սրբոյ՝ ասել գիտելի՛ է, զի ո՛չ վասն Էութեան, այլ շնորհալի ներգործութեանց և զօրութեանց նորա ասացաւ. իսկ շիջուցանեն զնա այնոքիկ, որք անզգուշութեամբ հակառակին ներգործութեանց և զօրութեանց նորա և անխոհեմութեամբ դիմադարձ լինին նմա, և այսպիսի մեղանչեն վասն ո՛չ միայն ծնեալքն յանհաւատից. այլ և 'ի հաւատացելոց իսկ: Արդ՝ խոյս տուեալ յերկարաբանութենէ խօսեսցուք 'ի կարգի

զտայանէ, որ նախ՝ զփրկարար ներգործութեան Հոգւոյն սրբոյ, և ապա՝ զմխիթարական զօրութեան Նորին։

Առաջինն վերաբերի առ գոյութիւն շնորհաց, իսկ միւսն առ շնորհալի ներգործութիւն կամ կիրառուն Նորին։

Նոյն՝ առ փրկական ներգործուխս Հոգւոյն սրբոյ, որք բաղկացուցանեն ըզգոյութի շնորհաց՝ վերաբերին լուսաւորուն մարդոյ 'ի ճանաչել զԱծ և ըզնոյնինքն, զ զջունն, հաւատ 'ի Փրկիչն Քսն, վերածնութի և փրկութի։ Յայսմիկ ներգործուխս յանհնարին է շիջուցանել զՀոգին սուրբ. զի նա ներգործէ առ իբրև զ հոգին Քսի, տուեալն մարդկան մահուամբ Նորա. և երբ Յն Քս պարգևէ զնա ողորմելի մեղաւորին, յայնժամ ներգործէ նա արարչական զօրութբ, որում ոչ ինչ կարէ ընդդիմանալ։ Նա ներգործէ միայն 'ի վերայ մեղաւորի, որպէս մտաւոր արարածոյ. նա ոչ ձգէ զնա 'ի դարձ հակառակ ցանկութ և

կամաց նորա, այլ լուսաւորէ յաւուջ
զմիտս նորա, մինչ սկսանի նա տեսա-
նել զկասկած մեծի արկածից իւրոյ և
զկորստական վիճակ իւր մեղապարտ՝
սրտին աղաղակ ծնանի ՚ի նմա և ան-
հանգստութի մեծ և հոգացողութի վասն
փրկութե հոգւոյ իւրոյ. կամ՝ք նորա սաս-
տկին պարապիլ ՚ի փրկութե, հետախոյզ
լինիլ հնարից առ այն, ուսանիլ զայն
և հարցանել. " զի՞նչ պարտ է ինձ առ-
նել՝ զի ապրեցայց": (32) Յայնժամ Հո-
գին սուրբ ցուցանէ նմա, թէ որպէս
պարտ է վարիլ ՚ի գիւտ զթութեն Ա.Յ՝
ածէ զնա առ Ա.ծային փրկիչն, շնորհէ
նմա զհաւատ ՚ի Նա և հաւատացուցա-
նէ զնա, թէ Նա ՚ի պատրաստի է փրկ-
կել զնա, որ գայ առ Նա, նորոգէ ըզ-
սիրտ նորա ճանաչել զսուրբ և զերկ-
նային բարիս և սովին օրինակաւ մեղա-
ւորն լինի "նոր արարած ՚ի Յս Քս,՚ի
ձեռն Հոգւոյն սրբոյ":

Ներքոյ՝ են և այլ շնորհալի զօրութիք

Հոգւոյն սրբոյ, որք պատկանին 'ի կի-
րառումն, կամ՝ 'ի լծեղադրութեան հոգևոր կենաց և 'ի զօրգայութիւն յայնմիկ. ը. որս մարթէ դասել զզգայութիւն հոգեկան խաղաղութն, զխրախուսանս յԱ՟ծային որդէգրութ՟ն, զուրախութ՟ի 'ի Հոգին սուրբ, զկացութիւն սիրոյն Ա՟Յ և նախանձու շա-կութիւն յաւիտենական կենաց այլովքն համդերձ: 'Ի ներգործութիս յայսոսիկ և 'ի նմանս նոյին՝ Հոգին սուրբ կարէ շիջանիլ և 'ի հաւատացելոյ: Սակայն այս շէջումն պատահի ոչ միայն յան-դարձս, այլ և 'ի դարձեալս և 'ի ճըշ-մարիտ բարեբանեալս իսկ, ըստ որում՝ թեսաղոնիկեցիք,

Չի՛ք ամենևին 'ի մարդկանէ, որք աստ յաշխարհիս, և ոչ մի՝ որ ոչ են-թարկիցի ընդ բաժանմամբս, զի ա-մենևին են դարձեալք կամ՝ անդարձք, վերածնեալք կամ՝ բնածինք, հաւատա-ցեալք կամ՝ անհաւատք: Ընդ անդարձս և անհաւատս թուելի է զամենսեան ը՟

բնութ. քանզի ի ծնեալքն 'ի հոգւոյ՝ հոգևորքն են,
թէ սոյնպիսիք ըստ մարմնոյն խորհին, զի
խորհուրդ հոգւոյ կենդանութիւն է յԱստուածոյ։
Ողորմելին, որք գտանին յայսմիկ խղճա-
լի վիճակի՝ 'ի կորուստ լինին յայն-
միկ, եթէ չ՛դարձցին սրտի մտօք 'ի
սահմանեալն մեզ գթուքն Այ ժամա-
նակի։ Ընդ բաժանմամբս ըն այսուիկ
անկանին և այնոքիկ, որք անուանին
Քրիստոնեայ, բայց տակաւին չեն վե-
րածնեալք շնորհօք։ Արդ՝ Հոգին Այ
կամի, զի զանկեալ մարդկութիւն, որ
գտանի յամենամոլար և յարատաւոր
վիճակի, հանցէ 'ի կորստենէ, դարձու-
ցէ յուղի ճշմարտութ, և վերածիցէ 'ի
մոլորութէ դարձուցանելով առ Ած 'ի
ձեռն Յսի Քսի։ Եթէ մեղաւորն ոչ
դիմակայեսցի Հոգւոյս, այլ գայցէ ըղ-
հնազանդութբ և տայցէ զինքն նմա ծը-
նանիլ վերստին և դարձուցանել, ապա
անցցէ նա ընդ այլ բաժանումն մարդ-
կան, բարեբանելոց, դարձելոց և հա-

ւատացելոյն ամեն։ Ա.հա՛ որք կարեն չիջուցանել զհուրն, խսկ մի անդադարելոյ պատուհասոյն ևս է ասել, թէ նոքա ընդդիմանան Հոգւոյն քան թէ շիջուցանեն զնա, վշտաքնեն, վատաբանեն և տարադրեն յանձանց իւրեանց։ Քանզի բազում չիջուցանէր որ առ հուր յարաբերի՝ կանխաւ ուրեմն առհմանէ և նշանակէ, թէ հուր Ճշմարտի քս, սակայն յԱ.ծաշունչ գիրս ոչ ուրեք ասի, թէ Հոգին սուրբ բնակեալ իցէ յանդարձըս, այլ միայն հաստատի, թէ նա ներգործէ 'ի նոսա յորդորանօք և աղդեցութք 'ի խղճմտանս նոցա, թևակոխել” փոյթ 'ի մէջ առնու ածել զնն 'ի դարձումն, միայ ընդ նոսա ըն օրինակին ըն այնմիկ, որպէս 'ի սկզ բանն ասող զօրմէ և նոքն Ա.ծ վկայէ յասելն,” մի միացէ ոգի իմ 'ի մարդկանս յայդմիկ յաւիտեան. զի լինելոյ դոցա մարմին։’

(33) Եւ.Հելմասայ թէ,, նոքա հեւ-

տեցին, և բարկացուցին զՀոգին նորա սուրբ. և դարձաւ նոցա տէր 'ի թշնամութիւն, ինքնին տէր ետ ընդ նոսա պատերազմ." (34) Իսկ փրկիչն մեր Յիսուս Քրիստոս զՀոգւոյն սրբոյ ասէ 'ի խոստմանալն առաքել զնա, թէ "նա եկե՛լ յանդիմանեսցէ զաշխարհ վասն մեղաց": (35) Օնոյն օրինակ և Ստեփաննոս յանդիմանեաց զՀրէայս վասն ներհակութեան նոցա Հոգւոյն սրբոյ, ասելով" խստապարանոցք և անթլփատք սրտիւք և ականջօք: դուք հանապազ Հոգւոյն սրբոյ հակառակ կայք, որպէս հարքն ձեր, և դուք": (36) Սակայն Հոգին սուրբ՝ որպէս 'ի վեր անդըր ասացաք, նա և յանդարձ կամ 'ի կեղակարծ քրիստոնեայս անդադար ներգործէ առ այն վախճան, զի հանցէ ըզնա 'ի կորստական վիճակէ նոցին, և զայս կատարէ նա զանազան հնարիւք:—

Նախ՝ յառաջ քան զգործելն զմեղս կամ զպատուիրանազանցութիւնս, նա

այնպիսի մեղաւորին 'ի յուշ ածէ և 'ի սիրտ նորա ; աղաղակէ. "մի՛ տանիր զայդ, զի զանց արարեալ զօրինօք մեղս գործես, դու այսու վշտացուցանես զՏ.Ծ, կորամբուն նորա ածես և կուտակես 'ի քո վերայ, հերքեալ և ցրեալ զդիտաւորուն̄ քո յանցաւոր, եթէ ոչ՝ ապա յայս սակս պատիժս պատուհասից կրեսցես 'ի Տեառնէ": Արդեամբ զխիղճ մտաց նորա զարթուցանէ սրպխսի և իւր ատացուածով բանին Տ.Յ, և այն այնքան ուժգին տպաւորէ 'ի սիրտ նորա, մինչ զի նա զաչէ հարեալ նովին տագնապի 'ի մեղաւորուն̄ իւրոց դիտաւորուն̄ և ածի յաղմուկ շփոթից: Հոգին սուրբ հանէ զնա 'ի մեղաց նա և 'ի ձեռն հաւատարիմ ծառայից Տ.Յ, երբ նոքա 'ի քարոզս իւրեանց բացերեակի 'ի դէմս ածեալ յանդիմանեն զմեղս, որք մոլորեցուցին զնա կամ առանձինն նախազգուշացանեն զնա յայնցանէ: Նա երբեմն առաքէ նմա

զնոյնօրինակ համաղմունս և ընդձեան ծնողաց նորա, այլ գանձուց, բարեկամաց, ծանօթից, և այլ ազգապէս եղանակօք:—

Իսկ եթէ մեղաւորն զայս ամ յորդորս խրատուց Հոգւոյն սրբոյ համարի յոչ ինչ, յանհոգս կայ զղջմանց և դարձեալ ՚ներհակի այսոցիկ և գործէ ընդդէմ խղճի մտաց իւրոյ զմեղս, որք հակառակ են նմա, ապա շիջուցանէ նա զՀոգին Ս. Յ, հեռացուցանէ զնա և ՚ի բաց վանէ յինքենէ: Եւ ՚ի կալ նորա ՚ի նմանէ յետս, իբրև զժբաղդն այն յքանի, կորնչի անշուշտ: Իսկ արդ՝ ո՞վ միւս ևս զարթուցէ զնա, ո՞ կարասցէ դարձուցանել զնա, և ազատել յիշխանութե մեղաց, եթէ Հոգին Ս. Յ հրաժեշտ տայցէ և չհաճեսցի առնել զայդ: Աստուստ մարթ է ՚ի միտ բերել ըզսոսկալի բանն Տ՟ն, „Թէ վայ է նոցա, մարմին իմ ՚ի նոցանէ. (37) և մի՛ մնասցէ ոգի իմ ՚ի մարդկանդ յայդմիկ“:—

Ներքուստ՝ ՚ի ժամանակի մեղսագործութեան, կամ ՚ի պարապել մեղաւորին ՚ի նմին։ Երբ մեղաւորն, որ անուանի քրիստոնեայ՝ ոչ կամի թողուլ զարատաւոր վարս իւր, Հոգին սուրբ միանգամ եւս բաղխէ զդուռն սրտի նորա, ոչ միայն ցուցանելով նմա զմեծ արատութիւն կենացն, այլ եւ գուն գործելով տպաւորել զզգացումն մեծի սիրոյն Քսի փրկչին, որ տարաւ այնչափ անտանելի չարչարանս, եւ մեռաւ վասն նորա։ Նա առաջադրէ նմա զհարցումն, թէ ո՛ մեղաւոր, մի թէ ա՞յդ իցէ գոհունակութիւնդ. զոր պարտիս հատուցանել Յսի Քսի փրկչիդ վասն կրելոյն նորա չարչարանաց, վիրաց եւ մահու, զի կամովին մեղանչես ընդդէմ նորա։ Պատկառեա՛յ ՚ի չարութենէդ եւ յապերախտութենէդ։ Մի թէ ո՞չ կարես վասն սիրոյդ առ նա յետս կալ յմեղքէ, թողուլ ինչ. խորհեա՛ց զիա՛րդ փրկեսցիս, եթէ չո՛ւնիս զայսպիսի բարիս։ Նոյն Հոգին սուրբ ՚ի յուշ

բերել նմա այլ ևս զմին, զ՚ի տառապանսն և զթշուառսն ի յանխնականութենէն, զի դադարեցուսցէ զնա և ոճիւ հանդերձելոյն կատակուցէ ՚ի մեղաց:

Նորա՝ զկնի մեղանչելոյն, կամ ՚ի կատար հասուցանելոյն զ յանցաւոր դիտաւորութիւն: Նա խրատէ զմեղաւորն դէմ յանդիման ցուցանելով նմա ըզգարշ աղտեղուն կենցաղավարութեն նորա, կարեկցական բանիւքս, որպէս Նաթանն թէ՝ զի՞նչ գործեցեր զայդ: Հայեաց և տես, մեղք քո բողոքեն առ Ած: Ահա ոչ արդեօք յիմարութի է մեղեգին վն այդքան շնորհսկո առնելոց այնչափ ամօթալի պադշոտ տափանացդ և վայելելոյ յայդքան դիւրանդինեալ հեշտութես անկանիլ ՚ի կորուստ յաւիտենից: Դարձ և թող զճանապարհ մեղսագործութեդ ո՛վ մեղաւոր անձնահաւան, ընդէ՞ր կամիս մեռանիլ ինքնին: Ահաւասիկ մերձ է Դատաւորն. Նա արասցէ դատ և պատժեսցէ զքեզ վն այդպիսի անիրաւութեդ:-

Այսու օրինակաւ և այլովք բազմօք Հովիւ սուրբ յորդորէ զմեղաւորս, կրկին գայ, բնակի և վարի ՚ի նոսա առ ՚ի նախապատսպարել զնոսա յա՛մ չարեաց այսոցիկ:—

Որոց ՚ի յիշելոյս Հովիւն որք ՚ի կերածէ և զայլ ՚նորս առ ՚ի զկամակոր և մեղօք զթաւալեալ մեղաւորն շարժել և զարթուցանել, զորօրինակ՝ լծ յլոայ գոլ, հատանել մաշկաւ ժամանակեց և այլոց պատուհասից և չաւոյ, ապաքէն յառաջ քան զնախատահմանեալն ժամանակ զմահ վաղահաս, կամ դրաւելով ակն յայտնի ՚ի վտանգօք ըղկեանս նորա, ենթարկէ ՚ի նմին և զհոգի նորա կորստեան: Արդ՝ ո՞չ արդեօք պատահարքս այսոքիկ պարզապէս և ակնընդերևս յառեն նմ՛ա, ”ո՛չ՝, ո՛վ մեղաւոր հոգեկորոյս փութա՛ փրկել զհոգիդ“:—

Իսկ երբ նա ոչ յորդորանաց, յիշատակութեց և հրաւիրացս չ՛անսայ և ան-

գոսնէ զնոսին, և ա՟մ մեղսալի հնարիւք ջան դնէ զսիրտ իւր փակել և խլացուցանել զլսելիս սրտի իւրոյ առ 'ի չտալ ձայնիս այսմիկ լսելի լինել, զընալով յանդորրու է արատաւոր ճանապարհ իւր, յայնժամ նա Հոգւոյն ս՟բյ հակառակ կայ և վշտացնէ զնա: Չե՛ն ինչ զարմանք, թէ Հոգին ս՟բ 'ի վերջոյ թողու զայնպիսի մեղաւորն և մեկնի 'ի նմանէ: Յայսմիկ վիճակի մեղաւորն անկանի ընդ դատաստանաւ ըստ խստութե՟ն և յամառութե՟ն իւրում, սակաւ առ սակաւ կորուսանէ զա՟մ յորդանս առ Ա՟ծայինս, խստապարանոցութ՟բ ը՟նդդիմաբանէ բանին Ա՟յ, ըմպահ կեալ ընդ խաղ արկանէ և ապա կոր 'ի գլուխ անկանի յանդունդ յաւիտենական դատապարտութե՟: Ո՛վ սոսկալի վիճակիս և ահռելի կատարածիս թըշուառութե՟: Ահա՛ հետևանք և պտուղք ընդդիմադարձութե՟ Հոգւոյն սրբոյ:—

Սրբազան առաքեալն Պօղոս ո՛չ առ

ոնդարձս և եթ, այլ և առ Ճշմարիտ հաւատացեալս աղաղակէ, թէ մ՛ շի-ջուցանէք զՀոգին: Թեսաղոնիկեցիք, ա. ե. որս գրէ նա վ՟այս՝ էին ընտրեալք, և ՚ի նմ՟ աւետարանի մայր հաստատուն, նո-քա եղեն հետևողք Ք՟րի և հաստատե-ցան ՚ի հաւատս նորա մինչ զի Առա-քելոյն եղան յօրինակ այլոց ամենից հաւատացելոյն ՚ի Մակեդոնիա և Ա-քայիա:- Սուրբ գիրք զայսպիսի հաւա-տացելոյ վկայէ, թէ "Հոգին սուրբ ՚ի նոսա բնակէ, կեայ և ներգործէ, ածէ զնոսա առ բարիս և ՚ի նոսա յաւիտեան մնայ": (38) Վասն այսորիկ և այս գո-չումն առաքելոյն վերաբերի առաւել ևս առ նոսա: Ոչ զՀոգին սուրբ ընդ-պարգևեալն հաւատացելոյ, զՀոգին, զոր եղեն վասն նոցա Ք՟ս մահուամբ իւրով՝ հաղորդէ նոցա փրկիչն ՚ի յա-ւիտեան, որոց վասն հաստատապէս ասէ նա, զի ընդ "ձեզ բնակեսցէ ՚ի յաւի-

տեան": (39) Զի ոչ առ ժամանակ մինչ առաքի նա և անցանէ, - ոչ, նա է Հոգի, որ կայ և մնայ յաւիտեան: Այժմ է նա արար զսիրտ հաւատացելոյն ին-քեան բնակարան, ապա մնայ 'ի նմա ան-փոփոխապէս հանապազօր, յորդ 'ի ասկս և ասէ, "Ա.Յ հոգին 'ի վերայ ձեր հանգուցեալ է", (40) Դուք հոգւով սո-վաւ կնքեցարուք յաւուրն փրկութ, (41) և ետ զառհաւատչեայ հոգւոյն 'ի սիրտս մեր", (42) և յաւուրն յետնում Ա.Ծ յա-րուսցէ, "կենդանացուսցէ և զմահկա-նացու մարմինս ձեր բնակեալ ոգւովն նորա 'ի ձեզ": (43) Այս ծմ ապացու-ցունք հաստատեն, թէ Հոգին Սբ երբէք ոչ թողու զՃշմարիտ հաւատացեալ", նա և ոչ յայնժամ, երբ նոքա անկարութ կամ անգիտութ անկանիցին 'ի յանցանս մեծամեծս. "Հոգին 'ի թիկունս հասանէ տկարութես մերում",(44) զոր յայտնապս տեսանեմք 'ի վերայ Դաւթի, յորում Մնայր Հոգին Սբ, թէ և նա գործեաց ըզ-

մեղս մեծ, վասն որոյ նա ապաշաւելով աղօթէր յասելն, "զՀոգին քո սուրբ մի՛ հաներ յինէն": (45) Քանզի անզեղջ են շնորհքն և կոչումն Ա.Յ: Բազումք յորդւոցն Ա.Յ ո՛չ սակաւ թերահաւատութեամբ իւրեանց տանջին երկիւղիւս այսուիկ: Նոքա տատանեալ սարսին, զի ո՛չ իմանան զմխիթարութիւն և ո՛չ զգան յանձինս իւրեանց զմեղաց տկարութիւն ինչ հակառակ կամացն իւրեանց, և զայս ընդունին յապայութեան, թէ զրկեալ են 'ի Հոգւոյն սրբոյ: Աւա՛ղ, այս ենթադրութիւն բազմի՛ցս ածէ զնոսա 'ի յուսահատութիւն: Այլ սոքին 'ի մխիթարութիւն իւրեանց պարտին հաւաստի լինել, թէպէտ ո՛չ զգան յանձին երբեմն զմխիթարական և զխնդալից ներգործութիւն Հոգւոյն սրբոյ՝ թէ նա բնակի 'ի նոսա, և յիւրում ժամանակի վերստին երևեսցի նոցա Հոգի մխիթարութեան:-

Արդ՝ որով հետև 'ի բանիցս իմանի, թէ՝ այլ և ճշմարիտ և ուղղադաւան

հաւատացեալք կարեն շիջուցանել ըզ-Հոգին, ապա ընդ սով են պարտէ կիւել-նա և զշնորհալի զօրութս, յորդորմա-ն ի զթեւադրութս 'ի բարին, իսկ ըստ իմիք զմխիթարական, ուրախալից և կենդանարար ներգործութս նորա, և զորս յայնցանէ յառաջ գան. իմա՛ ըզ-քաղցր և զհաճելի զպտուղսն, որք հաւատացելոց անշուշտ պիտոյ են, զի հաստատուն, անվրէպ և յաջողակի գնասցեն զճանապարհ սրբութ և փըր-կութ:

Հոգին սուրբ կրկնատեսակ կարէ շի-ջանիլ 'ի հաւատացելոյ, այ՛` 'ի նախն իսկ, և յայլս:-

Ա. Հոգին սուրբ շիջանի 'ի հաւատացելոյ:

Նախ` երբ նոքա զընկալեալ շնորհս չ'ճանաչեն և մոռանան զայն ապերախ-տութբ, թէ և անհակառակելի ապա-ցուցութք Ածային բանին հաստատեն, թէ նոքա ճշմարտապէս դարձեալ էին

առ Ած, սակայն զանձն հարկանեն իւրա յուցանել զայն ինքեանց և գոհանալ երախտագիտութ̅ զԱծ։ Նա և ՚ի միջի հաւատացելոցս այսոցիկ այնպիսիք, որք անընտրաբար խորհին, թէ յարակցութիւնն յայսմ երկրայութեն է վայելուչ եղանակ պահպանելոյ զինքեանս յաւելորդ հաւաստութե և կալոյ յանգ բաղ ապահովութե, այլ ոչ խոկան և զայնմանէ, թէ այնպիսի երկմտութ̅ զմեղս ծանունս գործեն առաջի Այ. զի այնու ուրացեալ ժխտեն զստացեալն ինքեամբք ըզշնորհս Ածայինս։ Նոքա ոչ գիտեն նա և զզօրութիս ճշմարիտ հաւատոյ, զներգործութիս ընդդալից վայելչութե և զհաստատուն շնորհացն։ Ընդհանրաբար գիտութիս վայելչեալ բարերարութե է պարտիք գոհութեան, իսկ ը̅ հոգևորականին այս պարտաւորութի առաւել ևս է, ընդունիլ յԱյ զշնորհս բարեաց և չճանաչել զայն, նոյն է որպէս թէ անշնորհութ̅ ուրանալ զայն։ Ոչինչ կարէ

մինչեւ զնա հասուցանել զքրիստոնէի, որչափ անհաւատալին, պատճառանօք յանձնառուին, եթէ լծէ երկեան խաբել-պյու և 'ի պատրանս դժրանայ անկա-նել անեւլորդ յուսով, որք ոչ կարեն տալ զխոստմունս արդարուե։ Ճշմարիտ հա-ւատն ունի յինքեան զնշանս, որովք միշտ մարթ է որոշել զայն յայլ ում՝ մոլար և առաջօք ձեւացեալ երեւութից։ Արդ՝ եթէ զայն ոչ քննես և զշնորհս ոչ ճանաչես, ապա Հոգին սուրբ այնու վշտանի. քանզի զայն նա շնորհեաց մեզ և ծնաւ 'ի մեզ վերստին։ Ահա՛ ընթերցող, սոյնպիսի զլուսամբ շը-նորհայն շիջուցանեմք զՀոգին։

Երկրորդ՝ շիջանի նմանապէս Հոգին սուրբ, երբ մարդ ոչ շատանայ և հաճ լինի շնորհօք, զորս ընկալաւ, և ոչ գոհանայ վասն այնորիկ զԱծ, այլ չա-րակնունք հայի միշտ յայլ, որ ըստ կար-ծեաց նորա՝ աւելի վայելէ 'ի բարիս։ Այս մեղք բազմիցս վարակէ ախտիւ

մախանաց զգրիտոնեայս, զի նոքա զվիճակ իւրեանց բաղդատելով յաւէտ ի̅ այլոց, զի՛ հատեն: 'Ի պատմել ուրուք, թէ ի̅ ա՛րպխի Ճանապարհս Հոգին ս̅բ ածէ զնա 'ի գխաւլ մեղաց խորոց և 'ի հաւատս 'ի Յ̅ն Ք̅ն, մեք նոյնհետայն ուշ 'ի կուրծս առնեմք. " թէ սուտ խօսհիս, որպէս թէ Հոգին սուրբ այդպէս առաջնորդեալ լիցի քեզ և դու այնքան յայտնապէս և ազդու զգացեալ իցես զայս, ասելով՝ մի թէ յուղին Ճանապարհի գտանիս". կամ զմտաւ ածեմք". ո՛վ. եթէ ուղղածէր և զխ նոյնպէս Հոգին Աստուծոյ, ապա հաւատայի, թէ ներգործութիւնդ, զոր դուդ զգաս՝ է Աստուածային: " Եւ ապացուցութիւն մեր հիմնի յայնմիկ, թէ համարձակիմք դատել և նմանացուցանել զիմաստութի՛ւն Ա̅յ 'ի զօրութիւն նորին, յորմէ զհետ գայ, թէ մեք անբաւական և անգոհունակ եմք զներգործութեանց, Հոգւոյն ս̅բյ. վասնորոյ փոխանակ զ

զգոհութիւնս մատուցուք նմա 'ի բո-լոր սրտէ վասն սակաւ բարերարութեան, որոնցմէ մեք զբարութիւն և զիմաստութիւն նորին, իբրև թէ բարւոք գիտեմք, թէ զխորդ պարտի նա վարել զմեզ 'ի սրբութիւն և 'ի փրկութիւն: Ոչ միայն, նա և զսակաւամանեայ հոգեկան բարերա-րութիւնն ընկալնու մարդ առանց ամենայն արդեանց, այլ և ոչ ըստ արժանաւո-րութեան, այլ ըստ ողորմութեան միայն սակս Յիսուսի Քրիստոսի պատարագին, որ պարտիւր շայ-ժել զնա 'ի շնորհակալութիւն վասն մանա-ւոր նշանաց շնորհայն և ներգործութեան Հոգւոյն Սրբոյ: Սակայն զի ունի զչարա-կնութիւն և նախանձի, գիտելով որքան գթած է Աստուած և պարգևէ այլոց աւելի քան թէ նմա՝ նորին աղագաւ դժուա-րացուցանէ ինքն զճանապարհ իւր և խոչնդոտ լինի յառաջադիմութեան իւ-րում 'ի բարեպաշտութեան. զի ասէ Տէր, պատարագ օրհնութեան փառաւոր արասցէ զիս՝ և անդ է ճանապարհ, ուր ցուցից

նմա զփրկուն̃ իմ»: (46) Իսկ եթէ
զժողովուրդ չքնքիս ապերախտ և անշնոր-
հակալքս և դատապարտես զխնամատուն
Հոգւոյն սրբոյ ՚ի շնորհաբաշխութիւնս, ա-
պա մեղանչես առաջի Նորա և սովիմբ
չինջուցանես զՀոգին :—
Նշխարք՝ նոքա անհաւատուք անգոսնեն
զվկայութի Հոգւոյն սրբոյ որ վասն
Ա̃ծային որդեգրութե̃ն: Ոչինչ կարէ այն-
քան զքրիստոնեան հաստատել և շար-
ժել ՚ի ծրաջանութի ՚ի ճանապարհ բարե-
պաշտութե̃, ոչ̃ հաւատալն ընդունելու̃
շնորհաց: Որչափ նա առաւել զգայ քրի-
քեան զերկրպագութիւն, այնչափ սակաւ յա-
ռաջադէմ լինի ՚ի քրիստոնէութե̃. և ըստ
հակառակն որքան առաւել ունի զհաւա-
տըս մը հաղորդակից լինելոյն իւրոյ շնոր-
հացն. Ա̃յ, այնքան առաւել զգացէ
զփոյթ և զցանկալի ՚ի փառաբանել
զշնորհատուն Ա̃ծ և ունել զբարե-
պաշտ կեանս: Քրիստոնէին հաւատալն,

թէ որդեգիր է Այ՝ այնպէս կարեւոր է, որպէս զապաւինակն մաքրութեան կազ-մածոյ ժամանակին, յորժամ թէ ՚ի բաց բարձցես զայն՝ ամ՝ ներգործութիւնն եւ շարժումն դադարեսցէ: Որչափ սակաւ ինչ հաւատոյ, այնչափ եւ սակաւ երեւեսցին այնպիսի թերահաւատոյն ներգործութիւնք շնորհաց: Սմին իրի եւ Հոգին մք ներ-գործէ ՚ի հաւատացեալս տեսլի առ այն փախճան, զի հաւատացուսցէ եւ սա-պեսցէ զնա յայնժամ, թէ նոքա ընկալան զշնորհս եւ զորդեգրութին ՚ի փրկիչն Քս- Սրբազան Առաքեալն Պօղոս պարզապէս յանդիման առնէ զայս բանեալս թէ՝ « Նոյն ինքն Հոգին վկայէ հոգւոյս մե-րում, եթէ եմք որդիք Այ»: Յայս-մանէ հանէ զմխիթարական եզրակա-ցութի, եւ« եթէ որդիք, ապա եւ ժա-ռանգք. ժառանգք Այ՝ եւ ժառանգա-կիցք Քի». Է այս յարէ եւ զայն, թէ՝ «այլ այսմ է ամի՝ առաւել յաղթեմք նովաւ որ սիրեաց զմեզ»:(47)

Իսկ արդ՝ եթէ անհաւատութիւն կամ վհատութիւն ներհակիս այս ներգործութեան Հոգւոյն սրբոյ և յայտնի ապացուցութեանց որ յուսալ ոչ հաւատալ, ո՞չ արդեօք ապա շիջուցանես զնա: Աներկբայ: Ահա այս է պատճառն, որով 'ի վերջոյ բազումք անկանին 'ի չարիս թշուառութեան և յայլ և այլ դժուարութիւնս:—

Զօրօրէն՝ երբ ոչ ունաս ձգմանց, շարժմանց և թելադրութեանց Հոգւոյն սրբոյ և ոչ նմանես նոցին արդեամբք և գործովք: Հոգին սուրբ միշտ խնամ՝ տանի հաւատացելոյ: Երբեմն ցուցանէ նմա զայն յանցանս, որք տակաւին մնան 'ի նոսա, շարժէ զնոսա կատարել զպատտիս ինչ, և երբեմն 'ի խնդիր ելեալ որոնէ զհոգի առ 'ի զարթուցանել 'ի գործել զբարիս և քաջալերէ մխիթարական ազդեցութիւնք, նպաստ մատուցանէ պատսպարէ զնա 'ի մարտի, 'ի փորձութեան 'ի թշուառութեան և 'ի հետաքննութեան Աստուածային զօրութեան խորոյ. երբեմն հաղորդի ընդ նմա

ուքամնչէլ ի և զմտալ եկեղեցին ազդմամբ սիրոյ իւրոյ և ձայնէ առ նոսա, « Ահա-ւասիկ կամ եմ առ դուրս և բաղխեմ. եթէ ոք լուիցէ ձայնի իմում՝ և բա-նայցէ զդրունն, մտից առ նա» : (48) Իսկ եթէ հոգի անհաւատութե, թու-լամտութե և անհոգութե ոչ անսայցէ և ոչ ունկն դիցէ ամ հրամանաց այսոցիկ, և թողուցու զնոսին անկատար, ապա Հոգին սուրբ պշտպանել դառնայ ի Ուշադրել անսալն թելադրութեց Հոգւոյն սրբոյ և հետեւելն նմա, է զլխաւոր պարտաւորութի մարդոյ. քանզի ի նա է ա-ռաջին շարժառիթ դարձման և լուսա-ւորութե մեղաւորի, զորմէ խօսեցաք ՚ի վերոյ։— Նա է սկիզբն և կատարումն հաւատոյ և փրկութե: Երբ հոգին այս ներգործէ, յայնժամ ամն կատարելի բա-րեյաջողութե։ Երբ հոգին չիցէ՝ հաւա-նական պտուղք, առանց նորա և գոր-ծակցութե նորին ամ վաստակք հաւատա-ցելոց ընդունայն են: Կարի երանամբք

մարթ է յառաջացուցանել նմա զբանս Յով. ԺԵ., որովք վկայէ նա վասն ինքեան, յասելն, «առանց իմ ոչ ինչ կարէք առնել»: (49) Եւ այս Հոգի ունի ինքեան զժամանակ, զի նա ոչ յայտնեալ, երբ կամիցի, կամ պատշաճ համարիցի մեզ` կատարել ըստ կամաց մերոց զհաճոյս մեր. այլ մեք պարտիմք հնազանդել նմա և գալ յանկերպս նորա: Վ՟յ յառաջորդելն նորա` պատուիրէ հետեւել, 'ի խօսելն` առնել, և 'ի կոչելն` երթալ զհետ ձայնի նր: Ո՛վ. քանի՛ տխրայէ Քրիստոնէից անտալ ներքին թելադրութեանց, շարժմանց և խրախուսանաց Հոգւոյն սրբոյ, զի մի՛ անհոգութ՟բ խռով շիջուցանիցէ զնա:

Հինգերորդ` երբ թողուն կամ ատնեն զաղօթս աղերսանք և ձանձիր դըժուարութ՟բ: Գլխաւոր ներգործութի Հոգւոյն սրբոյ 'ի հաւատացեալս է այն, զի նա բորբոքէ զսիրտ նոցա յաղօթել, որ բաղկացուցանէ զգերագոյն

մամն ներքին և արտաքին Ածպաշտութե հաւատացելոյն :— Աղօթքն է սրբագոյն պաշտումն բանական արարածոյ: Աղօթիւք Ած փառաւորի և բարեբանի, որպէս Ամենաբարձրեալ և խոստովանի միակ աղբիւր ամ մարմնական և հոգևոր բարեաց : Աղօթիւք պահպանէ հաւատացեալն զմտերմագոյն զամենաքաղցր և զամենասուրբ հաղորդութիւն ընդ Աստուծոյ, վայելէ և ուժգին զգայ զձիրս շնորհաց և սիրոյն Աստուծոյ, և սիրտ նորա լցեալ ուրախանայ երկնային իմաստիւք զօրութեան: Սմին իրի չէ հնանալի, թէ Հոգին որ այնքան ուժգին շարժէ և ձգէ զիւրն յաղօթս, ընդ որում իւրաքանչիւր ոք գիտէ փորձառութեամբ իւրով: Իսկ թէ մարդ ընդ տկարութե մարմնոյ թողու զաղօթս, կամ հեղգութբ և տաղտկանօք մոռացանէ զայն, կամ ամենևին ընդ հակառակի Հոգւոյն զօրաւոր շարժողին և յամեցուցանէ զաղօթս այլ և այլ պատճա-

ւանօք, և նուազ աղօթելոյն անյանէ, և այն ևս նովին ժամանակաւ զկնովին յամենայն 'ի բաց թողեալ լինի, ապա այսու Հոգին ոչ շիջանի, վշտացնի և 'ի հեկ գաւիթս մեղաւորաց այսպիսեաց առ ժամանակ ինչ հեռանայ, մինչ զի նոքա լծէ և կամեցին յետոյ յաղօթս կալ, այլ ոչ ևս կարեն, մա զի ոչ զՀոգին, որ յորդոր մատուցանէր նոցա յաղօթել՝ յամրութի և անտարբերութ վշտացուցին, և նա հանդերձ շնորհալի ներգործութեամբ իւրովք հեռացաւ 'ի նոցանէ: —

Վ. Էջէրոլտ՝ երբ ոչ հետևիմք հաստատութ յուսոյ ձգմանն և համոզմանց Հոգւոյն սրբոյ, այլ առաւել անսամք ներհակումն մարմնոյ մերոյ: Զի և հաւատացեալքն իսկ զգան զթելադրութիւն մարմնոյ և հնազանդին նոցին, զոր Պօղոս կոչէ,, առնուլ հանդամանըս մարմնոյ և արեան,,: (50) Ն.յուքին թելադրութիւնք մարմնոյ միշտ

հակառակ են Հոգւոյն, մինչ և ասելոյ մարմին ցանկայ հակառակ Հոգւոյ, և Հոգի հակառակ մարմնոյ, և զի նք միմեանց հակառակ են»: (51) Երբ Հոգին սուրբ ներքին ատեամբ խօսել ձգէ զմեզ առանձինն առ ուղէր ի իւրում խոչ բարէ, որոյ կատարմամն ի դէպ գայ և յաջող ժամանակ. և մեք զայս ոչ անսամք, յայնժամ սովին հակառակիմք բարի լծել ազդութեանն այսմիկ: Գործել զամ հնարին բարիս, յիրաւի է հանապազորդեան պատուաւորութեան քրիստոնէի. սակայն լինին երբեմն այնպիսի դիպուածք և հանգամանք, յորս նա առանձինն կոչի «ցուցանել ՚ի գործոց զհաւատս իւր», զոր օրինակ՝ երբ Ածային նախախնամութի յանդիման կացուցանէ զաղքատ առնել կարեկցութե և զնշանս գթութե, և ՚ի նմին իսկ ժամու զարթուցանէ ՚ի սրտի մերում զզուարճաբեր զգալի ազդեցութիւն նորին, իսկ մեք ը հակառա-

կըն տմ հնարիւք կամիմք զսիրտ մեր խոստացուցանել 'ի գլխոջ ժամանակս յայսմիկ, վասն այսորիկ մեղանչիմք յայնժամ՝ առաջի Աստուծոյ. կամ երբ Հոգին սուրբ խրատէ զմեզ 'ի խղճմտանս մեր վասն որ և իցէ յանցանաց գտելոյ 'ի մեզ, յայնժամ մեք փոխանակ զի խորշեսցուք հաստատուն 'ի նոցանէ, հեռացօտ լինիմք որպիսի և իցէ սնոտի բաղձալայիւք վաւել զանձինս մեր, կամ թաքուցանել, կամ յանդիման ցուցանել զայն յայլազգ տեսակի:– Նոյնպէս երբեմն Հոգին սուրբ յորդորէ զմեզ յայլ և այլ առաքինութիւ, իսկ մեք լծողումք զայս յորդորումն նորա անգործ և անկատար. կամ երբ նա յետս կացուցանէ զմեզ յինչ և իցէ մեղսագործութէ կամ յուննայն միաբանութէ, այլ մեք զայն ոչ լծողումք: Վասն այսորիկ Հոգին սուրբ ողջունակ անհաւատութ և հեստութ մերով նեղի և շիջանի:—

Սօլոնէլորոր՝ երբ զ բնակարկու չնորհս ոչ յաւելումք։ Քրիստոս փրկիչն մեր մեկնաբանէ զայս պայրշ իթէլ և ը հոյա-լի օրինակաւ յառակին ևրում՝ փառս ծառայից, որոց տէրն եւ նոցա զ ինչս իւր վասն շահեկան առաւելութե ար-դեանց, աւարտելով այսու, թէ "որ կուլէ՝ տայի նմա, և որ ոչն կուրէ՝ և զոր կարծեն թէ ունիցի՝ բարձցի 'ի նմանէ"։ (52) "Ամենայնի որում շատ տուաւ, շատ խնդրեսցի 'ի նմանէ. և ո-րում բազում աւանդեցաւ, առաւել ևս պահանջեսցեն 'ի նմանէ" (53)։ Հոգին սուրբ յորդորէ նմանապէս զ իւրսն պար գևօք և շնորհօք բազմօք, ըստ վկայելոյն որբոյն Պօղոսի ա. Կորնթ ժբ. 7. 31։ Այլ նպատակ մեր պարգևաւորութեանս է, զի 'ի կեր ածցեն այնոքիկ 'ի բարիս հա-սարակաց և 'ի փառս Այ։ Հոգին սբ առաքէ զայնպիսի ձիրս վասն հասարակ արդեանց, որպէս օժիտ յաւալ խաւրո-թեան, 'ի յաջող յառաջատուն 'ի հա-

սատս, 'ի լուսաւորումն հոգւոյ, յորհա, մորհումն անձին և աշխարհի, և այլն: Լոյս տու՛ ձիր սրտաքս 'ի գործ ուծել ու. 'ի գնալոյ և շաւիղ գայլ բաւելոյ, " և անձել զ լածումն Լոյս" (54): Ո՞ւ այս ստեղծ Հոգին սուրբ զ հաստատեցեալն. " չէ՛ ևս աշխարհս չափ պ տոհր ալ մեալք՝ հակառակ կայծք մեղայն" (55): Իսկ եթէ նորա յաղթեն ոչ յառաջանան, և 'ի հոգևոր պատրաստ ծուլութ վերջացեալ դատնէն, սկանէն թուլութ տկարանալ, 'ի մեղ ման ընդդէմ մեղայ վրհատել և խոնջ մալ, յոնկթայս ձանապարհի Աշխարհութեն ղանդաղել, և փոխանակ զի. ողջնութ ուշ դիցեն հասանել պղջութեն՝ առաւել ևս ղատնան վերասէն յաշխարհ, զուարձանան մեղսալ 'ի զ բաղձանքք մնոռեայ, և այսպէս կորուսանեն, զոր այքան մեծաւ աշխատանօք 'ի ձեռս բերին. ապա մի թէ զարմանալ է՞ լցէ, թէ Հոգին ոք շիջանի սովիմք: Ո՛վ աղեսալի վիճակս

հոգւոյ, որ եհաս մինչ յայսպիսի աստիճանս կայութեան:

Ռ-Ռէչըրտ՝ Հոգին սուրբ շիջանի եւ 'ի հաւատայեալս հպարտութիւն եւ ամբարհաւաճութիւն հոգւոյ, երբ մարդ մեծամըտութիւն զեղխի զհետ ինքնահաւանութեան եւ փառամոլութիւն նախամեծար համարի զինքն կարծելով, թէ հասեալ իցէ ծայրագոյն աստիճանի սրբութեան եւ կատարելութեան առաւել քան զայլս, եւ ընկալեալ իցէ զգերազանց ձիրս, եւ յայն սակս պարտին ընծայել նմա յայլոց աւելի յարգանք եւ պատիւ: Բայց ոչ 'ի յուշ բերէ, թէ այս իմ վշտագնէ ըզՀոգին սուրբ, եւ նա սոյնպիսի ամբարտաւանից հակառակ կայ" (56): Սակայն զայս ախտ բազմի՛ցս տեսանեմք 'ի միջի նոցին, որք զինքեանս քրիստոնեայս անուանեն: Իսկ 'ի նմա, որում բարեհաճեցաւ Աստուած տալ առատաբաշխութիւն ըզպարգեւս շնորհաց, 'քանի՞ մեծ ներգործութիւնք պարտին երեւիլ յամենայն դիպուածս:

Ողորքէն՝ որ միանգամայն մտադիր քննեսցէ զսիրտ իւր, նա փութով յանդիմանեսցի ՚ի Ճշմարտութիւն յայտնի լը յատուկ փորձառութիւն իւրում: Իսկ եթէ նա սնուցանէ յիւրում՝ սրտի ընհպարտութիւն, ապա վշտացուցանէ և շիջուցանէ զՀոգին սուրբ, որ է հոգի հեզութե և խոնարհութե. որպէս Սողոմոն ասէ, "տէր ատեայ զանձնհաւանս, ընթշնամանս և զամ՝բարտաւանութիւն" [57]: Հոգին սուրբ զայս օրինակ փարխեցիս ցածուցանէ այնու, զի նա ՚ի նոցանէ հեռացեալ ծածկի, ՚ի բաց բառնայ ըններգործութիւն շնորհաց իւրոց, և մատնէ զնոսա իշխանութե սատանայի, որ սաստիկ յարձակմամբք իւրովք այնպէ խոշտանգէ և սպեղայուցանէ զնոսա, մինչ զի նոքա անկանին ՚ի դժուարին և յանտանելի տառապանս և ՚ի յուսահատութի, յորմէ ոչ այլ իւիք կարեն ազատիլ, եթէ ոչ միայն խոնարհութը և անկանելով յերկիր ՚ի վերայ երե-

ւոյ առաջի ամենաբարձրելոյն Աստու-
ծոյ:

Իմանէրուք՝ երբ մարդ 'ի խնդիր լինի որպիսի եւ իցէ եղանակաւ յանդիման կայուցանել զսեպհական զիւր արդարութի առաջի Ա.Յ, այ՝ երբ բարի ինչ գործով իւրով, այլ ո՛չ արդեամբք Յս՛ի Քս՛ի՝ կամի 'ի գութ շարժել զԱ.Ծ եւ ընկենուլ զբարկս նորա եւ զթողութի պատուիրանազանցութ իւրոյ, զորօրինակ՝ փարիսեցին, երբ մարդ ճանաչէ ըզկորստական եւ մեղանչական վիճակ իւր, եւ զայն, թէ նա անշուշտ ենթարկեալ է յաւիտենական դատապարտութ. երբ ինքնին խոստովանի, թէ է եղկելի մեղաւոր, որոյ արդարութին եւ փրկութին է մի միայն 'ի փրկիչն Քս՛: Իսկ երբ ճանաչեալ զՅս՛ Քս՛, հրաժարի նա յունայնութեց աշխարհիս եւ մուտ առնէ յուղի փրկութ, զհետ լինի մաքրութ յա՛մ աղտեղութե մարմնոյ եւ հոգւոյ, այլ 'ի յաղթելն տկարութ իմիք եւ 'ի կա-

տարեալն զառաքինութիւն ինչ՝ նոյնհետայն 'ի ցնորս կործեաց լեալ, անձին իւրում յատկացուցանէ զնոսին և ապաւինեալ յայսոսիկ առաքինութիւնս, համարի զինքն արժանի Այ, որոյ վասն առաքեալն ասէ. ”զիւրեանցն արդարութիւն խնդրեն կացուցանել“ (58). այլ այսու զհպարտ բարձրամտութիւն չիջուցանէ նա զՀոգին:- Ով մարդ, որպէս և արդար իցէ՝ ոչ կարէ առանց Քնի հաճոյանալ Այ՝ նա մեղաւոր է և միշտ մնայ 'ի նմին վիճակի, այլ միայն արդարութբ Քնի կարէ հաճ լինիլ Աստուծոյ և Հոգին սուրբ պարտի նմա հարկէ-երևիլ հակառակ. այնու զի վախճան ներգործութն նորա է յայտնել և ցուցանել զՅն Քն միակ Միջնորդ, Պաշտպան, Հաշտարար և Փրկիչ հոգւոյ մերոյ, և ստիպել զիւրաքանչիւր ոք, թէ անգէն արիւն նորա է միայն բաւական 'ի սրբել զկարի առաքինագոյն գործս և առնել զնոսին հաճոյս Աստուծոյ:-

Արդ՝ քանի՛ վշտալի պտուղ լինել Հոգւոյն սրբոյ, երբ մեղաւորն խռովէ զտանի սիրտ, անչափ տրտմեցոյ և անընդունակ ոչ միայն գործել, այլ և բարի պտղոյն խեք, երբ մեղաւորս այս ապաւինի յիւր պակասութս, ոգեկ և մտօք գործս, և յուսայ նովիմբ հաճոյանալ Ա.Յ, այլ զգործս, որովք ամբարշտաւանձն կարէ՞ նա արդեօք ՚ի կատար հասուցանել առանց գործակցութ Հոգւոյն սրբոյ: Ա. ոչինչ աններելի մեղք է այս ևս անձնարդարութ, որպ աւետաւ Առաքեալն Պօղոս ՚ի թուղթն իւր առ Գաղատացիս ասէ, թէ՝ "խափանեցայք ՚ի Քսէ. որ օրինօքն արդարանայք, և անկեալ էք ՚ի շնորհաց անտի" (59): "Զի եթէ յօրինաց անտի էր արդարութիւն, ապա Քս զուր մեռաւ" (60):

Տառապեալ՝ Հոգին սուրբ շիջանի նա և անկմամբ քրիստոնէի ՚ի ծանր յանցանս, մանաւանդ յայնպիսիս, որք ոչ

կարին թուել ի̄ առօրեական ակամայ գայթակղութիւն եւ ակարութիւն աղտեղու- թեան, այլ պարտին համարիլ կամակից պատուիրանացն անգայթ են։ Յօրինակաց բազմաց Աստուծոյ՝ դիւր ուսանիլ մարթ է, թէ որբազման լեալ որք ոչ կարին կալ անձամբ առանց հակառակ մեղաց, և թէ ամրութեան պիտոյ է ի դպրոցն ըզ Քր̄ ուշադիր լինել նկարագրութեան Հոգւոյն սրբոյ և հաստատուն գնալ զհետ ու- ղեցուցման նորա։ Իսկ եթէ ոչ՝ ապա յամենայնի ծանուցմամբ պիտանիս Աստուծոյ և Հոգւոյ նորա. քանզի այնոքիկ միշտ պատուհասին հակառակ բազմապատիկ խը- րատուց Հոգւոյն սրբոյ և յանդիմա- նութեան խղճի մտաց նոցին լուսաւորե- լոյն։ Զարիք և զանաբեր հետեւանք այսպիսի յամենայնի աւելի ես տեսա- նում, մինչ ոչ խոստովանիմք զայնոսիկ. և դժպհութեամբ յամառեալ յամենայն մտքիւք ապաշխարանօք. երբ հետայսն

լինիմք եւեթ սքօղել զնոսին, կամ ինքնին ներող լինել, կամ զմեղս դը-նել յայլոց վերայ և կամ աններելի յանդգնութ̃ ժպրհիմք ստգտանել զԱ՜ծ, ասելով, թէ նա ամենահզօր կարողութ̃ իւրով դիւրաւ կարէր կասեցուցանել և պահել զմեզ յայնմանէ: Ո՛վ սոսկա-լի վիճակի մարդոյն, որ համարձակի սոյնօրինակ վշտացուցանել և շիջուցա-նել զՀոգին սուրբ: Դաւիթ յայսմիկ վիճակի այնչափ սաստիկ շփոթեալ էր, մինչ զի զահի հարեալ կասկածս կրէր, զի մի՛ զրկիցի 'ի Հոգւոյն Ա՜յ. յեր-գելն թախանձագին, "զՀոգին ս̃բ քո մի՛ հաներ յինէն" (61):

Մետասաներորդ՝ երբ մարդ ո՛չ վերա-կանգնի վաղվաղակի յայսպիսի անկմանց, և ներքին խոստովանութ̃ և զղջմամբ ո՛չ մտանէ 'ի յոյզ, նորոգութ̃ հաւատոյ 'ի փրկութ̃ն Յս̃ի Քս̃ի դարձուցանել խղճի մտաց զկորուսեալն անդորրութ̃ Ամենայն մեղք և զայթակղութ̃, մանա-

ւանդ. երբ կեանքն գործէ՛ ընդդէմ խղճ-
մտանաց և խրատուց Հոգւոյն սրբոյ
անշուշտ 'ի բաց հերքեն զուրախութի̅ և
զմխիթարութի̅ հաւատոյ և զներքինն
խղճմտութե̅ անդորրութե̅ն։ Հոգին որ՝ կա-
րի յոյժ վշտացնել և տրտմել զո-
լով սովիմք, այնուհետև ո՛չ ևս երբեք
մխիթարիչ, այլ դատաւոր, որ պատժէ
զպատուիրանազանցութի̅, և զհոգի մեր
զահի հարկանէ։ Յովհաննէս վկայէ ըզ-
սմանէ ասելով, "սիրելիք՝ եթէ սիրտ
մեր զմեզ ո՛չ ստգտանիցեն, համարձա-
կութի̅ ունիմք առ Ա̃ծ" (62)։ Սակայն
հաւատացեալն ո՛չ կարէ լինել անտար-
բեր և անխտիր ընդ սակաւամասնեայ
պակասութի̅ իւր, զի այս հակառակ է
շնորհաց։ 'Ի զգալ նորա փութով ըզ-
յանցանս իւր, զգայ և 'ի նմին իսկ ժա-
մու զմտերիմ ապաշաւ, այլ ճնշումն
և տխրութի̅ սրտի, նոյն և զզջումն ո՛չ
կարեն 'ի ձեռս բերել ո՛չ զթողութի̅,
ո՛չ զմխիթարանս և ո՛չ զհոգեկան խա

դատաւորն, ինձ է հաւատալ ՚ի խոստովանութե
չ՚դիպչի առ Յս Քս՝ որպէս առ մաքրա-
կան աղբեւր, որ սրբէ յամ՝ մեղաց և
յաղտեղութե, և չ՚խնդրիցէ զնոր հաւա-
տարումն վասն թողութե մեղաց իւրոց։
Իսկ ինձ է այսպիսի մեղաւորս ը՞ թե-
րահաւատութեն չ՚դիպիցէ առ այս մխիթա-
րական միջոց և զոլով քաշեալ այսու
պակասութբ հաւատոց մնացէ ՚ի նմին
խիղճ, կամ՝ բռնադատեալ անձամբ անձ-
նատրութե կործանէ ը [illegible] քմաց իւրոց
չնչել զյանցանս իւր առաջի Տն ենք-
նադիւտ ուղղութբ և նովիմբ "զիւր ար-
դարութն առաջի նորա կացուցանել", այսպ
ուլին ներհակի Հոգւոյն սրբոյ, զի նա
միշտ ձգէ զմեղաւորն առ մի միայն միջ-
նորդն Յս Քս. Վասն այսորիկ Հոգին
սուրբ զրկէ զնա ՚ի մխիթարական և
խնդալի ներգործութեց իւրոց, և թողու
զմարդն յանհանգստութե և ՚ի ծփանս
խռովութե սրտին այն, մինչ նա չ՚ուրասցի
զխղճեանն արդարութն և յաղթել եր-

կիւղի հաւատով չ՚հարցէ բուռն զար-դարուէն Քնի: Վ՛երստին կրկնեմ՝ ով ընթերցօղ, որ զկնի անկման իւրոյ նոյն-հետայն չ՚դիմիցէ առ Յն Քն, չ՚հայելով ՚ի թերահաւատութի իւր կամ յերկիւղ նա ոչ գտցէ զհանգստութի, զի Յովհան-նու թէ "Որդեակք իմ, զայս գրեմ ձեզ՝ զի մի՛ մեղիցէք. և եթէ մեղիցէ ոք, ունիմք բարեխօս առ Հօր զՅն Քն՝ զարդարն և զանարատն: Եւ նա է քաւութի մեղաց մերոց" [63]:—

Սրջատամանէլորդ՝ երբ մարդ տանէ յինքեան զյանցաւոր սովորութիւն, զաղ-տեղի մարմնական պաշտօնութի, զարա-տաւոր հակամիտութիւն և զկիրս, և ըստ կարեաց ոչ ընդդիմանայ նոցին, ոչ բռ-նապատ առնէ և ոչ ՚ի բաց կայ յայն-ցանէ: Թէ և մարդ զկնի դարձման իւ-րոյ մաքրի ՚ի մեղաց, այլ զի առաջ դան նորա զի օրինակին, զի որում զի Իսրայէ-լացւոց յանապատին, յորոց Քանանա-ցիք ՚ի սկզբանն ծածկեալ ՚ի թաքստի

կային ՚ի Լիբիա և ՚ի բարունձուն, այլ յետոյ դարձեալ եկին ցան և եռան ըղ ձնոր պատերազմի որ խորտակելի յարձակ յարձակ ՚ի վերայ նորա խաղաղով: Որդիքն նոյն լինի և է հոգևոր քանանացւոյ, որ է մեղայ: Մեղքն չարհօք յաղթահարեալ, գերեալ և ընդունեալ է: Զի ասէ "մեղք ձեր ոչ տիրեսցեն, քանզի ոչ էք ընդ օրինօք՝ այլ է շնորհօք" (64) Սակայն սերմ նորին Տեայ ես ՚ի մարդ: Ըստ առաքելոյն Պօղոսի, "բայց տեսանեմ այլ օրէնս յանդամս իմ, զինեալ հակառակ օրէնաց մտաց իմոց, և գերեալ զիս օրէնօքն մեղաց" (65): Նատուստ և հաւատայեալքն ունին զայլ և այլ յանցանս որ մասամբ է խիք ծնանին ՚ի զանազան յատկութեց այնոցիկ, և իւիք յերկարաժամանակեայ սովորութէ և յաճախութէ ՚ի նոսին: Նա այսոսիկ վերաբերին՝ հպարտութի, ամբարհաւաճութի, զարշ ցանկութիք, (զորոց Պօղոս վկայէ

թէ այնոքիկ զինուորեն ընդդէմ հոգւոյ), արծաթասիրութիւն, որ է արմատ ամ՛ չարեաց, ատելութիւն, վրէժ, նախանձ, չարախօսութիւն և այլն: Յանցանս այսոքիկ մեռուցանեն զբարեպաշտութիւն, և եթէ ընդունին ողջով չափ չ'ներհակելմք չարեաց այսոցիկ, ապա նոքին զոգին ապեղայութեան և զհոգին վշտացնեացին և շիջուցին:— Ո՛րդ՝ յայս! ամէ հետևի, զի բազումք ոչ կարեն գտանել զխաղաղութիւն 'ի հաւատս: Սակեթեղէ արդեօք, զի հոգին ոք հաճոյ այլ բնակել յայնչափ ամ՛աքուր սրտի և հեղուլ յայն զմխիթարութիւն, զկենդանարարութիւն և զուրախութիւն: Ո՛չ, նա ներգործէ 'ի նոսա, որպէս հոգի վրէժու և դատապարտութեան: Նա է հոգի ոք, որում ամ՛ մեղք հակառակ են, և նա մեղօք միայն շիջանի:—

Եթէ այսպէս է ուրեմն՝ վերջապէս հոգին ոք շիջանի, երբ քրիստոնեայն ոչ միայ 'ի հաւատոյն, զոր ընկալաւն կն շնոր

հալի կուշման խորոյ, այլ յիւրաքան-
չիւր զխպռւածս վերստին անկանի յերկ-
քայուն Յշեմ զօրաւոր յորդորման
Փրկչին, որ ասէ՝ "կա՛լ, զոր ունիսդ՝
զի մի՛ ոք առցէ զպսակ քո" (66): Հո-
գին սուրբ ո՛չ միայն վերածնէ 'ի հո-
գւոջ զկեանս հոգևոր, այլ և ցուցանէ
նմա յայտնապէս և հաւաստի առնէ ըզ
նա 'ի նմին, զոր նայն ունի: Նա հաւա-
տացուցանէ զնա 'ի մասին ընդունե-
լութե͞ և որդեգրութե͞ նորա 'ի Ք͞ս: Սա-
կայն հաճո՛յ լինի Ա͞յ երբեմն թագու-
ցանել զերեսս իւր յորդւոց իւրոց առ
'ի փորձել զնոսա, զի նոքա 'ի տգիտութե͞
ինչ գտանիցեն. Թոյլ տայ թշնամւոյն
ածել 'ի վերայ նոցա զհրեղէն նետս
իւր արկածից, շփոթել զնոսա ամ բա-
րիշտ մտածութ͞ք չարութե͞, կամ ծնանիլ
զանտարբերութի͞ առ հոգեկան առարկայս:
Իսկ եթէ այսպիսի հոգի փոխանակ զի
հաստատուն լիցի 'ի հաւատս, սկսանի
անսալ ա͞մ փորձութե͞ց և կեղակարծ

երկրայնոց, և տատանեալ յուղղորդէ ՚ի հաստատութենէ, որ վասն հեշտոյ միջակի կենաց, ոչ ճշմարիտ համարի ըղներգործութիւն Հոգւոյն որոց. Զոր ըղգոյ, այլ պատրանս ցնորական երևակայութեան կենաց, և սակայն անգամ ըղշնորհս ՚ի վիճակ կեր և ժխտեալ ուրանայ զփրկաւէտ ներգործութիւն նորին, ուրեմն վշտացեալ և շիջուցանէ զՀոգին:

Նայեաք եւ, թէ հաւատացեալքն կարեն և յայլս շիջուցանել զՀոգին սուրբ, իսկ թէ զխնդիր և ուղղիմ օրինակաւ քննեսցուք:- Արժան է միայն նկատել, զի յաւելն մեր, թէ հաւատացեալքն կարեն շիջուցանել զՀոգին սուրբ և յայլս՝ իմացեալ լինի, թէ նոքա զայս առնել ոչ զօրեն դիտմամբ կամ խորհրդով, այլ յանկարծուստ, սխալմամբ, անգիտութեամբ և անզգուշութեամբ կամ տարակուսանօք. սակայն և այս համարի

նոցա 'ի մեղս, և՛ նոքա պարտին տալ յայնմիկ զհամարս, զի ԱԾ զգաստացուցանէ զխրատ 'ի սմանէ առելով, "Ճշմարտի՛ւ գնայցէք. մի՛ իբրև անիմաստք, այլ իբրև իմաստունք. մի՛ լինիք անմիտք, այլ իմացարո՛ւք զի՛նչ են կամք Տեառն" (67): Անգիտութիւն կամ անզգաստութիւն ո՛չ թողցեն զյանցանս նոցա, որովք շարժաւիթ եղեն այլոց մեղանչել առաջի ԱՅ. զի ասէ՝ Ճըշմարտի՛ւ գնայցէք:

Ը. Հոգւոյն սրբոյ շնորհք յայլս:

Ա. 'Ի պնդել և 'ի հաստատելն մեր զմոլար և կեղծուպատիր վարդապետութիւն 'ի վիճաբան ճառատանս, ըղվարդապետութիւն ասեմ, որք հիմնեն և հաստատեն մանաւանդ 'ի կանոնս իմաստութեան մարդկայնոյ, քան թէ 'ի բանին ԱՅ: Չէ՛ պարտ ո՛չ միայն զսուտ վարդապետութիւն, որք ընդդէմ են քրիստոնէութեան և թիւրեն զճանապարհ կենայն

յաւիտենից՝ տարածել, այլ պատճառ է
կորստեան մերձաւորին մերոյ, նա և այն,
երբ ոչ քարոզեմք զուսումն ՚ի քաւուէ
և ՚ի սրբուէ մեղաւորի ՚ի ձեռն Յսի Քսի
և ոչ ուսուցանեմք նմա համարել զին-
քեան զնոսին միայնակ նպատակ, այլ
փոխանակ տալոյ ածեմք զընկերն
մեր ՚ի սուտ հանգստութի, որ ծագի ՚ի
յուսոյ ՚ի սեպհական գործս, և նովիմք
հրջեալ դարձուցանեմք զնա ՚ի Փրկ-
չէն Քսէ: Իմաստասէրք աշխարհիս,
որք նմանապէս անուանին քրիստոնեայ՝
կարեն որոնել զփիլիսոփայական ճա-
նապարհ ՚ի փրկուէ, սակայն չ՛ունի այն
ածել զնոսա ՚ի ճշմարիտ յանդոր-
րուէ. "զի և ոչ անուն ա՛յլ գոյ ՚ի ներ-
քոյ երկնից տուեալ ՚ի մարդիկ, որով
արժան իցէ կեալ" (68), բայց միայն ա-
նուամբն Յսի Քսի: Զի հոգի, որ խնդրէ
զխաղաղութի առանց Քսի ոչ գտցէ
զայն. զի ա՛յլ ամ հանգստուէ է սուտ,
պակասաւոր և անձնարդարացուցիչ, ա-

ղծ և հակառակ Հոգւոյն որդւոյ։ Պէլ-խուար և երևելի նորա քծուն Հոգւոյն որդւոյ է՝ որպէս ՚ի վերոյ ասացաք, զի զիմ՝ հոգի, որ խրախուսեալն է ոտնել զփրկութիւն՝ դարձուցեալ ՚ի հաւատ ՚ի Յս Քս. քանզի ՚ի նմա միայնում պը-տանեն ամ ճշմարիտ և հոգեկան հան-գստութիւն և Աստուածային խրախութիւն։

Ը. Արդ, սուտ և թիւրամիտ են-թադրութիւն, երբ ոչ ճանաչեմք ըզ-ներգործութիւն Հոգւոյն որդւոյ ՚ի վերայ ընկերի մերոյ, կամ ոչ համարիմք զայ-նոսիկ ճշմարիտ, և երկբայեմք վասն շնորհայն, որք տուան նմա յԱստուծոյ, և զայս երկբայութիւն մեր քաջայայտեմք նմա։ Նորադարձ քրիստոնեայք սով-րաբար ունին զկարի վասթար կարծիս ՚ի մասին վիճակի հոգւոյ իւրեանց, և համարին զինքեանս այնչափ անար-ժանս, մինչ զի և ոչ համարձակին կարծել, թէ Հոգին սուրբ հաճեալ իցէ ներգործել ՚ի նոսա. իսկ ոմանն

սովլիմբ ածի 'ի նեղութեան և 'ի յուսաբեկութեան, որ և 'ի վհատութեան գո՛գցես կորուսանէ զամենայն յոյս իւր 'ի փրկութենէ, ոչ վայելէ զշնորհալի միջոցս, սկսանի նա և զգայմունս առաջին ներգործութեանց Հոգւոյն սրբոյ յինքեան վարկանել իբր խաբանս երևութից, իսկ յետոյ և հակառակն նոցին գլխովին: Ահա սովին օրինակաւ Հոգին շիջանի 'ի նմա, որոյ գլխաւոր պատճառն է, զի որում 'ի վերոյ յիշեցաք՝ սուտ և անխոհ կշռութեան կարծեաց:—

Գ. 'Ի վերիլ մեր է տկարս 'ի հաւատս կարի իմն խստիւ և անողորմ: Այս իսպառ հակառակ է խրատուց սրբոյն Պօղոսի, որ ասէ՝ "այլ զտկարացեալն 'ի հաւատս՝ ընկալարո՛ւք, մի՛ խղճիւ երկմտութեանց" [69]: Երբ տկարացեալքն 'ի հաւատս, կամ որք սկսանին մտանել յուղի ճշմարտութեան՝ պատանին 'ի վտանգաւոր փորձութեան, կամ 'ի խաւարի իսկ, յորմէ սարսափեալ սրտաբեկ լինին, կամ գո-

լ վ. Նեղեալ հարստահարօղն մարմնաւոր և հոգևոր ախտակրաց և ցաւոց տառապանաց, դիմեն առ եղբարս իւրեանց քրիստոնեայս, մերկանան ՚նոցա զվշտանս սրտից և զկերս աղետից իւրեանց, և խնդրեն ՚ի նոցանէ զխորհուրդս և զխրատս. այլ նոքա անտարբեր սրտիւ ընկալնլով անխտրաբար զաղերս նոցին, ոչ անսան դժգոհանաց ՚նոցա և ոչ ՚ի գութ շիջման և քաղցրուն շարժեալ ողորմին ՚նոցա հեզ և խոնարհ հոգւով. յայնժամ հաւատացեալքն, որք առանց այնուքիկ իսկ նեղէին և տաղտապէին՝ առաւել ևս վշտանային և տխրութ սրտի կոչեն. «այս ոչ յօգուտ մեր է» (70) Հոգին սուրբ, որ է Հոգի սիրոյ՝ տրտմի այնու, և զայսպիսի անգեղջ խստասրտութիւն ոչ կարէ այլազգ դատել, եթէ ոչ «անողորմ» (71):

Դ. Երբ մարդիկ, որք անուանին քրիստոնեայ՝ վարեն զաշխարհական և զանհոգին կեանս, և այնու պատճառեն ըզ-

գայթագղութիւն ընկերին՝ զի օրինակս ա-
նի միշտ զմեծ զօրութիւն ներգործութեան ՝ի
վերայ մարդկան։ Որ ընդ լծով է անուն
քրիստոնէի, նա անշուշտ պարտի առա-
ւել քան զայլս արթնագոյն և լրջա-
միտ զգուշամբ նկատել զիւրաքանչիւր
քայլափոխս և զամ գնացս իւր. քանզի
աշխարհ դիտէ զնա ճիշդ ակամբ, և
հաւատացեալք, գնալով զհետ օրինա-
կի նորա՝ զիւրեանս կարեն նոյնպէս գայ-
թակղել, մանաւանդ եթէ նա համա-
րեալ իցէ փոքր և հմուտ քրիստոնեայ։
Արքայական առաքեալն Պօղոս ասէ,
"առանց գայթակղութեան գնալոյ Հրէից
և Հեթանոսաց՝ լինիջի՛ք՝ և եկեղեցւոյն
Ա.յ" (72)։ Ի՞նչ է ոչ տեսանէ, թէ քրի-
ստոնեայն վասն այսպիսի օրինակաւ. Նոյն
հետայն իւրքն յինքեան զմտաւ ածէ
եթէ այս մարդ, զոր առաւել լաւա-
գոյն քան զիս համարիմ, այնօրինակ
կենցաղավարի, ապա յայտ իսկ է, թէ
այս չէ՛ այնպէս մեղք, այլ ներելի է".

և փառն այսորիկ լինի նա մեղաւոր, երբ ընկեր նորա այնուիկ անկանի 'ի մեղս և նովիմբ շիջուցանէ յինքեան զՀոգին։

Սակայն չէ՛ և երկբայելի, թէ նա, որ ածի մօք 'ի գայթակղուլ՝ ինքն է պատճառ նորին. և նա պարտի տալ վասն ինքեան պատասխանի, այլ այս ոչ արդարացուցանէ զմեղ. զի մեք եղաք շարժառիթ մեղաց նորա։ Սորին աղագաւ Ա̃ծ բազմիցս պատժէ զորդիս իւր, և զրկեալ զնոսա 'ի բարեգութ տեսչութե̃ իւրմէ՝ տայ նոցա զգալ ըզծանր պատուիրանազանցութե̃ իւրեանց, զի փորձին նոքա այնուհետև ուշի ուշով և զգաստութ̃։

'Ի գրելն զայս բան յորդորանաց Առաքեալն ունէր անե՛րկբայ զզօրաւոր շարժառիթս, ա̃յ՝

1.) "Զփրկաւէտ օգուտն, որ ծնանի յանշէջ պահելոյն զՀոգին սուրբ և 'ի ջերմեռանդ հետևողութե̃ բարեբաշխ շարժմանց նորա"։

2.) Զմտաւոր միտս, որոյ ենթար-
կեն շիջուցանողք Հոգւոյն. և

3.) Զանդորրն է բնաւ հոգւոց նոցա, որ պատճառի 'ի յանդիմանութենէ ընդդէմ Հոգւոյն սբյ գործելոյ։

Օրհնեալ և ամենաշնորհաւորք, զորս ընկալեալ հաւատացեալքն 'ի ձեռն իւրեանց հովուացն յղեցեալ ներգործութեամբ Հոգւոյն սրբոյ և ճի՛շդ ամենայն նոցին մեծ և փրկարար են։ Նոյնպէս հաստատել հաստատուն խղճմտանաց, որ է պտուղ և արդիւնք շնորհացն զօրացման նոցին 'ի Յս Քս առաջի Այ և յառաջադիմութեան, զոր պարգևէ նոցա Հոգին սուրբ և յաւելու 'ի նոսին։

Արդ՝ ո՛ ընթերցող, որ միանգամայն գիտես և յանձին ըզգաս, թէ զմարդ խիղճ մտաց գրգռէ, ամբաստանէ և դատապարտէ՝ կարէ իմանալ զգին երջանկութեն, զորմէ Պաւղոս վկայէ յասելն. "Երանի ում թողութիւն եղև մեղաց, և ծածկեցան

ամ յանցանս նորա: Երանի՜ առն որում ոչ համարեսցի Տէր զմեղս նորա" (73): Համբառնալի խղճմտանաց ծագի և կախի զհաշտութե՛ ընդ Ա.Ծ: Հոգին, վայելէ յայս հաշտութե՛ զդայ յինքեան զերանութի, զոր ոչ փոխէ ը ամ քարխս ատոր կենաց:

Ընդ առանձնաշնորհութիս, զորս ունին հաւատացեալք և նոքին, որք ոչ շեջուցանեն զՀոգին՝ յօժարելի էինն և "ընդ-հատուածն 'ի սոյն որդեգիր գոլոյն Աստուծո և ընդունելութեան նոցին 'ի Քրիստոս փրկիչն", զոր գտանէ հոգի վկայութբ Հոգւոյն սբ: Հռոմ. ը. 16: Փրկարար հաստատութին, որով հաւատամք, թէ ունիմք մեղ Հայր զԱ.Ծն ամենակարող, "ճանաչել զԱստ-ծոյ և ճանաչել զՅիսուս Քրիստոսի" է այն երջանկութին, զորոյ կարեն իմանալ զգինն միայն այնոքիկ, որք ունին զայն յինքեանս: Աւ այս վերաբերի նմանապէս ուրախութին 'ի Հոգին սուրբ, "ը Պաւղեան աղօթից, թէ "տուց ինձ

ցնծութ փրկութ (քոյ") [74). քաղցր զգացումն սիրոյն Ա.Յ, որպէս Պօղոս ասէ. "սէրն Ա.Յ սփռեալ է 'ի սիրտս մեր, 'ի ձեռն Հոգւոյն սրբոյ՝ որ տուաւ մեզ" (75): Նոյն հոգին վայելէ սակաւ ինչ յայս սէր, յայնժամ նովին կենդանագործի և յուրախութ յափշտակի: Ընդ այս դասելի է և "շնորհ հանդերձեալ կենացն յաւիտենից", զօրութիւնս, որով հաւատայեալքն և յաստի կեանս երջանկանան, ըստ առաքելոյն Պօղոսի. "Հաստատեալ եմ, թէ կարող է զաւանդն իմ պահել յաւուրն յայն" (76), որով մխիթարին և 'ի ժամու մահուան:

Վերջապէս՝ տա բարիս յայսոսիկ վերաբերի և "նախաճաշակութիւն կենացն յաւիտենից", երբ նման Պօղոսի յափշտակիմք յերկինս և անդ լսեմք զբանս անճառս (77): 'Ի զգալ մեր զբարիս ինչ երկնային բորբոքիմք նովին աւելի ըղձիւ տենչմանց 'ի վայելել յամ կատարելութիւնս նոցին: Զուարթացեալն

պարտի յաչս նորա մնալ ոչ միայն զառանձին շնորհս, զորս 'ի վերայ յիշեցաք, նա և զպատիւ ի պատուիրանազանցութիւն, յոր անկանին շիջուցանողք Հոգւոյն սրբոյ: Յամ մեղաց, զորոց ըղղձաւորն դառն մարդիկ, մեղք ընդդէմ Հոգւոյն սրբոյ են կարի անհնարին և զարհուրաւորին չարիք, որպէս ասէ Յս Փրկիչն մեր. "ամ մեղք և հայհոյութիւնք թողցին մարդկան, բայց Հոգւոյն հայհոյութիւն մի՛ թողցի: Եւ որ ոք ասիցէ բան զորդւոյ մարդոյ՝ թողցի նմա, բայց որ զՀոգւոյն սրբոյ ասիցէ՝ մի՛ թողցի նմա, մի՛ յայսմ աշխարհի, և մի՛ 'ի հանդերձելումն" (78): Այս մեղք աններելի են անհաւատից, զի նոքա այնուհետև անգամն զմիայնակ միջոց դարձման իւրեանց: Մարդ ծնանի չար և դժնեայ հակամիտութք հանդերձ, որոյ վս և գտանի միշտ 'ի սոյնպիսի հոգեկան տկարութ, յորմէ ոչ կարէ ազատիլ սեպհական ընդունակութ իւրով. և

եթէ Հոգին սուրբ չ՚տայցէ նմա զձեռն օժանդակութեան, մնայ նա հանապազ ընդ ծանր լծով իշխանութեան մեղաց: Ածաշունչ գիրք, նոյն և փորձառութիւնք մեր ապացուցանեն մեզ, թէ Հոգին սուրբ է մի միայն աղբիւր ճշմարիտ բարութեան: Նա է Հոգի լուսաւորութեան, Հոգի վերածնութեան, հաւատոյ, սրբութեան և բարեգործութեան: „Ոչ ոք կարէ ասել՝ Տր ըզՅս, եթէ ոչ Հոգւովն սրբով“ [79]: Միայն Հոգին սուրբ կարէ դարձուցանել զմարդն, կենդանածնել զնա հոգևոր կենօք և վերածել 'ի մահուանէ 'ի կեանս յաւիտենից· ապա թէ ոչ, մնասցէ նա մեռեալ 'ի յաւիտեան: Միով բանիւ առանց Հոգւոյն սրբոյ և ներգործութեանց նորա փրկիլ անմարթ է:

Երբ մարդ հակառակի այսմ շնորհալի ներգործութեան Հոգւոյն, խլացուցանէ և շիջուցանէ զնա, ապա ո՞վ հայցէ նմա յօգնութի և ո՞ փրկեսցէ զնա: Վս այսորիկ և բազումք անեն նմին Ագրիպպայ·

" փոքու իմն հաւանեցուցանես զիս լի-
նել քրիստոնեայ" (80), և յայնժամ ձեռաց
տալ լինել վերստին ամ մասամբ ան-
դ գայ ՚ի ...անխաւէր, մինչ և երբեմն ամ-
բողջապէս քան զառաջինն, որոյ ՚ի
սակս արժան է յառաջ բերել զբանս,
որք ասացեալ են զՀերմանոսայ, թէ՝
նոքա հեռացեալն, և բարեկացուցին ըղ-
Հոգի Նորա սուրբ. և դարձու նց Տր ՚ի
թշնամութե, ինքնին Տէր եւս ը Նոսա
պատերազմ" (81): ՚Ի պատճառս այս-
պիսի կամակար հակառակութե Հոգին որ
՚ի վերջոյ մեկնի ՚ի մարդոյ, և թողու-
ցնա անպաշտպան ՚ի տկարութե Նորին:
Աւաղ. քանի սոսկալի է վճիռ դատա-
պարտութեն: Որդեակ կարէ՞ լինել սմին
այլ իմն վախճան, բայ ՚ի յաւիտենական
կորստենէ: Իսկ ճշմարիտ քրիստոնեայք,
թէպէտ ոչ լքանին ամենևին ՚ի Հոգւոյն
սրբոյ, սակայն ենթադրին մեծամեծ չա-
րեաց պատուհասից վս ընդիմութե նմա:
Նա զրկէ զնոսա ՚ի մխիթարական,

խնդալ էր և կենսատու արարչին ընծա-
յից իւրոյ, կշտամբէ զի եղծ մտաց
նոցա, և մինչ "ոչ գտանի և զխաղաղ ու-
ռկերաց իւրեանց". Է Դաւթ ակամ քա-
նեն 'ի Սաղմ. ԼԵ. 4: Նոքա զուրկ և
թափուր լինին 'ի յուսոյ և յուրախութե
հաւատոյ, որ վասն որ, էգրուեն խորենց
Ա.Յ և Թովմ. յարձ. ևսր, յերկրպագութե և
խռովութե 'ի կողմանէ միջնակի իւրենց:
Նոքա ոչ են զխոնն առ ինչ զեմցեն,
հաւատք նոցա տատանին, մինչ քաղ միջս
յերկմտութե լինին, թէ ունիցին երբ և
էցէ զայն. Հաստատուն յայն յԱ.Ծ որ-
կարուայ 'ի նոսա, և դառնայ յերկիւղ
ծառայական, որոյ 'ի սակս ոչ համար-
ձակին կոչել Աբբա Հայր, այլ պարտին
կալ 'ի հեռակայութե ամօթով, զի ըղ-
ձօղին, որ մինչ ցայն թերադրեայն ըղ-
ձոյս և զուրախուն. ուստի նոցա միշտ
յաղօթս կալ, բողբոքեալ զսիրտս
նոցա որդիական սիրով, հաւատով և
ջերմեռանդութե՝ չիջուցին 'Նոքա: Բայց է.

անդորրութ̅ նոցա դարձաւ 'ի վիշտ տառապանաց, ուրախալի յոյն յարհաւիրս մահու և լոյս նոցա 'ի խաւար յաւիտենից: Ո՛ խղճալի վիճակիս:—

Չե՞ն իւիք ը̅հատ 'ի սոցանէ և այնոքիկ, որք թոյլ տան անձանց իւրեանց անկանիլ 'ի վնասաբեր և կորստական գլորումն, երբ՝ փոխանակ զի զարդասցին և յառաջադէմ նկրտեսցին յառաջինութ̅՝ յետնին 'ի նմին: Որկին գերեզմարին և հարստահարին մեղօք, թուլացուցանեն զձեռս և զծունկս, վերստին լինելն ստորակայ պաշտօնեայ աշխարհիս, սկսանին զամօթ զգենուլ 'ի խոստովանիլն զինքեանս ծառայս Յս̅ի Ք̅սի, և ոչ իշխեն բանալ զբերանս իւրեանց 'ի խնդիր պաշտպանութ̅, երբ Աւետարանն, հետևողք նորին և բարեպաշտութին ածին յայսն ծաղու և յարհամարհութ̅ 'ի հասարակութ̅: Խիղճ մտաց թուլութ̅ դատէ 'ի նոսին և 'ի վերջոյ լուին լինել. իսկ ներհակ սմին մարմնական իմաս-

տուեալն է ի մէջ մեր և լինի սուտ և չար միջնորդ, որ ջորպէս կարէ ներել զնամ յանցանս հօրցս։ Վերջապէս հասանին մինչ ցմնոտխապատիր մտախոհութիւն և կողմնասիրութիւն, և զյանցանս բարեաց ոչ ևս խոստովանին։ Վիճակ հոգւոյ նոցա լինի կորստական։ Օ՜, այս առաքելոյն Պօղոս անուանէ " օտայուն և Թշնամութիւն՝ (82)։ Իսկ ՚ի սմանէ ըղձևոյ զայս, Թէ նոքա անզի սան կարծեաց և բանից ազատօրէն յօժարիլ անխտրութեամբ ամէն, ոչ հօգան զշնորհաց և ոչ կ՝շնորհապարտէն, արհամարհեն զարտաքին Եպիսկոպոսութիւն, Թողուն զաղօթս և ոչ հաղորդին սրբոց խորհրդոյն և այլն։ Անդրկէց յայց ելանեն մնատխածողով միաբանութեց, և յայլ բագում վարս, զոյս մինչ ցայն վայր խղճմտանք նոցա արգելուլին, յանդգնին ձեռներէց լինել։ Այլ զի՞նչ արդեօք սորեն։ Ծանրացեալսն զխիղճ խարեանց,

բազմացուցանեն զմեղս առաջի Ա.Յ, հովի նոյա լինի հանգոյն չորացեալ ստեղան անզգայ և մեռեալ, նմանի ահիւ սարսափման առաջի Ա.Յ, կորանայ յամօթոյ, օցտեալ խորթանայ 'ի բարեպաշտ մարդկանէ, և յայնժամ թշնամին 'ի բերկրանս հանդիսանայ, յարձակ 'ի վերայ խաղայ հրեղէն նետիւք փորձութեց, Ա.ծատեայ խորհրդածութք, երկբայանօք և թերամտութք վասն ճշմարտութե բանին Ա.Յ, փրկարար աւետման, և այնպիսի սոսկալի խոկմանբք, յոր անմարթ է չըմբռնիլ 'ի սարսափմանէ։ Ո՛չ գիտէ 'ի սմին վիճակի դժբաղդ մարդն, գոլով 'ի տագնապս շփոթից, յո՞ դիմիցէ և ո՞ւր որոնեսցէ ինքեան զօգնութի և զպաշտպանութի։

Տեսանէ՞ք, զո՞րպիսի զօրեղ պատճառս ունէր Ա.ռաքեալն յորդորելոյ զԹեսաղոնիկեցիս յասելն, զՀոգին մ՛ շիջուցանէք։ Գիտէք քանի՛ մեղք ծանունք և որքան զարհուրելի հետևանք ունին

ծածկել 'ի սմանէ, որոյ վասն նա և զԵ-
փեսացիս զօգյես սոյնպիսի իսկ բանիւք
խրատէր, "մի՛ տրտմեցուցանէք" ասե-
լով "զՀոգին սուրբ Ա.Յ, որով կնքե-
ցարուք յաւուրն փրկուե̃ն" (83)։ Իսկ
զԿորնթացիս հարցանէ, "եթէ ոչ գի-
տէք՝ զի մարմինք ձեր տաճար են
Հոգւոյն որ է 'ի ձեզ՝ զոր ունիք յԱ.Յ,
և չէ՛ք անձանց Տէր։ Քանզի ի գնոյ գնե-
ցայք․ փառաւոր արարէք զԱ.Ծ 'ի մար-
մինս ձեր և յոգիս" (84)։ Ահա խոր-
հուրդք և միտք, որք փակին 'ի յորդո-
րմանս Սրբազան Առաքելոյն Պօղոսի
առ իմ մարդիկ․ ահա ճշմարտութիւնք,
որք բղխին 'ի բանիցս խրատուց և ահա
թէ քանի՛ մեծամեծ թշուառութիւնք և
չարիք պատճառին իմ ումեք, որ ան-
կանին 'ի մեղս յայս։ Դիցուք և տպա-
ւորեսցուք ուրեմն զբանս առաքելոյն
'ի խորս սրտից մերոց յուղղումն և 'ի
հաստատումն հոգւոյ։

Իւրաքանչիւր ոք պարտի մնացեալ

առանձնելոյն խորհել և քննել, թէ որպէ՛ս է միջակ էր, զայն նա արդեօք յանձին կրեալ զնեղութիւնս Հոգւոյս սրբոյ 'ի ընտանութեան և 'ի գործոյն և զխորհ-հեանն 'նոցին: Նաև ունիք փորձառու սոյն օրինակ զխաչեան՝ առաքելոյն և զօհի հարկանին: Եւ, որք ոչ ունին զոչինչ տեղեկութի զՀոգւոյս սրբոյ, և են նոյն-պիսիք, որք ունելով զտոմ շնորհալի առ այն հնալոյ և միջոյս, զքարոզ բա-նին Ա.յ և զԱ.ծպաշտութեան՝ կեան յայն-պիսի ազխառուն, մինչ ոչ գիտել և զըն-կերդ ընական կանոնս քրիստոնէական օ-րինաց: Ուստի՞ յառաջագայի այս: Նա-զուք երթան յեկեղեցի վասն այնր և եթ, զի տեսցեն զմարդիկ, կամ զխուքեանս ցուցցեն նոցա, բարձրասցեն զարդուք և այլ յանդգնոր կեղծեօք խուբեանց: Ձի՞ք 'ի նոսա ցանկութի ու-նել զհնալս 'ի փրկութի հոգւոյ, և ձանա-չել զուղի կենայն յաւիտենից: Ե՞րբ՝ երանի՞ Աշմողիա յօժարուն սրտի և

մտադրութեան կարէ լինել: Նոքա ո՛չ խոր-
հին զայնմանէ, որ սուտ և քաղոզ է:
Հոգին սուրբ ո՛չ կարէ առնել 'ի նոսին
զօրաւոր զբանն Ա. Յ. քանզի միտք
նոցա ցրուեալ են: Եթէ նոքա երբեմն
ատեսաւորեալ առ աչօք երեւին իբր ըն-
սուրբ, այլ այս է միայն արտաքին ուն-
կընդրութեամբ ականջօք և եթ, իսկ հոգիք
նոցա զբաղեալ են զլխովին յայլ և այլ
ցնորս և յիրս աշխարհի, որք յայնմա-
նէ օտար և հեռի են ամիւ: Նոքա ո՛չ
մտածեն զճշմարտութեց առ այն վախճան,
զի յառաջացուսցեն զայնս ինքեանց,
վասն որոյ և ո՛չ կարէ լինել 'ի նոսին
փրկաւէտ գիտութեան ինչ: Իսկ արդ՝ զի-
ա՞րդ կարեն նոքա հետեւիլ ներգործութեց
Հոգւոյն սրբոյ, մինչ ո՛չ ճանաչեն զնա
և ո՛չ մատուցանեն նմա զյարգանս ար-
ժանավայելս:

Աշա՛կ. քանի՛ եղկելի են և այնոքիկ,
որք զլանան զՀոգին սուրբ: Ե՛ր եր-
բեմն, զի մարդիկ յանդուգն ձեռներե-

ցուց միջամուխ լեալ 'ի պէտսն կար-
ևոր տկարացն կարծեն և խոստովանել յու-
նայնութիւն բանից մեր, ըստ որում անդ դպրութ-
հանն յայնպիսի տառեծան անտեղեկ.
մինչ գի անմխիթարութ ժպրհեցայ քա-
ջահել ջամեռաբանութեամբ ճշմարտութիւն Ա-
ռանձնոյ Մ.ծունն: Պէտրէ ամբարտաւա-
նութեան, յորս անդրանն կամոք քրիս-
տոնէական անտոգեալ էրթն 'ի մեր
դարու տոհմայնաքար 'ի կիր արկանին, և
զորդս իւրաքանչիւր ոք ունի և ըն-
թեռնու զնոսին, մանաւանդ մանկունք
այնպիսի անյոգ և Ճիշդ ժրառութը,
մինչ գի ոչ կարէ յետս ընկրկել ըղ-
նոսա յայնմանէ, թէ և այսպիսի ըն-
թերցմանցն ածին նոքա 'ի բնաւորական
մոլորութիւն, որք յայնժամ միայն յայտնի
լինին, երբ անապակն ազնիւ լինի ապա-
ռել յայնմանէ, և նոքա ընկղմանին
'ի մահաբեր մահճի, և յանխուսափե-
նութեն աճարկաւ սալոնակօք յան-
դիման եղիցի նոյա երբև թշնամեայն

Ա. Յ: Ապա դիտասցեն նոքա, թէ էին 'ի մոլորութե̃ և ընդ իշխանութե̃ սատանայի, բայց զի՞նչ օգուտ, մի թէ այս անագամն զգացումն յանցանաց թեթևացուցէ՞ զծանր բեռինս նոցա,- ո՛չ. զի ապաժամ ծանեան զմոլար և զարտուղի գնացս իւրեանց, որք յառաջն հաւանեալ էին և օգտաւէտ թուէին նոցա:- Ո՛վ արժանի ողբոց և թշուառութե̃ կացուե̃ս: Իսկ է՞ր արդեօք ո՛չ հոգան նոքա զնախապատրաստութե̃ իւրեանց 'ի մահ. մի թէ ունի՞ն զանդրուս կենաց զգլրաւ, և զխո՞րդ 'ի մտաւացոնս ակեալ զմտահկանացուն իւրեանց 'ի քուն անհոգութեան զհանդերձելոցն լինին: Զարմանալի է՞ցէ արդեօք, թէ 'ի միջի մերում այսքան յոյժ գտանին ածուրացք: Իսկ եթէ ոմանք և ո՛չ համարձակին զծածկեալ թոյն իւրեանց թողուլ յայտնապէս, 'ի սիրտս իւրեանց ապա թագուցանեն զայն և են ազատամիտք, սմին իրի և ձանապարհ փրկութե̃

պատապարեալ և խափանեալ է մ̅տ ն̅ց: Իմաստունք սերկեան զարուս չունին զպէտս կարեաց և ոչ կարօտին Հոգւոյն, իսկ հե̃մ արդեօք: Նոքա հաստատեալ են զմիտս իւրեանց յայնմիկ, և նովիմբ և եթ շատանան, զի թէ ուղիղ իցեն՝ և թէ սուտ՝ կարծիք նոցա, այլ նոքա ապաւինեալ զհետ նոյին երթան:- Սրբազան գիրք չեն վասն նոցա կանոնք, զի ասէ՝ "կամին լինել վարդապետք օրինաց. ինքեանք ոչ իմանան զի՞նչ խօսին, և ոչ վասն որոց պընդեալն են“ (85):- Սոքին խորհին, թէ ինքեանք կարեն ինքնին փոփոխել, ուղղել և բարեպաշտս առնել զինքեանս, երբ միայն կամիցին, և առանց գործակցութ̅ե և օգնականութ̅ե Հոգւոյն սրբոյ: Իսկ զվարդապետութ̅ին, որ վասն շնորհալի ներգործութ̅ե Հոգւոյն սրբոյ՝ համարին նոքա ցնորս և կեղծիք երևակայութ̅ե: Մարմնական իմաստութ̅ք իբրև յերազի կեղծեալ ստաբանեն, թէ հո-

գոր զօրութիւնք և ընդունողութիւնք բաւական են առ 'ի ձեռնհաս և ժառանգ լինել երկնից: Սակայն 'ի գթութեան Ամենաբարձրելոյն ապաստան ապարեալըղսոսխն, որք ինքնախորժ շողոմութեամբ մտահաճ լինին ինքեանց, և գուցէ արդարադատութեան Աստուծոյ դատապարտեալ են, դարձցուք արդէն առ հաստատեալս և առ այնոսիկ, որք ոչ երկմտեն զգայուն Հոգւոյն սրբոյ - առ ձեզ ասեմ, որք հաւատացեալքդ էք: թէ Հոգին սուրբ է սկիզբն ամենայն բարութեան, և թէ առանց ներգործութեան և ներկայութեան նորա յանհնարին է լինել ճշմարիտ դարձումն, ոչ հաւատք և ոչ իսկ բարեպաշտութիւն: Տուք դուք այս ինձ պատասխանի. չլուայք զՀոգւոյն սրբոյ զյորդորմանցն հրաւէր 'ի սիրտս ձեր, և ոչ արդեօք կըշտամբեաց զխիղճ մտաց ձերոց: Ապաքէն՝ մի թէ 'ի մոռացօնս ածէք և ոչ մտաբերէք, զի դուք՝ կամ յունկն ընկըն

բանին Այ, 'ի միջի մահկացու փտանելոց, կամ 'ի լինելն ը առաջ ա՛յլ ապա-բաղդ ձախորդութեց, ուժգի՛ն մտաբեալ լեալ ածայք 'ի տագնապ յողդողդ անհանգստութե, և յորհաւէրս սօսափե-լի խուճապանաց, խորհելով մտայու-զութ զվիճակէ հոգւոյ ձերոց և զա-պագայ անհեղ դատաստանէն։ Յիշէ՞ք, զի դուք յայնմ նուագի եղիք 'ի մտի հա-ստատապէս դառնալ առ Ած, և խոկուն թողուլ զամ մեղս։- Ահա՛ այսոքիկ էին ներգործուլիք Հոգւոյն սրբոյ։ Արդ՝ հար-ցանեմ ցձեզ, զխո՞րդ ընկալայք զՀո-գին։ Ինչա՞ն նա արդեօ՛ք զձեզ 'ի կորըս-տական վիճակէ ձերմէ։- Մի՛ թէ ոչ դուք հակառակեցայք նմա, կամ 'ի պա-տահելն՝ երբ նա՛զ կարծիս ձեր դար-ձոյց առ առաքեալս բարիս, ապա ընդ-երկա՞ր մնացէք 'ի սմին կացութեան։ Ո՞չ մտէք 'ի յոյզ ամ հնարիւք ջանից խոտորել յայնցանէ։ Ո՛չ. անըմբերելի էին այնոքիկ վասն ձեր յամ դիպուածս

որոյ աղաչաւ և անդոսնեալ ընդ պար-տաւանօք ածիք զհոգին մեր, որ հար-կանէին զդրունս սրտից ձերոյ: Նա արդ՝ ով սիրեցեալ եղբարք, ասացէք զճըշ-մարիտն, վասն էր խցեալ զականջս ձեր զանց զլսելով արարիք և չ՛լուայք ձայնի քաղմման նորա, էր կրկին ննջե-ցուցիք զզարթուցեալն ՚ի քնոյ շըք-թուն զխիղճ մտաց, փակեալ կնքե-ցիք զխօսելիս նորին կնքով անդ դա-յ·ւէ, և այսուհետև դարձայք առ նախկին մեղս և չարաշաւան զբօսանս ձեր. մի թէ յօժարուտ ձեր է այդ: Ո՞հ է, զի՞նչ է պատճառ դորին և ընդէ՞ր ոչ թո-ղուք զյանցաւոր ճանապարհս ձեր, հի՞մ արդեօք ոչ կամիք փոխել զչար և զվնասակար սովորութիւն ձեր, մի՛ թէ չի՞ք հնար, և առ իմէ՞ անկարանայք տանիլ ծաղու կատականաց աշխարհիս: Նմանիք սերմանց, որք անկեալ յեր-կիր վաղվաղակի բուսան, իսկ ՚ի ծագել արևու ՚ի ճառագայթից նորա տապա-

յան, ցամաքեցան: Պետ. Բ. 6-15:
Ո՜վ. քանի՛ բազմիցս Հոգին սուրբ նմանս որդեակք և հարուստ հօր պաշտօնայ ըն-ձիւղ և յետոյ կայացուցել ՚ի քոյ հրա-ժարեցոյց ՚ի դիտաւորելն ձեր անկանել ՚ի պատուիրանազանցութիւն ինչ: Որպէս ի՛ առաջեալ զարթոյց զխիղճ ձեր ՚ի քնոյ անհոգ թմրութե՛, այլ դուք ձայնի նորա ոչ լուայք և դժրեալ օրինաց ՚ի մեղս թաւթափեցայք: Որչափ ծանր և մեծ են յանցանք ձեր առաջի բարերար Հոգւոյն Ա.Յ: Ահա պատճառն, որով՝ նա այժմ թողեալ անձինս արար զձեզ:

Իսկ ոմանք ՚ի ձէնջ թէ և ՚ի սկըզ-բանէ թոյլ տան Հոգւոյն սրբոյ ներ-գործել ազատօրէն ՚ի հոգիս իւրեանց, այլ սովորին հլու թոյլտուութեն նորա արդեօք լինի՞ երկարատև: Բայց է. առ փոքր մի ինչ միայն ժամանակ: Ի ծնա-նել յուսոյ ՚ի ձեզ երևի, թէ իբրու դէմ եղիք հասանել նմին, որ քարոզ է յԱւետարանին Մատթ. գլ. ժա. 12.

որպէս թէ սրտի մտօք խնդրէք ըղ-
փրկութի, այլ այս կարի վաղ է փոյթ
դիւրաւարտ լեալ շիջանի և ջերմեռան-
դութին պաղի սառնօրէն: Անփոյթ առ-
նէք զշնորհսյն, որք 'ի ձեզ են և ո՛չ
համբերէք, զի Հոգին սուրբ լուսով
իւրով ցուցցէ ձեզ զգարշութի մեղաց ձե-
րոց և զդժուարակիր ծանրաբեռնութի
նոցին, որ նեղեալ հարստահարեն զձեզ
ըստ մասանց, և այսպիսի օրինակաւ Ճըմ-
ընայէ և վշտացուսցէ զխիղճս ձեր 'ի
փրկութի:- Հեռացայք 'ի նմանէ և դար-
ձայք առ հրճուանս աշխարհիս ”խա-
րեալք խղճիւ մտաց“ (86): Լուարուք
մատդրութէ, զոր Պօղոս ասէ. ”Երկիր որ
ըմպիցէ զանձրև բազում անգամ եկեալ
'ի վերայ նորա, և ծնանիցի արդիւնս
շահեկանս նոցա՝ վասն որոց գործեսցին,
ընդունի զօրհնութի Ա. յ:- Իսկ որ բերէ
զփուշ և տատասկ, անպիտան է՝ և
մերձ յանէծս, և վախճան նորա յայ-
րումն“ (87): Ահա՛ օգուտ, վախճան և

պտուղ վարուց անտոյնկ, որք հակառա-
կէին այքան բազմիցս թելադրութեց
Հոգւոյն սրբոյ: Նոքա և ենթադրեալն
'ի մերձոյ ատեկալի մՃաոյ, յաւիտենա-
կան դատապարտութե և կրեցին ըստ
մեղս իւրեանց: Բայց այլք՝ երբ Հոգին
սուրբ ցուցանէ նոցա անէծս և զկորու-
ստական մՃուկ նոցին, հեռագոյն լինին
ամ՝ հնարիւք հաւատացուցանել զին-
քեանս, թէ տակաւին չեն իւրեանք 'ի
վտանգի: Գտանեն յանձինս իւրեանց ըղ-
ձալի որակութիւն ինչ և նոքիմբք զմեղս
իւրեանց համարին ոչ այնպէս թեթևլի
և մեծ առաջի Ա.յ, վասն որոյ կլանե-
լով, զի իւրեանք են մեղաւորք, ոչ և
այլ մարդիկ՝ կորկանեն 'ի քմայ իւրեանց
զինքեանս բարւոք քան զբազումս,
պատուեն զարտաքին Ածպաշտութին,
զնան յաճախակի յեկեղեցի, տան զո-
զորմութիւն և ջանան կատարել զհասա-
րակաց իւրեանց սովորութս: Այնպիսիք
միայն չեն անձնաձանաչք և ոչ կամին

գիտել զՆերքին տկարութի՟ իւրեանց։ Առաւելեալ ակն ունին չքմեղու՟ վ՟ն պակասաւոր գործոց իւրեանց, և երբ Հոգին սուրբ յանդիմանէ և ցուցանէ զՆոսին մեղաւոր գոլ առաջի խղճմը-տանաց իւրեանց, յայնժամ՝ Նոքա հակառակին Նմին։—

Են և այլք բազումք, որ մինչ ոչ եւս կարեն հակառակ կալ կշտամբանաց Հոգւոյն սրբոյ՝ անկանին ՚ի կեղծաւորութի։ Զի երբ պարտին յանձնառու լինել, թէ սիրտք և կեանք Նոցա ուղ-ղի և արդարաւոր են առաջի Այ և մարդկան, և թէ այսօրինակ ոչ կարեն փրկել՝ սկսանին այլափոխել զինքեանս այլ միայն արտաքուստ և "լինին Նմա՛ գերեզմանաց բռելոյ, որք արտաքի երեւին գեղեցիկք, և ՚ի Ներքոյ լի ե ոսկերօք մեռելոյ՝ և ամ՟ պղծու՟ք" (88) Այնպիսիքն արտաքուստ երեւին բարե պաշտք, իսկ ՚ի Ներքուստ լի են չա րութի և կեղծաւորութի. զմին իսկ Նոք

հակառակք են Հոգւոյն սրբոյ: Ո՛չ սակաւ գտանին և նոյնպիսիք, որք գլխովին ո՛չ պարապին շարժմանց և կշտամբանաց Հոգւոյն սրբոյ, թէ և նա ՚ի բոլոր ամս ներքուստ հրապուրանս տայ նոցա, այլ միայն նոքին յառաջին կորստական Ճանապարհի իւրեանց:

Ապա ուրեմն զմտաւ ածէ՛ք, ո՛ մեղաւորք, որպիսի՞ կատարածի ակն ունիք: Դուք յայժմուս ըստ խստութեան ձերոյ ՚ի մեղս գտանիք յանդորր հանգըստեան, միանգամայն և խորհիք, թէ այս անդորրութիւն ըստ ձեզ յաւիտենից եղիցի, ո՛չ եկեսցէ ՚ի կեանս ձեր ժամ, ՚ի մահճի մահու զժամն ասեմ, յորում ամենայն խաբէական և ստայօդ կարծիք ձեր աներևոյթացեալ ՚ի չիք դարձցին որպէս զծուխն առ Ճառագայթիւք արեգական: Յայնժամ ստիպեալ խոստովան եղիջիք, թէ քանի՛ մեծամեծ չարիս արարիք ներհակելով Հոգւոյն սրբոյ, վասն այսր իսկ պատճառի եղիջիք յայնպիսի աղէ-

տալ ի միջակի, մինչ զդժոխս համա-
րեսջիք ձեզ մահն և բաժին. քանզի
անպատուեցիք զՀոգին սուրբ,- զՀոգին
որ կամէրն զձեզ դարձուցանել, առնել
հաստատեալս և փրկել:—

Նրանք՝ թէ կարծէք գիտել, որչափ
հարկաւոր է Ճշմարիտ դարձուածն, և թէ
Հոգին սուրբ միայն կարէ կատարել ըզ-
նոյն և փրկաւոր նմանել զձեզ: Գիտէ
և երանի՝ թէ Հոգին սուրբ եկեալ էր
ձեզ յԱ՛ծայեն մեծուն խորոց: Դուք
յանկայք տեսանել զարքայութին երկնից,
այլ զայն ոչ գիտէք, թէ առանց վե-
րածնութեան և վերանորոգութեան Հոգւոյն ոչ
ոչ ոք կարէ մտանել յայն, ըստ որում
փրկիչն մեր անսուտ բերանովն իւրով
վկայէ. "ամէն ամէն ասեմ (ձեզ), եթէ
ոք ոչ ծնցի վերստին, ոչ կարէ տեսա-
նել զարքայութին Ա՛յ (89): Ճշմար-
տութեան բանիցս ինքնին ունիք հասու լի-
նել: Զի՞նչ կամիք գտանել յարքայութեն

երկնից, և զի՞նչ ակն ունիք առնուլ
անդ: Հաստատ է բանս, զի երկինք
իսկ եղիցին 'ի դժոխս հոգւոց ձերոց,
յաղթահարելոյ մարմնով և աշխարհիւ·
քանզի անդանօր ժառանգեն զանպա-
տում բարիս, որք ծագեն 'ի ներկայութե
Հօր Ա.Յ, Յսի Քսի և Հոգւոյն սրբոյ,
վայելեն զմիաբանական ուրախութի ընդ-
զուարթունս և 'ի միաբանութե արանց
սրբոց, որք 'ի գլուխ հանեն հաւատով
զճանապարհ խորհրդոց: Բայց ձեզ և աստ
երկինք ո՛չ միայն չ'են զուարճալի, այլ
և երևեն իբրև անտանելի իմն տանջուն,
զի դուք ո՛չ կարէք զժամ մի սրտի
մտօք պարապիլ յաղօթս և ունկն դնել
բանին Ա.Յ:- Միաբանութե քրիստոնէից,
ուր խօսին զԱ.Յ և ուսուցանեն զճա-
նապարհս նորա՝ - այնքան հակառակ է
ձեզ, մինչ դուք տկարանայք վայրկ
մի կեալ 'ի նմին: Յարքայութե երկնից
չե՞ք այլ ինչ ուրախութի և պարապումն,
բայց միայն ճանաչել զԱ.Յ, փառաւո-

րել և բորբոքանել զնա, վայելել 'ի
սէր նորա և ՚ի նմա խրախանալ: Ոչ
գոյ և ոչ ինչ միաբանութի̃ բաց 'ի հրեշ-
տակաց և արանց որբոց: Ահա երջան-
կութի̃ երկնաբնակաց:- Իսկ դուք խոյս
տալով յանհոյս յանվախճան բարեաց
շնորհացս՝ կոյր զկուրայն զհետ լինէք
վնասաբեր պարապմանց դուցէ այն կար-
ծեօք, թէ նոյն և դուք արժանի լի-
նելոց էք նոցին, որպէս թէ այսմ ա̃մ
ինքնին ծնանիցի 'ի ձեզ և զուարճութ̃-
եան ժառանգեսջիք զհոգեկան բարիս:
Տեսէք. քանի՛ սուտ և անխոհ են այս
կարծիք ձեր: Ունայնութի է ունայնութեց,
սնոտի և անօգուտ այս խորհրդածութ̃ի
ձեր. "զի ուր անկցի փայտն անդ կայ-
ցէ" (90): Զոր ինչ սերմանէ մարդ աստ՝
զնոյն հնձեսցէ անդ, այնու զի "որ սեր-
մանէ 'ի մարմին իւր, 'ի մարմնոյ անտի
հնձեսցէ զապականութի̃ և որ սերմանէ
'ի հոգին, 'ի հոգւոյ անտի հնձեսցէ ըզ-
կեանս յաւիտենից" (91): Մարդ յոր-

պխոն կացուն ողջոյ եւ՝ ընտրութիւնք կեն-
ցաղ_ափոյն ՚ի կեանս յայսմիկ, եթէ ՚ի
նմին խոկ մտաւորութեան նախկին եւ մնասնե-
ցէ ՚ի յաւիտենականութիւն, ուր զ_կնի մա-
հու չիք ինչ փոփոխումն: Եթէ մարդ
մտաւորեալ երկրաւորն, ամ բարիշտ եւ մո-
լեկան կրիւք, յորեսցէ նա եւ ՚ի մտա-
ւոր ՚ի նմին եւս յաւիտեան հողոյ: Ա՜հ
եւ առաքինութիւն ոչ կարեն տալ ումեք
զ հոգեկան շնորհս Տեառն, այլ միայն
առաքինութեան զ գինուցու զանազանակա-
նութեան: Յարուցէ անասուցու նա զ մարմին,
որ կեցցէ ՚ի յաւիտեան, եւ այս մշտնջե-
նական կայուն անեղունն ոչ ընդ ամե-
փոփոխեսցէ զ բնաւոր յաւիտեանն նորա: Զի
եթէ ոք փոփոխեցաւ յառաջոյ յանդարձ,
յանհաւան եւ յամ բարիշտ վիճակի, ա-
պա ոչ կարէ ՚ի հանդերձեալն դառ-
նալ եւ լինել հաւատացեալ կամ բա-
րեպաշտ, այլ ամենայնիւք եղիցի
մշտատեւ եւ մնասցէ ՚ի նմին անփոփոխ:
Քննեսցէք ուրեմն, թէ քանի՞ պիտոյ է

կենսանորոգ վերածնութ̅ զկենդանին զնոր մարդկութ̅, եթէ կամիք լինել ձեռնհաս և ընդունակ 'ի վայելել զերջանկութ̅ի երկնից արքայութեան, զոր մի միայն Հո-գւոյ սուրբ կարէ առնել։ Ո՛վ, որպէս մոլեգնութ̅ է մեղանչելն առաջի Հոգւոյս այսորիկ, ներհակել բարերար ներգործութեանց նորին և հեռացուցանել զնա յանձնէ։

Սակայն առաւել քան զայս մեծ եւս չարիս գործէք, երբ վատաբանէք ըզ-Հոգին սուրբ, մ̃ երբ հակառակ խղճի մտաց ծիծաղիք 'ի վերայ որդւոյն Ա̃Յ և հաւատացելոց նորին, նախատէք և հալածէք զնոսա վասն այն և եթ, զի նոքա են ճշմարիտ բարեպաշտք, և դուք զնոցայն տեսանէք զկատարելութ̅ին։ Բնական հպարտութ̅ի ձեր անկարանայ տանել, զի ապատոհմ և չքաւոր մեր-ձաւորն ձեր եհաս ծայրագոյն աստիճանի.– Իսկ ոմանք 'ի ձէնջ ունին զընկերս, որք թէ և յառաջնումն խոտորեալ էին

՚ի մոլոր վնասս, այլ այժմ լուսաւորեալ
շնորհօք և յետս կասեալ յանօրէն վա-
րուց և սովորութեց՝ ոչ ևս կամիմ հե-
տևել ըստ ձևոյ ըստ լսոյն և թիւր կրթու-
թեանն ճշմարտապաշտից,՞ հետևեսցուք յամ և
պէտ և անտխանէր մտաքնաւորութեանց
ձևոց. նմին լիցի առ ծաղու ծիծաղելիք
՚ի վերայ ն՚ց և հալածեսցէք զնոսին, կամ՝
՚ի տեսանելն, զի ոք զնոյ աղէլ և
անզգայ ըստ բարւ ճշմարտասէրն վճռել, ո-
րոյ ՚ի սակս և ոչ կարէ անձեղն այն
հատան լինել զօշաքաղ և անհաճ ընա-
փառուէ ձևրում, յայնժամ զժկամա-
կուրդ առէք զնա, և որոնեալ զպա-
կասուէ ինչ ՚ի գործս նորա կամ ըղ-
տկալութինորին՝ յանդիմանն և նշաւակ
առնէք զնոսա առաջի բազմաց. եւ ՚ի
չզատանեւլն զնոսին ըստ գժպհի կամաց
ձևրոց՝ ըստ պաշտօնաւօք ածէք առ ՚ի
յղփացուցանել զմիտս նորա մոլարեալն ձևր.
Նուր՝ գիտէ՞ք ո՛ նախանձայոյզք և զըժ-
կամակք բարեաց մեղձաւորի, զո՞ր հա-

լածէք և զո՞ հայհոյէք:- Մի՞ թէ ըղ-ձաւրդիկ, ո՞չ. ո՛չ.- հայհոյուի ձեր է 'ի վերայ Հոգւոյն ո՛չ շնորհատուին, զո-րոյ զներգործութիւն 'ի նոսին ճանաչել ո՛չ կամիք: Ո՜վ ջերմեռանդութին, որով նոքա դաշտեին զՔ՛ս՝ Տեառն 'ի Հոգւոյն սրբոյ, որ դարձոյց զնոսա առ այն և խրատեաց բանիւքս. "Եթէ ներխատեցէք ես վասն անուանն Քի՛, երանելի էք. զի փառացն՝ և զօրութեան անուն և Ա՛յ Հոգին 'ի վերայ ձեր հանգուցեալ է" (92): Ո՜վ անհնարին մեղայս, ահա մեղք զո-րոց ասացեալ է, թէ՝ մի՛ թողցին մի՛ յայսմ՝ աշխարհի, և մի՛ 'ի հանդերձե-լումն:-

Բայց է. զարհուրանք պատեն զիս և առանց սարսափման ո՛չ կարեմ խորհել, թէ թերևս բազմաց սահմանեալ իցէ ահեղ և սոսկալի դատավճռոս, "ո՛չ գե-ղել ձեռաւ". որ և կայ է մինչ 'ի վաղոր-դեայն կատարել: Գուցէ և բազումք 'ի ձէնջ հալածելով և հայհոյելով զՀո-

զկն սուրբ 'ի Ճշմարիտ երկրպագութիւնը, նկլթեալ են յինքեանց զայս Ածային վճիռ պատուհասից, և այժմէն իսկ ընդ-դատապարտութբ զրաւէն յանդարձ վիճակի: Վ՟նչ. կորեան յաւիտեան:

Իսկ արդ՝ որ ողջամիտ մտածութբ ուշ դիցէ սմին՝ 'ի բաց ընկենու յանձնէ զլուծ իշխանութն սատանայի և դարձեալ առ Ած, յեսա կայ 'ի մեղաց, սիրէ զբարեպաշտութն. վերջապէս համարեալ զՀոգին սուրբ ինքեան տէր և ուղեցոյց, ոչ տայ թոյլ այլոց ծաղու ծիծաղիլ 'ի վերայ նորա, զի մի' մեղանչեալ ենթարկիցի ընդ ահեղ և արդար դատաստանաւն Այ:

Ապաքէն՝ եթէ տակաւին լսելի լինի ձեզ հրաւիրումն փրկչին, և դեռ ևս գոյ 'ի ձեզ գէթ կայծ ինչ սիրոյ առ յաւիտենական բարիս ձեր՝ մի' խստացուցանէք ապա կամապաշտութբ զսիրտըս ձեր, ծանիրո՛ւք գոնեա՛ անգամ մի, թէ քա՛նի պիտոյ է Հոգիս այս վասն

ճշմարիտ դարձման ձերոյ: Եթէ զգայք, թէ Հոգին սուրբ չարդ եւս չէ հաստատեալ ՚ի ձեզ, այլ երբեմն ներգործէ ՚ի սիրտս ձեր, ապա ուրեմն ուսարուք ճանաչել զգին այնր մեծի երանելի բարերարութեան, մտածեցէք, ով է սա, որ խնդրէ զ'դարձ ձեր.- Նոյն Ս. Հոգին սուրբ փառաւորեալն յաւիտեան, ընդ Յօր. Քրս. միահամուռ եւ սոյն պատուական սա այն փափագն, զի փառս մեղաւորաց եղիցի հոգի լուսաւորութեան եւ մխիթարութեան:-

Իսկ որք՝ ծանեայք զմեծ բարութի եւ գթութն Ս. Հ., մինչ նա զՀոգին իւր չբարձեալ ՚ի ձէնջ՝ ՚ի սիրտս ձեր յորդորմնօք եւ ստիպմամբ կոչէ ձայնիւ նորա. ընկալարուք զմխիթարեալ նորա եւ հարցէ՛, ը Պօղոսի, „Տէր զի՞նչ կամիս առնել" (93): Պահեցէք զայս զգայութն ՚ի հոգիս ձեր, եւ մի՛ տեղի տայք թեթեւամտութե ՚ի դիւրն հանել

զայն։ Ո՛ գիտէ, զի՞նչ այս է վերջին
ներգործութեն Հոգւոյն սրբոյ։ Եթէ դուք
զայն ևս թողուցուք առանց մտադր-
րութ̃, և անհոգութ̃ կորուսջիք զյետին
ժամանակն, յոր գթասրտութ̃ խնդրէ
զձեզ 'ի փրկել, այլ որքա՞ն դառն
լացջի՛ք զկորուստ նորին 'ի յաւիտե-
նականն, որ յայնմ հետէ ո՛չ կարէ բե-
րել ձեզ զօգուտ ինչ։ Մի՛տ դիք ուշա-
դրութ̃, ո՞ւր կայք և ո՞ւր պարտիք եր-
թալ։ Նզաղակեցէ՛ք յաղօթս առ Յս̃
Քս̃, զի մի՛ առցէ 'ի ձէնջ զՀոգին իւր
այլ դարձուսցէ և վերստին ծնցի ընդ
ձեզ 'ի սրբութ̃։ Վասն որոյ փախերո՛ւք
յա̃մ դիպուածոյ և ընկերութ̃, որք կա-
րեն զուրկ և անմասն առնել զձեզ 'ի
սուրբ տպաւորութ̃ Հոգւոյս այսորիկ.
'ի բա՛ց կացէք յունայնութ̃ աշխարհիս,
և առանձնացեալ խորհեցարո՛ւք հաս-
տատապէս զզգայութ̃, որով սիրտք ձեր
այժմ շարժեալ և զրգռեալ են. մտերիմ
լերո՛ւք ընդ անձանց ձերոց և ը̃ Հոգւոյն

սրբոյ։ Երբ նա կշտամբէ զխիղճ ձեր յորդորի և իցէ մեղս, խրատէ և նեղէ վասն ինչ և իցէ իրի, մի՛ ծածկէք յայնժամ զյանցանս ձեր, և մի՛ ջանայք նուազեցուցել սակաւամասն ցուցանել զայնոսիկ առաջի նորա, այլ խոստովան լերուք անկեղծութ̃, և զեղջ ՚ի սիրտ արկեալ ասասցէ՛ք ''մեղաւոր եմ ես''։ Մի՛ խափան և արգել առնէք Հոգւոյն սրբոյ ճմլել և ցածուցանել զձեզ վասն յանցանաց և մեղաց ձերոց, զի զգասցեն սիրտք ձեր զճշմարիտ զզջումն և զաղէտ ՚ի նոսին։ Մի՛ երկնչիք, որպէս թէ այս վիշտ նեղութ̃ ձերոյ ածցէ զձեզ ՚ի վտանգաւոր վհատութի̃, ոչ. Հոգին սուրբ գիտէ զչափ կարեաց ձերոց, նա այնչափ տայ ձեզ զգալ զմեղանչականութի̃ ձեր, որչափ պիտոյ է առ ՚ի տանել զձեզ առ Փրկիչն Քս̃։ Իսկ յածելն նորա զձեզ առ Քս̃ ապաւինելն և հաշտարարն մեղաւորաց, զի դուք յարեան նորա խնդրես-

ցէք զողորմութի̃ և զթողութի̃, երբ տա-
յէ ձեզ զառհաւատչեայ հաւատոյ։ ամ-
յայնժամ դիմեցէ՛ք անդէն իսկ առ պարգըն-
թայ չուսեալ առ առաստաղաշխ պաշ-
տեսատուս այս. սիրով ընդ գրկեցէ՛ք ըղ-
նա, որպէս զմեծայմակ փրկիչ, քաւն
հարէ՛ք զնմանէ հաւատով, որքան
մարթ իցէ ձեզ. արդարեւն լերուք
քաւով ՚ի խառնմունս նորա և անդա-
դար ազօթս առաքէ՛ք վասն թողութե̃
և գթութե̃, մինչև տացէ հոգւոց ձերոց
խաղաղութիւն ընդ ձեզ։

Զհետ լերո՛ւք Հոգւոյ այսմիկ կա-
մակար և ջերմեռանդն ամ ուրեք, ուր
նա ածցէ զձեզ, ընկեցէ՛ք յանցանաց
ձերոց զայն ամ, զոր նա յուսանէ և
համարի ձեզ ՚ի մեղս, և որ ընդ շնոր-
հաց տանելի և յանդէպս է, մի՛ մտա-
նէք զայնմանէ ՚ի խորհուրդ մի՛ ընդ
մարմնոյ և արեան ձերում և մի՛ ը ա-
րատաւոր մարմնական իմաստութե̃, զի
մի՛ առնիցէք թէ այս կամ այն մեղք

փոքրագոյնք են. քանզի չէ՛ք առաջի Ա.յ մեղք փոքր, այլ ամն է մեծագոյն անխ-բուելի և վշտացուցանէ զԱ.ծ: Ակեղբն արարէ՛ք զէն թողուլ զյայտնի և ըզ-մարմնական յանցանս, յորոց նոյն իսկ ան-հաւատք խոյս տուեալ խորշին առ ա-մօթոյ միայն, և զհետ լերո՛ւք յորդո-րանաց Հոգւոյն, երբ նա կոչէ զձեզ հրաժեշտ տալ 'ի նախկին սնոտիաժա-ղով միաբանութեանց ձերոց, որք կային խափուցանել զամն բարեբաշխ ներգոր-ծութս նր. 'ի բա՛ց կացէք 'ի նոցանէ, և զգո՛յշ լերուք առնել փան զամն, առ 'ի չտալ թոյլ ձեզ զոչինչ բարոյս ընդ-դէմ խղճի մտաց ձերոց և համոզմանց Հոգւոյն սրբոյ:

Եթէ դուք կեցջիք այդպէս, և ներ-գործութեանց Հոգւոյն սրբոյ ո՛չ ևս ներհա-կեսջիք, ապա նա անշուշտ և անդո՛ւլ ներգործեսցէ 'ի ձեզ, և ո՛չ դադարեսցի մինչև չ՛լցուսցէ 'ի ձեզ զգործ իւր. նա զձեզ լուսաւորեսցէ, վերստին ծնցի, ա-

րուցէ հաստատեալ ևս ի սիրտս, և տա-
ցէ ձեզ զքաղցր աւետիս հաստատութբ,
թէ դուք "որդիք էք Այ": Հռոմ.
ը. 16:

Իսկ դուք, ով որդիք Այ Հոգւովք
վերածնեալք և շնորհընկալք, առ որս
Պօղոս ձայնէ, "Զհոգին մի՛ շիջուցանէք", և
որ ընկալայք զՀոգին այս ՚ի Քսէ
փրկչէն ՚ի սկզբան անդ փոփոխման ձե-
րոյ, նովաւ դարձայք առ հովիւն, Քա-
հանայապետն և տեսուչն ոգւոց ձերոց:
Հոգին այս ծնաւ ՚ի ձեզ վերստին ըղ-
ձանաց ՚ի Յս Քս, նա էած զձեզ ՚ի
մտերմութիւն միակցութեն ընդ փրկչին
ձերում: Հոգին որ եղև յայս վայր ա-
ռաջնորդեաց զձեզ, տարաւ ընդ ճանա-
պարհս ճշմարտութեն և կենդանագործեց
զձեզ այնպէս մխիթարութբք շնորհաց:
Նա է որում Հոգի որդեգրութեն Այ ու-
սոյց ձեզ աղաղակել, Աբբա Հայր: Որ-
չափ բարի ներգործութիւն նորին ծանեայք
փորձիւ, քանի՞ բազմիցս և որքա՞ն ՚ի

պէսպէս հանգամանս զգացիք դուք ՚ի զօրութիւն նորա և զ բարեյօժարութիւն։ Ն. Յ. աստանօր հարցանեմ զձեզ, գոհունա՞կ էիք արդեօք զնմանէ ՚ի սակս մեծամեծ երկնային բարերարութեանց այսորիկ։ Տուա՞ք դուք նմա փառս այնր որով միոք զփառս։ Որպէս ընկալայք զՀոգին սուրբ։ Ո՞չ թէ ասեմ ես ձեզ, թէ դուք յամօթոյ կոր ՚ի գլուխ լինիք, երբ պատրիք զ դարձուած հոյմանս փոխադրիլ։ Խղճմտանք ձեր բարձրաձայն կշտամբէին զձեզ, թէ դուք ո՞չ էիք այնպէս մատչիլ և հետաքննել ՚ներգործութեանց Հոգւոյն սրբոյ, որպէս արժան էր, ո՞չ նոյնպէս մտերմաբար ընկալայք զնա, ը որում վայել էր, և ո՞չ ցուցիք նմա զայն հնազանդութիւն, զոր պարտաւորուն ձեր պահանջէր, ուստի ունիք պատճառս զամօթ զգենլոյ առաջի Ն. Յ։

Նա արդ՝ խորհեցարուք, թէ քանի՛ բազմիցս մեղս արարիք անձանց առա-

ջի բարեհրաւէր Աստուծոյ այսօրիկ: Ի նմանէ կարէք և եթ իմանալ, թէ զի՞ է, զի բազումք 'ի ձէնջ ոչ յառաջանան 'ի հոգևոր կեանս, անցանեն տարիք, և ոչ սակաւք ամեան 'ի դմին իսկ վիճակի:– Ո՛չ երևին 'ի ձեզ ոչ վաստակք, ոչ յառաջադիմութիւն և ոչ ուրախութիւն հոգւոյ կամ ցնծութիւն սրտի, այլ ընդ հակառակն ցուցանէք մի միայն զերկիւղ, կեայք յանընդհատ հառաչանս հեծեծանաց, և բազում անգամ ոչ գիտէք ինքեանք իսկ դուք, թէ զի՞նչ և զխա՞րդ խորհիջիք զվիճակէ ձերմէ, ունիցի՞ք արդեօք զշնորհս Աստուծոյ սրբոյ, թէ ո՛չ. Ճշմարիտ և սե՞րտ էր այն դարձումն ձեր, զոր զգայիք յանձին: Ուստի՞ ծնանին այսպիսի երկմըտութիւնք ձեր, հի՞մ գտանին վիշտ և աղմուկ 'ի սիրտս ձեր: Ո՞ր վասն երկիւղ ծառայական, արհաւիրք դժոխոց և դատապարտութիւնք հարստահարեն զձեզ: Վասն այն միայն, զի դուք պէսպէս

եղանակօք շիջուցիք զՀոգին Սբ, ան-
հոգ զանցառութն, անհամբերութն, ծու-
լութն, կամ մեղսաւոր գործովք:
Վողու ես պիտոյ էր ձեզ լինել այր
և ծեր ՚ի քրիստոնէութն, սակայն տա-
կաւին ժամանաձեռ մանկտեայք էք:
Թուեցէ՛ք, որչափ ժամանակ է՝ տարին,
քանի, գուցէ և ամբ ևրեսուն, յորս էիք
զարթուցեալք և դարձեալք շնորհօք:
Ո՞չ ապաքէն Հոգին սուրբ համապա-
զորդեայց զիմ՝ աւուրս այսոսիկ շարու-
նակաբար ներգործել ՚ի ձեր վերայ, այլ
որում կատարելուն հասիք: Որպիսի՞ է
հասակ ձեր յառաջխնուն: Յիրաւի՛, թըշ-
նամիք հոգւոց ձերոց սատանայ, աշխարհ
և անդհական ապականուի ձեր յամի
խոչ և խութ եղեն ձեզ. մեղք, որում
ոչ հակառակեցայք ևս յամ՝ զօրու էք՝
իշխեն ձեզ և ոչ թողուն առնել զայն
զոր կամիցդ: Գաղ. Ե. 19: Իսկ գլխա-
ւոր պատճառ սորին է, զի դուք Հո-

գւոյն սրբոյ չ'հնազանդեցայք 'ի խօսելն նորա 'ի ձեզ և 'ի շարժելն ըզմիտս և զկամս ձեր, որով և 'ի պատրաստի էր 'ի թիկունս հասանել տկարուե՟ ձերում: Հռոմ. ը.

Ո՛ ընթերցողք սակաւք են յընկերաց ձերոց, եյէ թէ և ո՛չ մի, որ սոյնօրինակ չ'իցէ մեղուցեալ յաւէտ կամ դոյզն: Ապաշաւեցէ՛ք անկեղծ և մաքուր սրտիւք առաջի Այ և կարդացէ՛ք առ նա, զի թողցէ ձեզ զյանցանս այս վասն Յսի Քսի, հեծութ ձայնակից լերո՛ւք ը Դաւթի ասելով. "մի՛ ընկենուր զիս Տէր յերեսաց քոց, և զՀոգի՛ սուրբ քո մի՛ հաներ յինէն: Տո՛ւր ինձ ցնծութի փրկութե, և հոգւով պետութ քով հաստատեա՛ զիս" (94): Մոլորեցայ ես որպէս զոչխար կորուսեալ. խնդրեա՛ զծառայս քո զի ըզպատուիրանս քո ես ո՛չ մոռացայ" (95): Ապա խոկալով ողջամիտ ուշադրութ ը ազդ արարէ՛ք անձին, ե՞րբ և ի՞ւ իւ.ք

կարացայք նեղել զՀոգին սուրբ, 'ի բաց կայէք յայդմ ամէ և ուշիմ հրա-կոչուն ակնածու լերուք սրտից ձերոց յամ դիպուածս և հանգամանս, որովք կարէք զայթակղել և անկանել 'ի մեղս ընդդէմ բարի հոգւոյս այսմիկ:- Իսկ 'ի զգալ յանձին զԱ̃ծային խրախուսանս նորին, համարեցի՛ք զպարգևս զայս մե-ծագին ձեր փրկչին ամենեցերաց Յ̃սի Ք̃սի:

Իսկական հնարք և նպաստք, 'ի ձեռն որոց Հոգին սուրբ ներգործէ 'ի սիրտս ձեր՝ անհաս և ծածկեալ են 'ի ձէնջ. անմարթ է մեկնել զայնս, զի չե՛ք վասն այնորիկ ստացուածք և բանք, որովք կարէլի լինէր ըստ բաւականին ձևացուցանել զնոսին: Այլ շատ է և այն, զի մեք հաստատուն գիտեմք, ա-ներկբայ հաւաստի եմք և կարեմք իսկ տեսանել փորձիւք, թէ Հոգին ս̃բ ճըշ-մարտիւ ներգործէ 'ի սիրտս մեր: Եւ զայս ներգործութի փրկիչն մեր նմանե-

ցուցանէ հողմոյ, յասելն, "Զի հողմ
ուր կամի՝ շնչէ՝ և զձայն նորա լսես,
այլ ոչ գիտես, ուստի՛ գայ՝ կամ յո՛ եր-
թայ. այնպէս՝ և ամ ծնեալն ՚ի հո-
գւոյն" (96): Այս նշանակէ, թէ Հոգին
սուրբ ներգործէ, և զներգործութիւն նր
մարդ զգայ յինքեան, ըստ որում հողմ
շնչէ և փչումն նորին լսելի լինի, իսկ
ուստի և ուր երթայ՝ ոչ ոք գիտէ ՚ի
մարդկանէ և կարէ իսկ ոչ: Նոյնպէս
և Հոգին սուրբ ներգործէ ՚ի մարդիկ
ըստ խնամոցն իւրում անհաս վասն նր
օրինակաւ, երբ, որպէս և ուր կամք
են նմա և հաճոյ:-

Իսկ պարտաւորութիւն մեր է այն, զի մը-
տադիւր ընկալցուք զներգործութիւն
զայսոսիկ, ուշի ուշով պահեսցուք ըզ-
նոսին և կամակոր հետևեսցուք նոցին:
Զի եթէ դուք ցանկայք յայսմ հետէ
շահել շնորհալի ներգործութիւնս Հոգւոյն
սրբոյ, և զԱծային ազդեցութիւնս ա-
ճել ի ձեզ զարթուցեն և հաստատես-

յեն զձեզ, ապա առաջադրեսցուք ձեզ
տաս զքանի մի առ այն վախճան հը-
նարս ։

1.

Ուսարո՛ւք ճանաչել զշնորհաւք դէքգոր-
ցութեան Հոգւոյն սրբոյ, զի ի՛ հոգէն
ըշնամութեան հարուստ պտտրել զՔէզ։ Նոր
Հոգին սուրբ ներգործէ, յայնժամ նա
ողքոստ առնէ զմարդն ը հոգւոյ, տայ
նմա զգալ զմեղանչականութի և զապա-
կանութի, ցուցանէ նմա զանկարութի նորա
առ 'ի կատարել զբարիս, և զկատա-
րեալ անարժանութին առաջի Այ, բա-
նայ 'ի նմանէ զամ զյոյս յարդարութե
իւր, ձգէ զնա 'ի բոլոր գնայս նորա առ
Յս Քս, զի խնդրեսցէ զփրկութի յա-
մենաբարի և նախախնամական արդա-
դարութե նորա, և 'ի նմանէ առն ունիցի
ոչ թողութե մեղաց, հաշտութե ը Այ և
հանգստութե խղճի մտաց և սէթ, այլ և
զօրութե և հաստատութե 'ի վարել ըն-

բարեպաշտ և Ածառէր կեանս: Դա հաւատոյ առնէ զմասին, թէ կորուսին այսպէս Ազատարարն, որ լոկոյն որբէ և փրկէ զնոսա: Իսկ երբ տեսցիք զզգայմունս զայսոսիկ յանձինս ձեր, ապա գիտասջիք զի ծնաւ վերստին զնոսին Հոգին սբ: Համբերեսջիք զայնոսիկ ծաղկեա և պահեսջիք ճշգութ և ամբողջութ:

Գ.

Որքա՛ն հաճոյ է [illegible] [illegible] [illegible] երկնա՛յց [illegible] և [illegible] Հոգւոյն սրբոյ: Դա կարէ ծնանիլ ՚ի ձեզ վերստին զայդպիսի զգայմունս ՚ի ժամանակի ունկնդրութ բանին Այ, յեղանակութ հոգևոր նուագաց և յաղօթս կալով, այլ և ՚ի ժամու տմ գործանութ ձերոյ. մի՛ թողուք զնոսին երբէք ապարդիւն: Հոգին սբ ոչ միշտ ներգործէ նման մրրկալից հողմոյ հզօր յափշտակութ, այլ բազմիցս հանդարտ և ապա

հով շնչմամբ: Ո՛չ դիք բռնմամբ սրտի և մի՛ խափան լինիք նմա հաստատել 'ի ձեզ զհաւատ և բորբոքել զհուր սիրոյ:

3.

Զգո՛յշ լերուք, զի մի՛ երկնաւորին կամին, զոր Հոգին սուրբ յանդիմանն ապայ ձեզ ի յոր հաւատացելոյն: 'Ի վստահանայն ձեր մակաբերել յիւրեանն զօրութ. թէ էք անդամք եկեղեցւոյն Քնի և հաղորդակից թողութեան մեղաց, հաշտութեան ԱՅ և որդեգրութեան Ա.Ծայնն սիրոյն, և երբ Հոգին սուրբ եղեալ լցէ 'ի սիրտս ձեր յայն սակս զինիք հաստատուն իւրոյ, ով. ապա մի՛ ևս թերամտեսջիք երկբայութ., այլ հաստատո՛ւն կացէք զայն, որ տուաւ ձեզ, և մի՛ թողուտուք զուրկ և վրէպ լինել ձեր յայս մեծագին սպասէ:- Պահեսջիք միշտ ըղսիրտ հաւատոյն, թէ ընկալայք յԱՅ ըղձշմարիտ շնորհս, ուրախ լերուք և

մխիթարեցարուք յաւիտեան բանիւքս այսոքիմբք,” քանզի անզեղջ են շնորհ-քըն և կոչումն Ա.Յ“ (97): Որ զօրութն Ա.Յ պահեալ էիք հաւատովք ՚ի պատ-րաստեալ փրկութն:-

4

Մի՛ վհատիք ծուլութեանն ՚ի խրատս Հոգւոյն սրբոյ, երբ նա ցուցանէ նոքիմբք ձեզ զյանցանս ձեր երբեմն ՚ի յուղղութենէն ձեր և երբեմն յանարգութենէն: Այնոքիկ բերեն ձեզ զբազում օգտակարութիս: Երբ դուք բազում անգամ ոչ անթերի և ուղիղ կատարէք զպարտիս ձեր, և ան-հոգութ զանց զայնոսիկ առնէք, զոր անշուշտ պարտէք գործել, բազմիցս առանց կիրառութե թողուք զտուեալսն ձեզ զշնորհսն հնարս, թոյլ տայք ան-ձին յաղօթելն ձեր հապաղիլ և ցնդիլ ՚ի պէսպէս ցնորս կարծեաց, կամ կա-տարեն նոքին զխորհն յայլազգ խոկ-մունս: Մի թէ զարմանալի՞ իցէ, զի

Հոգին սուրբ ամէնքը ամփոփեալ՝ի գործ արկանէ երբեմն զխիստ խրատս: Համբերութեամբ և անարատութեամբ տարէ՛ք նմին: "Ամ խրատ առ ժամանակին ոչ ուրախութե թուի՝ այլ տրտմութե. բայց յետոյ պտուղ խաղաղութե՝ նոցա կրթեցելոցն հատուցանէ արդարութե" (39): Ի բաց կացէք 'ի չարեաց, վասն որոյ Հոգին սբ խրատէ զձեզ 'ի խղճմտանս ձեր, և ըզգոյշ լերուք, զի մի՛ ծածկիցէք զամբարշտութիւն ձեր, որք միայն փտուք վարակեսցեն զձեզ: Իսկ որ խոստովանեսցի զմեղս և ուղղեսցի, այնպիսին գթութե պարտի ակն ունել: Առակ. իը. 13,

5.

Սէր Հոգւոյն սրբոյ հուժկու զինչ յաղօթս, այլ երկնայինս Տաճարաւոր ընծայ Հրամանացս նորա: Յետ նպաստից շնորհաց ոչ այլ ինչ այնպէս կարէ ճշմարտիւ հաստատել ըզ-

ձեզ 'ի հոգևոր կեանս, որպէս աղօթքն: Թո՛ղ մարդկային իմաստութի̄ն ընդդիմաքանեսցէ հակառակ սմին, որչափ ինչ 'ի կարի իցէ, ''այն ոչ ընդունի զ՚Հոգւոյն Ս.յ, զի յիմարութի̄ է նմա" (100): Ճշմարտութե̄ս այսմիկ փորձիւ կարէք հաստու լինել, որք ցանկայքդ:- Աղօթքն են միջոց, որով Ս.Ծ հաղորդ առնէ ըզհոգին ա̄մ կատարելու̄թ շնորհաց իւրոց: Աղօթք հաւատացելոց ը̄ ինքեան ունին զփրկարար զօրութի̄ն: Իսկ դուք ո՛ աղօթասէր որդիք Ս.Յ, գիտէք, գործեմս. գիտէք փորձառութ̄բ ձերով, թէ ո՛րպիսի բարեաց հաղորդակիցք եղէք 'ի ձեռն աղօթից, ո՛րչափ հարկաւոր են նոքին, և թէ քանի՛ կարևոր է ը̄ նմին և ներկայութի̄ն ՚Հոգւոյն սր̄յ, զի ջերմեռանդագին և անձանձիր իցեն: Սփռեցէք սրտահառաչ աղերսանօք ըզխնդրուածս ձեր առաջի նորա, կաղարո՛ւք ոգւով չափ զփոյթ պնդութ̄ ու 'ի յաղթել ա̄մի, որ խոչ ը̄ ստն լինի

ձեզ առ այն, առաւել ևս փախերուք ՚ի յապաղկոտ յուլութէ՛ և մի՛ պատճառա-հնարօք յամեցուցանէ՛ք մինչ ցայն կամ ցայլ իմն ժամանակ, որպէս թէ նախ զայս ինչ կամ՝ զայլ ինչ զմիւսն ար-ժան է կատարել. այդ բազում անգամ պատահի փորձովք թշնամւոյն, որով նա ՚ի բաց ձգէ զձեզ յաղօթից. ուստի և դուք բազմիցս թողուք զայնոսիկ: Մի՛ թողուլ տաք մարմնոյ ձերում իշխան և ձեռնհաս լինել ՚ի վերայ ձեր: Ո՛չ միշտ յօժարիմք մեք յաղօթել, ապա և ո՛չ է հարկ կորուսանել զժամանակ պա-րապոյ, յոր Հոգին սուրբ հաճի նպաստ մատուցանել ձեզ յաղօթելն ձեր:

6.

Դահեցարո՛ւք և այլ շնորհալի հնարից նպաստից, որք պարգևեալ են ձեզ զոր օրինակ՝ ունկնդրութ բանին Ա.Յ ՚ի խրատական գրոցս Ը բարեպաշտ հետևողացն Յ̄ի Ք̄ի, և խորհրդովք. հաղորդեցարուք

կենդանութ. մ. րդոյ և որդւոյն փրկչին, զի ՚ի ձեռն այսոցիկ սիրաշնորհ նորա-ւոյ Հոգին սուրբ տուեալ եւ ներգոր-ծէ ՚ի հաւատացելսն, և նոքին տուեալ են ՚ի հաստատութի, ՚ի մեծ ժողովի և ՚ի որբութի: Որչափ հաւատացեալքն եռան-դեալքն ՚ի կեր սանու զ հնարս զ տրտմելն, մինչափ տուեալ Հոգին սուրբ ընձեռնէ նմա զ բազմօրինակ շնորհս իւր և հա-ւատացելոյն զնա ՚ի սէրն Յի Քի: Բանն Ս.Յ և հաղորդութի որքոյ խոր-հրրդոյն այնքան պիտոյ են հոգւոյ կե-նաց, որպէս ուտելիք և ըմպելիք վա պահպանութե մարմնոյ:-

7

Փորձէք զ՚ո՞ս ածէնոյն խնամով ՚ի Քրիստոսի սիրոյ: Հոգին սուրբ է Հոգի ամենամաքուր, նա սաէ զմեզ զ յանցաւոր գործողութ են: Երկանի զի դուք ոչ կարէք ՚ի սպա-սրբել ՚ի մեղաց, մինչ դեռ կեայք ՚ի մահկանացու մարմինս, այլ մի՛ լծակ-

ւորեսցեն մեղք 'ի ձեզ, դուք ո՛չ պարտիք կատարել զհաճոյս և զչար ցանկութիւնս նոցին, և սերմն մեղաց կարէ մնալ 'ի ձեզ միայն ընդդէմ կամաց ձերոց: Այնու զի մեղք անդադար յուզեն ըզձեզ առ 'ի պատրելոյ, և յամ ժամանակ և կալ ունելով ը լծով հպատակութեան՝ անընդդունակ առնեն զձեզ 'ի կատարել զբարիս. ապա եթէ պարտիք կալ աշալուրջ հսկողութ զգուշանալ յայնմանէ և չ՛տալ տեղի իշխանութե նոցին, այլ ջանալ յամ զօրութ յաղթահարել զնոսին: Որ սանձահարեաց զառաջին ցանկութ կամ նուաճեաց ըզյանցաւոր խորհրդածութի իւր, նա և ըզմեղս իսկ մտաց յանձին իւրում, „զի ցանկութիւնն յղացեալ՝ զմեղս ծնանի" (101):-

8.

Ընդհանրապէս զհեշտութիւնս և զյորդորութս հոգւոյն որպէս հաստատել և շահեցուցանել նո-

Հինքս որպէս եւ մայլէ է։ Օգոստինոս կա-
խէն բազում յառաջադիմութիւնք քրիստո-
նէական։ Ըստ որում սրբոյն առա-
քելոյն Պօղոս ասէ՝ ՚՚Այսպէս համա-
րեսցին զմեզ մարդիկ իբրեւ զսպասա-
ւորս Քի եւ հազարապետս խորհր-
դոյն Այ" (102)։ Ամենայն ապաշ-
ցանէք եւ խոստովանեալք Աստուծոյն սրբոց՝ ոչ
այլ եւեթ կարեն ներգործել եւ բերել
ձեզ զօգտակարութիւն, եթէ ոչ համաձ-
ցեն այնոքիկ նպատակի երեւանց, եւ այս
կատարի միայն յայնժամ, երբ մեք յօ-
ժարամտութեամբ հնազանդեսցուք այնմիկ յոր
Աստուած հրամայէ եւ ուր ածէ նա զմեզ։
Արդ՝ աղաչեմք զձեզ սիրելիք մի՛ զանց
առնել զսովիմ՝ք, այլ հետեւել ՚ի սերտ
սրտէ բանիցս յորդորականաց։ Մինչ յայս
վայր ցուցաք ձեզ, թէ առանց գոր-
ծակցութեան եւ օժանդակութեան Աստուծոյն մեր
անմարթ է կատարել զբարի եւ ածա-
հաճոյ գործ ինչ, իսկ եթէ ձեռնտուութիւն
նորա՝ չէ՛ ինչ դժուարին։ Ո՛ քանի՛

Ծանրագին սպարտի լինել վասն ձեր երկուսին Հոգւոյն սրբոյ: Նմա անսայէք նմա, ընկալարուք զնա 'ի սիրտս ձեր և երկնայք զհետ նորա միշտ և յամի:

9.

Գո՛ւն փութեղէք պարգև ալ և հաստատել 'ի բարեպաշտութեան և ջերմեռանդութեան յԱստուծոյ: Հոգին որ ոչ շատանայ սէգ բնաւորութ 'ի ձեզ բարեգործ նեղգործուեց խերոյ, նա կամի այլ և 'ի կատարած հաստատել զայնոսիկ: Նպատակ նորա է այն, զի յանդիման կացուցէ զձեզ "անարատս 'ի սրբութեն առաջի Այ և Հօր մերոյ՝ 'ի գալստեանն Տն մերոյ Յսի Քսի" [103]: Նպատակն, որ աղապաւ դարձոյց նա զձեզ և արալ հաստատեսցէ՝ մխիթարէ և խրատէ է այն, զի դուք յաւելուցուք յամենայն գործս բարուն, զարգասջիք, զօրասջիք և յառաջասջիք 'ի նմանութ զՆերոյն ձերոյ Յսի Քսի: Քրիստոնեայ պարտի յառաջ վնալ, այլ երբէք չէ՛

դէպ յետ մնալ, կամ յապաղեալ 'ի ճա-
նապարհէն՝ դարձընթաց լինել յայ՛մ ա-
նէ: „Մարտիր զբարւոք մարտն հա-
ւատոյ, և բուռն հար զկենացն յաւի-
տենից“ [104): Հոգին սուրբ դարձու-
ցեալ զձեզ, զարթուցանէ 'ի սիրտս
ձեր զփափագ և զցանկութիւն բարւ, և
բորբոքէ զսէր և զնախանձ առ այն
ամ, որ փառաւորէ զԱծ: Դուք 'ի պատ-
րաստի էք և ցանկայք, այլ բազ միցս
տկարանայք. իսկ Հոգին սուրբ տայ ձեզ
զզօրութիւն և 'ի թիկունս հասանէ տկա-
րութեան մերում: Հռոմ. Է: Արդ ուրեմն
պարտիք միայն զօրհանապազ պարզ՛մ ը-
տուն զներգործութիւնս և զհամոզիչ քա-
ջալերութիւնս Հոգւոյն սբյ ընդունել, ըզ-
հոգեալ զէնս նորա, ըն որում և պատ-
շաճէ՝ 'ի կիր ածել և արդեամբք ձե-
րովք ապացուցանել, թէ էք ճշմա-
րիտ զօրականք Քի:

10.

Նէրո՛ղս ընդհէրաւէրս և ողորմածս առ եղբարս:

Բարձէ՛ք զտկարութիւն եղբարց ձերոց, ժի՛ր կալարուք յամբարշտութե̃ նոցա և մի՛ վշտացուցանէք զնոսին, զի պարտ է մեզ, ըստ որում ասացեալ է, "Թէ որ կարօղս եմք՝ զտկարութիւն տկարացն բառնալ. և մի՛ անձանց և եթ հաճոյ լինել: Այլ իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ ընկերին հաճոյ լիցի 'ի բարին՝ վասն շինութե: Քանզի և Քս ոչ եթէ անձին հաճոյ եղև, այլ որպէս և գրեալ է, նախատինք նախատչաց քոց անկան 'ի վերայ իմ" [105]: Ո՛վ. քանի՛ դիւրին մարթ է մեզ ամաչել առաջի տկար որդւոյն Այ: Նորին Յս Քս զգուշացուցանէ զմեզ 'ի մեղաց յայսցանէ, ասելով "Զգո՛յշ լերուք՝ մի՛ արհամարհիցէք զմի 'ի փոքրկանցս յայսցանէ, ասեմ ձեզ, զի հրեշտակք նոցա յերկինս՝ հանապազ տեսանեն զերեսս Հօր իմոյ՝ որ յերկինս է: Ո՛չ են կամք առաջի Հօր ձերոյ, որ յերկինս է, եթէ կորիցէ մի 'ի փոքրկանցս

յայսցանէ՛՛ (106)։- Ո՛րդ՝ տեսանեն հրեշ-
տակք, որպէս կենցաղավարիքդ ի նո-
սին, և Հոգին սուրբ, որ ներգործէ 'ի
ձեզ՝ վերաբերի և հանգչի առ նոսա ևս։
Որ անարգէ կամ վշտացնէ զնոսա, նա
վշտացնէ և զՀոգին սուրբ, վասն որոյ
և ինքն կրեսցէ 'ի նմանէ զմեծամեծ
պատանգս։ Ո՛ւնկն դիք այսմ սրտի մտօք,
և երբ գտանիցիք 'ի հոգեկան շփոթմանս,
կամ յորպիսի և իցէ աղէտս՝ խորհե-
ցարո՛ւք յայնժամ չվշտացուցի՞ք արդեօք
զմին 'ի փոքրկանցս յայսցանէ և 'ի
տկարաց, և գուցէ գտցիք զպատճառ
նեղուե̃ ձերոյ։- Երբ տեսանիցէ՛ք, զի
եղբայր ձեր տկար գտանի 'ի մոլար և
յարատաւոր գնայս և գործէ զպատու-
իրանազանցուի̃ ինչ, ապա փոյթ յանձին
կալարո՛ւք ոգւով հեզուե̃ և սիրոյ ուղ-
ղել զայնպիսին։ Ծածկեցէ՛ք զյան-
ցանս նորա և մի՛ հրատարակեալ նշա-
ւակէ՛ք զնա։ Նա մեղս գործէ, որ նշա-
ւակեալ առակէ զյանցանս և զգնայս

ընկերին իւրոյ. սովաւ կորնչի ամ ապաւինուն և քակտին ընկերական և եղբայրական սէր և միաբանութի, որպ աղագաւ Սուրբն Յակոբ ազդու խրատական բանիւքս զգացուցանէ ասելով. "որ բամբասէ զեղբայր իւր, կամ դատի զեղբայր իւր, զօրէնս բամբասէ և զօրէնս դատի" (107)։ Որքան փառ ծնանի յայտնին յանցանաց առհասարակ 'ի միջի ամ մարդկան։ Իսկ 'ի միջի քրիստոնէից անօրէնութի է մեծ, և քանի՞ բազմիցս յանդիմանէ Ած զնա, որք խօսուքք դատապարտեն զհաւատացեալս, և նոյնպէս իմացուաւ զամբասիր ամբծութի նորին՝ ստիպին խոստովան լինել 'ի խղճմտանս իւրեանց, թէ նոքա մեղս գործեցին։ Արդ՝ եթէ կամիք խօսել զընկերէ, ապա պատմեցէ՛ք զբարին և զգովելին նորա, զոր գիտէքդ։ Այն յամի օգտեսցէ ձեզ, պահեսցէ զխիղճ ձեր յանխռով հանգըստեան և Հոգւոյն սուրբ, որ է Հոգի սի-

րոյ՝ հաստատեսցէ զձեզ Տէր խրատս 'ի միաբանութիւն հոգւոյ և 'ի կապակցութեան սիրոյ:

11

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] և զամ՝ մեղ սովորութեան, յորում մեղայք մտօք, խորհրդով, բանիւ և գործով: Հայցեցէ՛ք ցխղճմտանս ձեր և 'ի քննութեան ձեր առնել՝ ապաստան, թէ զխոշոր մեղք ձեր օր աւուր հարստացեալ տիրապետեն ձեզ: Մի՛ անհոգ լինիք զհանդերձեալ վիճակէ հոգւոյ ձերոյ, զննեցէ՛ք որով մտօք, թէ՛ երբ, ո՞րպէս և որո՞վ բարութեան սկն ունելով մեղայք առաջի Ա՟Յ տուողին կենդանութեան ձերոյ, զորոյ զսէր և զբարի պատուիրանօք նորա արարէք, հակառակեցայք գթութեան նորա և նախախնամութեան, անմտադիր եղէք առ յայտնի լոյսն և անձառելի սէրն բարձրելոյն: Աշտամբեցէ՛ք զմիտս ձեր 'ի

մեղս յայսմիկ, զի զգասցին նոքին զամօթ և կոչեսցին, Տէր՝ մի՛ 'ի սրտմտութեան քում պատժեր զմեզ վ̃ մեղայս, այլ ողորմեա՛յ մեզ, զի դու ես Ա̃ծ մեր բազումողորմ, և բաց 'ի քէն ոչ գոյ մեզ այլ հնար փրկութ̃: Խորհեցարուք զտիղմութէ̃ և զզազրութէ̃ մեղաց: Ոչինչ տառապանք չարչարանաց և ոչ իսկ մահաձիգ ժամանակս կարեն լինել այնպէս կարեվէր խոցոտիչ, որպէս մեզք, որք են՝ խղճական պատկեր նենգամէտ դևի, կծապրել 'ի հոգւոջ, դուք ցտել մաղչեալ էք 'ի ձիրանս դարմանայից և որսակալ կեղեքչի ամեծոյն այնորիկ, որ ծառայեցոյց զձեզ կամաց իւրոց և իշխան է խաւարի աշխարհիս, այն է մեղաւորաց բնակելոց 'ի խաւարի. "Ծառայ էք՝ որում հնազանդիք" [108]: Թէպէտ սա խնդալցուցանէ զծառայն իւր պէսպէս փոփոխական զուարձութ̃ք, այլ առնէ զայն այնու դիտմամբ, զի նովիմբ կարասցէ ածել զնոսին յանվախճան սուգ

Ե. ՚ի կորուստ յաւիտենից:- Արժանի պայծառակերպեցուցէք ձեր եղեալ երբեմն չարչարիչ հոգւոց ձերոց: Այժմ եկեալ է կարելի բառնալ առաջի ձեր զամ՝ սնոտի աշխարհն, զամ՝ չարութիւն բանսարկուին, որում՝ հնազանդէք, և որոյ հաճախելին է միայն, զի տացէ ըղձալ զխոստումն դ յանի կատարեալն և սաստիկ դատապարտուն ձերոյ, համբերձերով վասն ձեր զհրեղէն հուրս, որոյ անշէջ բոցք այրեսցեն զձեզ յոր յաւիտեան: Արդ՝ ով է, որ կամիցի անցաւոր աշխարհս, որոյ գործք նախատելիք են և տառապանք, խիղճ հոգւոյ մահ: Ուրեմն ջա՛ն դիք շարժել զանձն ձեր մաքրեալ զգայողութ՝ արհամարհ ամենկուն, յոր գտանի ՚ի Ներկայ վիճակի հոգի ձեր: Անձնայեալ ՚ի սենեկի սրտի հարցէք զանձինս ձեր, զոր պիտի չարիս գործեցիք և զոր հոգևոր պատուորութի արհամարհեալ չկատարեցիք: Մի՛ յամեցուցանիցէք զդարձ ձեր, զի մի՛

անցցէ որ փրկումն՝ որպէս զյիմար կուսանսն, որ ունայն հասին ՚ի դրունս զմտաւն անօրինակ փեսային: Հնազանդեալք մեծաց երկնայինն Ւ.Ն և յամ ձեռնարկութիս ձեր կատարմամբ զգօն լրջականութբ զճիշդ և զկարևորն ըղզուշաւորութի, զի ասի, "ուսջի՛ք որպէս ճշմարտին գնայցէք, մի իբրև անիմաստք այլ իբրև իմաստունք" (109): ՚Ի շարժմանս մրրկաց, ՚ի բանս և ՚ի գործս ձեր ցուցէ՛ք զամօթխածութի. զքաղաքաքորութի և զողջախոհութի, և զանձինս ձեր ընդ պաշիցէ՛ք, զի մարմին ձեր տաճար է Հոգւոյն սրբոյ:

Ո՛վ. քանի՛ երանելի եղիջիք և յատի կեանս, զորպիսի հաճոյն, և յորպիսի հանգստեան և յուրախութ երկնայինս վայելեսջիք և յաշխարհի իսկ յայսմիկ, եթէ այնօրինակ վարեսջիք ընդ միմեանս, այդպիսակ հետևեսջիք բարեյորդոր ներգործութեց Հոգւոյն սրբոյ, և ընդ ամ ջանասջիք ոչ վշտացնել և ոչ շիջուցա-

նել վնա: Ի կատարել ձեր զպաշտօնն՝ Հոգւոյն սուրբ ներքին ազդեցութեամբ ընձեռնեալ է աներկեան հաւատալ, թէ ընկալեալ էք զՆա յարժանաւորութիւն նախամեծարութեան որդւոյն նորա, որ տայէ ձեզ վասն այնր զկնիք ճշմարտութեան խորոյ:- Դա և յերկրի աստ յայտ յանդիման ցուցէ ձեզ իւիք, թէ շնորհս գտիք առաջի Յ̃ի Ք̃ի և փառաւորեալ էք ՚ի նմա, զի ՚ի վերայ այսր ամի կարասջիք խրախանալ անպատում ցնծութեամբ, և դիտասջիք, զի անուն ձեր գրեալ է ՚ի դպրութեան կենացն յաւիտենից:

Արդ՝ խորհեալ զաստեղծողս և բաղդատեալ զապառնի անանց կենացն ժառանգութիւն ընդ անվախճան չարչարանացն դժոխոց, զորս պատրաստեալ է սատանայի հպատակացն իւրոց՝ ՚ի բաց ընկեցէք զամ անհոգութիւն և զթերամտութիւն, թոյլ տուք շնորհատու ներգործութեան Հոգւոյն սրբոյ ուղղել զվարս ձեր և մի՛ անփոյթ լինիք զհոգեկան պարտեօք

ձերովք, կարծելով, թէ՝ "զայս ինչ թերութիւն մեր մարթ է լցուցանել, ուղղել յայլում ժամանակի", զորոց ըզկատարածն ոչ կարէք գտանել. քանզի գուցէ 'ի սմին իսկ վայրկենի ունելով 'ի ձեռս ձեր զայս գիրս, ընթեռնուք զսա, այլ կարելի է և այս, եթէ նոյնհետայն 'ի տուրևառութեան չիցէ 'ի բաց բարձցի 'ի ձէնջ հոգի ձեր և ընդ նմին զընկեսջիք 'ի դիպուածոյ, որովք ակն ունէիք հասանել դիտաւորութեան ձերում:

Արդեօք մի՛ անհոգ կալով զդիւրաւարտ կենաց ձերոց, մինչ դեռ ժամանակն 'ի ձեռս է, պարտիք առանց արկանելոյ յօրէ 'ի յօր կատարել անթերի՛ զանշուշտ պարտաւորութիւն ձեր հոգւոր: Իսկ երբ ոսոխն ձեր սատանայ յարձակի 'ի ձեր վերայ փորձութեամբ չարութեան իւրոյ, և ամբոխ շփոթի արկանէ՝ յանդիման ձեզ կացուցանելով, թէ դեռ ևս ունիք զբազում վատթար հակամիտութիւնս,

զօրս առ բնաջինջ չառնելոյ անկանիք ՚ի յանցանս, այլ զգոյշ լերուք չ՚թերամտիլ. զի թէև տկար էք դուք , բայց որ փրկէ և սրբէ զձեզ՝ մեծ է և հզօր զօրութի նորա առ ՚ի վերականգնել և զ՚օրացուցանել զձեզ: ”Ո՞վ իցէ որ մեղադիր լինիցի ընտրելոյ Ա.յ. Ա.ծ է որ արդարացուցանէ: Իսկ արդ՝ ո՞վ է որ դատապարտ առնիցէ. Ք.ս Յ.ս որ մեռաւն, մանաւանդ թէ յարուցեալ իսկ է՝ և է ը̄ աջմէ Ա.յ, որ և բարեխօս իսկ է վասն մեր: Քանզի հաստատեալ եմ, եթէ ո՛չ մահ, և ո՛չ կեանք, և ո՛չ հրեշտակք, և ո՛չ իշխանութիք, և ո՛չ որ կանս, և ո՛չ հանդերձեալքն, և ո՛չ զօրութիք: Եւ ո՛չ բարձրութի, և ո՛չ խորութի, և ո՛չ այլ ինչ արարած՝ կարէ մեկնել զմեզ ՚ի սիրոյ անտի Ա.յ, որ ՚ի Ք.ս Յ.ս ՚ի տէր մեր“ (110): Դուք ընկալջիք զպսակն մեծադին, զորմէ ասէ Փրկիչն, ”ահա՛ գամ վաղվաղակի, կա՛լ զոր ունիսդ՝ զի մի՛ ոք առցէ զպսակ

քո՛՛ (111) : Հոգին սուրբ ո՛չ դատարկես-
ցի 'ի ներգործելոյ, մինչ զսկսեալն 'ի
ձեզ զգործն չկատարեսցէ սրբութ̅ն։ Յու-
սայէ՛ք 'ի նա և մի՛ երկմտիք. նա ա-
ռաջնորդեսցէ ձեզ իմաստութ̅բ իւրով և
ածցէ 'ի վերջոյ 'ի փառս յաւիտենականս։
Ուրախ լերուք խնդութ̅ Հոգւոյն սրբոյ,
զի կնքեալ էք կնքով նր̅ մինչ յօր
ազատութ̅ ձերոյ, ցնծացէ՛ք, զի Հոգին
ս̅բ, Հոգի՛ն արդարութ̅ն և Հոգին Ա̅յ
հանգչի 'ի վր̅ ձեր։ Նա է առհաւատ-
չեայ ժառանգութ̅ ձերոյ, թէ դուք պա-
կանիք և յաւիտեան պատկանելոց
էք նմա 'ի փառաւորութ̅ ամենասուրբ
շնորհաց նորա։ Վ̅ս այսորիկ յարուսցէ
զձեզ սէր և ընկալցի յարքայութ̅ իւր
երկնից։ Հոգին ս̅բ 'ի բոլոր աստի կեանս
մխիթարեսցէ զձեզ յամ̅ վտանգս նե-
ղութ̅ և զգեցուսցէ ձեզ զօրութ̅։ Նա
տացէ ձեզ և աստ 'ի կենցաղումս ըզ-
փորձ և զնախաճաշակ յաւիտենական
կենացն, զի և յաւուր մահու մխիթա-

րեսցէ զձեզ. խնկ երբ զդոյզ զմերձա-
գոյն առաջնորդութեան կատարածի ձերոյ,
ապա ուրախ լերուք, զի մերձեալ է ժամ
ազատութեան ձերոյ: Հոգին մեր հաւ բարձեալ
վերացուսցէ զհոգի ձեր 'ի նմին կեան 'ի
լեառն Նաբաւ, յորում տացէ ձեզ հայել 'ի
նոր երկնային Քանանն, զոր Յսի Քսի
պատրաստեալ է ձեզ ունել 'ի ժառանգութեան
քաղաքն: 'Ի վերջնումն մնջիւք անդ յան-
պատում ուրախութի, և մշտամնոր փայլես-
ջիք զանազան երջանկութին առաջի փրկչին
հեղմամբ անգին արեան իւրոյ գնեաց ըզ-
ձեզ 'ի յաւիտենական յաւիտենից, "և Հոգի՝
և փեսայն որ գալոց են, և որ լսէ՝ ասա-
ցէ եկ, և որ ծարաւի իցէ՝ եկեսցէ,
և որ ոք կամի առնուլ զջուրն կենաց
ձրի" (112). Այս համառօտագոյն գրեցի
առ ձեզ եղբարք՝ փոքր 'ի շատէ, իբրև
յիշեցուցանելով ձեզ վս շնորհացն որ
տուեալ են ձեզ յԱ.Յ" (113), որում փառք
և պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ԱՂՕԹՔ [*

Զի՞նչ օգուտ է ինձ Տէր, և զինչ նպաստ հետազօտել և ճանաչել զամենամեծ Ածութիդ և զանհասանելի խորհրդոյ քոյ, եթէ ոչ հետևելով քումդ բարուն և գործելով զառաքինութիւնս քո, ցուցից յանձին իմում զպաշտօն և ըղձասուզ նոյին. վասն զի պարտ է ինձ յաղագս իմոյ փրկութեան գիտել և գործել զայն ամ, զոր ինչ դու ուսուցեր ինձ և զոր դու ինքնին գործեցեր։ Աղաչեմ զքեզ փրկի՛չ իմ, առաքեա՛ առ իս զայս շնորհ քո, որով լուսաւորեալ ըղմիտս իմ և զոգի, զքոյդ արդարութեան ճանապարհ գնացից և զսուրբ պատուիրանս քո պահեցից։ Մի՛ պատժեր զիս Տէր ըստ գործոց իմոց. մեղայ առաջի քո, զօրէնս քո ես ոչ սիրեցի և զչարիս բազումս գործեցի։ Դողայ հոգի իմ'ի խոր հիլն զօրէն, յոր պարտիմ գալ յահեղ դա-

*] 'Ի Նարեկն.

ատեան արդար Դատաւորիդ, ահեղ է թուի ինձ. քանզի զգամ՝, զի չեմ ես պատրաստ ՚ի մտանել, և զի ո՛չ կարեմ մտանել յօթեւա՛ն սրբութեան, ուր հրեշտակք և հոգիք արդարոց երջանկանան ընդ քեզ։ Դողամ և զարհուրիմ երբ զմտաւ ածեմ, թէ դատապարտելոց եմ ըստ անօրէնութեան իմում և արդար բարկութեան քում պարտիմ անկանել ՚ի տեղի յաւիտենական չարչարանաց։ Բայց ողորմ Տէր, խնայեա՛ յիս յարարածս քո, մի՛ կորուսաներ զգործս ձեռաց քոց, բա՛ց զաչս իմ, զի գիտասցեն և ծանեայց զկամս քո, ուսո՛ ինձ առնել զարդարութիւն քո, շնորհեա ինձ զարտասուս մաղթանաց, զպտուղս ճշմարիտ ապաշխարութեան, և երկայնամի՛տ լեր առ իս, Տէր՝ զի մի՛ կորնչից յաւիտեան։ Սարսիմ ՚ի բարկութենէ քումմէ և ահիւ դողութեամբ գոչեմ առ քեզ, զի յանմտութեան անցուցի զժամանակ իմ, ՚ի մեղսական մոլորութեան խորհրդոց ՚ի ճանապարհաց քոց, և արհամարհեալ զբա-

ր՚ Լէր շնորհս քո շիջուցի զՀոգին քո
Սբ, որ անդադար թելադրէր լինէր ինձ
՚ի դարձուցանել զիս յուղղի ճշմարտութեն:
Ընձաւելի զթուն̃ քո պահեալ պահպա-
նեաց զիս մինչ ցայսօր ժամանակի, եր-
կայնամիտ փրկիչ. դու ետուր ինձ դի-
պուած, երկար ժայէր դարձի իմում, օգ-
նեամ ինձ այսօր, աղաչեմ զքեզ՝ զժամս
զայս անցուցանել յօգուտ հոգեկան, և
՚ի սմին միջակի տեանկունս տուր Տէր
ինձ զմիտս բարի, զգիտուն և զգայուն
՚ի զգալ և խոստովանել զմեղս իմ, զի
ես իբրև զՄանասէ ՚ի խորոց սրտից և
հոգւոյ ապաշխարհեցայց և ոմ̃ զանա-
ռակ որդին եկից առ քեզ առ Հայրդ
ամենաողորմ՝ հաշտիլ ընդ քեզ, զոր
թողի և բարկացուցի: Լո՛ւր այժմիկ
ձայնի մաղթանաց և ողորմեաց ինձ
վասն Որդւոյդ քո միածնի, որ յօժա-
րական ը̅ն̅ ինքեան գնոյ գնեաց զփըր-
կութն հոգւոյ իմոյ և յընթացս երկար
չարչարանաց ո՛չ ստորջացաւ ՚ի բարերա-

ըելոյ խորոյ: Գթա՛ յիս թշուառացեալս, արա՛ զիս դիւրապատրաստ ընդունիլ զքեզ ՚ի քում սուրբ հաղորդութեան ՚ի մշտնջենական մխիթարութիւն և յառողջութիւն մեղօք խօթացեալ հոգւոյս և ընկալնուլ զշնորհս Հոգւոյդ սրբոյ առ ՚ի հեռանել վարուց փորձչին իմոյ, յազատութիւն կալանաւորիս ՚ի փառս և ՚ի պատիւ Հօրդ երկնաւորի, Որդւոյդ միածնի և սրբոյ Հոգւոյդ շնորհատուի այժմ, միշտ և յաւիտեան:

ՑՈՒՑԱԿ

վկայաբերութեանց 'ի սուրբ գրոց, բովանդակելոց 'ի գրքուկիս։

1.) Ղուկ, գլուխ. 20.
2.) Ղուկ″. —.— 21.
3.) Սաղմ″ իդ. 8.
4.) Գործ″. բ. 3.
5.) Յօհ″. դ, 20.
6.) Յովբ″. լգ. 4.
7.) Սաղմ″. ճբ. 6.
8.) Գործ″. բ. 2, 4.
9.) Յօհ. ի. 22.
10.) Յօհ″. գ. 8.
11.) ա. Կորն″. գ. 16.
12.) Հռովմ″. ը. 9, 11.
13.) ա. Թես″. դ. 8.
14.) բ. Կորն″. բ. 13.
15.) Հռովմ″. ը. 7.
16.) Հռովմ″. — 26.
17.) ա. Թես″. ե. 17.
18.) ա. Տիմօթ. բ. 1,
19.) Սաղմ. ճժը. 72.
20.) Հռովմ. ը. 33, 34
21.) Հռովմ. — 16.
22.) Յով. ժդ. 16, 17.
23.) Հռովմ. ը. 37.
24.) բ. Կորն. ա. 22.
25.) Եփես. ա. 13, 14.
26.) ա. Կորն. բ. 12.
27.) ա. Պետ. ա. 5.
28.) Յով. ժդ. 16, 17.
29.) բ. Կորն. դ. 16.
30.) ա. Կորն. ա. 2.
31.) Գաղ. ե. 32.
32.) Գործ. ժգ. 30.

33.) Ծննդ. ա. 3.
34.) Եսայ. կգ. 10.
35.) Յովհն. ժզ. 8.
36.) Գործ. է. 51.
37.) Ովս. ը. 12.
38.) Բ. Կոր. զ. 16. և
Հռովմ. ը. 9.14.
39.) Յովհ. ժդ. 16.
40.) ա. Պետ. դ. 14.
41. Եփես. դ. 30.
42.) Բ. Կոր. ա. 22.
43.) Հռովմ. ը. 11.
44.) Հռովմ. — 26.
45.) Մատթ. գ. 13.
46.) Հռովմ. ժա. 29.
47.) Մատթ. իը. 23.
48.) Հռովմ. ը. 16,17,37
49.) Յակ. դ. 20.
50.) Յովհն. ժէ. 5.
51.) Գաղ. ա. 16. ե. 17
52.) Ղուկ. ը. 18.
53.) Ղուկ. ժբ. 48,
54.) Կողոս. բ. 19.
55.) Եբր. ժբ. 4.
56.) ա. Պետ. ե. 5.
57.) Եսայ. ը. 13.
58.) Հռովմ. ժ. 3.
59.) Գաղատ. ե. 4.
60.) Գաղ. բ. 21.
61.) Մատթ. գ. 13.
62.) ա. Յովհ. դ. 21.
63.) ա. Յովհ. ե. 1. 2.
64.) Հռովմ. զ. 14.
65.) Հռովմ. ե. 23.
66.) Յակ. դ. 11.
67.) Եփես. ե. 15,17.
68.) Գործ. դ. 12.
69.) Հռովմ. ժդ. 1.
70.) Եբր. ժգ. 18.
71.) ա. Կորն. ժ. 32.
72.) Յակոբ. բ. 13.
73.) Մատթ. լա. 1, 2.
74.) Մատթ. գ. 14.
75.) Հռովմ. ե. 5.

76.) Բ. Տիմ. ա. 12.
77.) Բ. Կորն. ԺԲ. 4.
78.) Մատ. ԺԲ. 31 32.
Մար. Գ. 28 29.
79.) ա. Կորն. ԺԲ. 3.
80.) Գործ. ԻԶ. 23.
81.) Եսայ. ԽԳ. 10.
82.) Կողոս. ա. 21.
83.) Եփես. Դ. 30.
84.) ա. Կոր. Զ. 19, 20.
85.) ա. Տիմոթ. ա. 7.
86.) ա. Տիմոթ. Դ. 2.
87.) Եբր. Զ. 7. 8.
88.) Մատթ. ԻԴ. 27.
89.) Յովհ. Գ. 5.
90.) Ժողով. Ժա. 3.
91.) Գաղատ. Ե. 8.
92.) ա. Պետր. Դ. 14.
93.) Գործ. Ը. 6,
94.) Սաղմ. Ծ. 13. 14.
95.) Սաղմ. ՃԺԸ. 176
96.) Յովհ. Գ. 8.
97.) Հռովմ. Ժա. 29.
98.) ա. Պետր. ա. 5.
99.) Եբր. ԺԱ. 7. 11.
100.) ա. Կոր. Է. 14.
101.) Յովհ. ա. 15.
102.) ա. Կոր. Դ. 1.
103.) ա. Թես. Գ. 13.
104.) ա. Տի. Զ. 12.
105.) Հռովմ. ԺԵ. 1–5.
106.) Մատթ. ԺԸ. 10, 14
107. Յովհ. Դ. 11.
108.) Հռովմ. Զ. 16.
109.) Եփես. Ե. 15.
110.) Հռովմ. Ը. 33.
34. 38. 39.
111.) Յայտ. Դ. 11.
112.) Յայտ. ԺԲ. 17.
113.) Հռովմ. ԺԲ. 15.

ՎՐԻՊԱԿՔ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ։

Երես.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
9	1	անյուսյանել	յուցանել։
11	21	բարերար	բարեկիր։
12	18	բարերար	բարեկիր։
14	11	հասանել ի	անհասանել ի։
17	8	եղանակաց	եղականաց։
19	11	վերածէ	վերածնէ։
22	3	(16)	(18)
46	10	բսնխուքս	բանխուքս։
61	20	հաւատյճլս	հաւատայճլ։
63	7	կամեյին	կամիյին։
86	13	այնոքիկ	այնորիկ։
90	17	ժառանգակերք	ժառանգակեցք
95	4	Ը	Ըր։
97	2	ոպ	ոպ թէ։
—	3	զ ամ յանցանս	ամ յանցանաց։
105	20	'ի մոռացոնս	'ի մոռացօնս։
124	15	յանցանաց	յանձանց։

129	5	ծէր	ծեր
136	5	փրկութ̃ն	փրկութ̃ն ([98])
138	17	ը̃	ը̃։
—	20	կաղ արո՛ւք	կալարո՛ւք։
149	8	բարէգործ	բարեբաշխ։
147	6	գամ	կամ
148	18	գթասիրու̃ն	գթառատու̃ն։

Ստեփաննոս Պօղոսեան
ՍԵՐՆԵՐԱՑԵԱՆՑ
Ա…րաքսս

ՊԵՏ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Публ. Библиотека
ՀՍԽՀ-ССРА.
им. А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎ.

3Г